

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

I. Prawo konstytucyjne i administracyjne

Rewizja Konstytucji, opinia zbiorowa grona prawników.
Warszawa, Hoesick, 1929, str. 59.

Grono prawników warszawskich (Baliński, Bielawski, Chmurski, Dubieński, Jackowski, Kopczyński, Litauer, Morawski, Müller, Poznański, Rymowicz, Supiński, Waškowski, Wyganowski), należących do różnych zawodów, niezwiązanych żadną organizacją i reprezentujących rozmaite przekonania polityczne i społeczne, postanowiło przeprowadzić dyskusję nad rewizją Konstytucji i przedstawić decydującym czynnikom opracowane na tej podstawie konkretne wnioski.

Wnioski te zostały ogłoszone w powyższej książce w formie pewnych tez wraz z ich uzasadnieniem. Zasadnicze tezy idą w kierunku wzmocnienia władzy Prezydenta, jednakże utrzymują zasadę rządów parlamentarnych.

Autorzy proponują rozszerzyć władzę Prezydenta przez nadanie mu prawa weta zawieszającego oraz uniezależnić Prezydenta od ciał ustawodawczych drogą elekcji Prezydenta przez wybrane ad hoc Zgromadzenie Narodowe, powołane na podstawie sejmowego prawa wyborczego.

Przyjmując system odpowiedzialności parlamentarnej Rządu autorowie proponują, ażeby wniosek wyrażający votum nieufności Ministrowi musiał być odesłany do Komisji Sejmu wzgl. Senatowi celem dokładniejszego rozważenia oraz by uchwała Sejmu lub Senatu była powzięta większością ustawowej liczby członków Izby.

W kwestji Senatu autorowie proponują utrzymanie dotychczasowego sposobu jego powoływania, natomiast są za zmniejszeniem liczby senatorów oraz za zwiększeniem jego kompetencji. Senat według tego projektu otrzymuje prawo inicjatywy ustawodawczej, może pociągać Rząd do odpowiedzialności parlamentarnej oraz ma równorzędne uprawnienia przy tworzeniu nowych ustaw.

Powyzsza opinja prawników stanowi cenny przyczynek do zagadnienia reformy naszej Konstytucji. Zaznaczyć jednak należy, że pięta Achillesowa naszej Konstytucji, mianowicie niezwykła łatwość obalania ministrów przez zwykłą większość sejmową nie została należycie skorygowana. Projektowana w powyższej opinji prawników możność obalania Ministrów większością ustawowej liczby Sejmu lub Senatu nie daje w naszych warunkach żadnej gwarancji dla siły i trwałości Rządu. Nie trudno będzie o taką większość (złożoną z różnorodnych grup politycznych) dla obalenia Rządu, ale bardzo trudnem może być utworzenie z takiej większości Rządu nowego. Jeżeli chcemy mieć Rząd trwały i silny, musimy go w inny sposób zabezpieczyć. A. P.

Aulard A. et Mirkiné-Guetzevitch B.: Les déclarations des droits de l'homme. Textes constitutionnels concernant les droits de l'homme et les garanties des libertés individuelles dans tous les pays. Paris 1919, Payot, str. 443.

Przepisy konstytucyjne o t. zw. prawach jednostki przeszły nie zmiernie ciekawą ewolucję. Sformułowane w uroczystych deklaracjach amerykańskich ku końcowi XVIII wieku, stały się one za wzorem francuskiej deklaracji praw człowieka i obywatela z 1789 r. nieodłączną częścią każdego aktu konstytucyjnego. Podnożono przepisy te do godności prawa naturalnego, czyniono z nich kryterjum absolutne, decydujące o gwarancjach wolności w państwie. Powoli zapał ten chłódł, przyczem stosunek do katalogu tych t. zw. praw jednostki stał się nawet lekceważący. Z wyżyn prawa naturalnego i przyrodzonego strącono przepisy o swobodach jednostki do rzędu haseł programowych i proklamacyj, pozbawionych sankcji prawnej. Stosunek do przepisów tych zmienił się tak dalece, że twórca powojennej konstytucji niemieckiej — Hugo Preuss — miał zamiar nie umieścić ich w akcie konstytucyjnym wcale lub conajwyżej tylko niektóre istotniejsze i bardziej konkretne.

Zupełnie niespodziewanie nastąpiło w ostatnich latach odrodzenie przepisów o prawach podmiotowych jednostki, acz w formie mniej szumnej i entuzjastycznej, niż w pierwszej połowie XIX-go wieku, ale zato bardziej konkretnej i pozytywnej. Pomoc nadeszła przedewszystkiem ze strony sądów, które bądź wyraźnym przepisem konstytucyjnym (Austria, Czechosłowacja, Rumunia) bądź też w drodze rozwoju poglądów prawnych i stanowiska najwyższych instancji judykacyjnych (Niemcy) uzyskały prawo badania zgodności ustaw z konstytucją. Tym sposobem programowe przepisy o swo-

bodach obywatelskich wciągnięte zostały w orbitę codziennej rzeczywistości życia prawnego i pozyskały sankcję sądową, przekształcając się dzięki temu w pełnowartościowe normy prawne¹⁾.

W świetle zarysowanej ewolucji, jaką przeszła na kontynencie europejskim konstrukcja podmiotowych praw jednostki, powołane wydawnictwo A. Aularda i B. Mirkina-Guetzevitch'a nabiera szczególnej wagi i doniosłości. Dzięki wymienionym autorom otrzymaliśmy do rąk cenne wydawnictwo pomocnicze, które zawiera teksty przepisów o swobodach obywatelskich i prawach jednostki, obowiązujące w 115 krajach Europy, Ameryki, Afryki i Azji. Dla pracy porównawczej w zakresie rozwoju i konstrukcji publicznych praw podmiotowych jednostki, utrudnionej dotąd brakiem kompletnego zbioru źródeł, nowe wydawnictwo jest nieocenioną i niezastąpioną pomocą podręczną.

Korzystanie ze zbioru ułatwili wydawcy przez dodanie na końcu książki szczegółowo opracowanego i dokładnego skorowidza rzeczowego, przez powołanie odnośnego źródła pod każdym tekstem oraz przez zaopatrzenie tekstów w krótkie wyjaśnienia historyczne i chronologiczne. *Artur Miller (Warszawa)*

Mirkin G. Guetzevitch B.: Les constitutions de l'Europe nouvelle, Paris, Librairie Delagrave 1928, str. 412.

Pożyteczne to wydawnictwo zawiera przekład tekstów nowych konstytucyj państw europejskich, przekład zawsze wierny i godny zaufania. Podane są konstytucje: niemiecka, bawarska, pruska, austriacka, estońska, finlandzka, grecka (z 1927 r.), węgierska, irlandzka, łotewska, litewska (z 1928 r.), polska, rumuńska, jugosłowiańska, czeskosłowacka, turecka oraz sowiecka.

Teksty poprzedza wstęp syntetyczny pióra wydawcy, b. profesora petersburskiego, obecnie wykładowcy w wyższych uczelniach francuskich, w którym autor przedsięwzię próbę scharakteryzowania najnowszych tendencji w europejskim prawie konstytucyjnym. Wśród tych tendencji, jedna wydaje się autorowi dominującą i podstawową, a mianowicie — tendencja racjonalizacji władzy. Wziąwszy tę za podstawę swych rozważań, autor stara się subsumować nowe rysy powojennych konstytucyj, jak ograniczenie rządów parlamentarnych, inicjatywa ludowa i referendum, usta-

¹⁾ Por. interesujące wywody na ten temat w rozprawie Karola Schmitta, profesora uniwersytetu berlińskiego, p. t. „Zehn Jahre Reichsverfassung” (Juristische Wochenschrift, Heft 32—33 ex 1929 r.).

wodawstwo dekretowe, sądowe badanie konstytucyjności ustaw i t. d., pod tę ogólną tendencję. Oświetlenie to, wątpliwe z punktu widzenia metodologicznego, nie sięga też w głąb zagadnienia. Charakterystyczne rysy nowych konstytucyj są bowiem raczej wynikiem ewolucji i doświadczenia parlamentaryzmu europejskiego, aniżeli wytworem abstrakcyjnej tendencji racjonalizacji urządzeń państwowych. Zresztą samo już pojęcie „racjonalizacji” nastrocza wątpliwości, gdyż mieści ono w sobie wszystko i nic. Każdą reformę podejmuje się z zamiarem racjonalizacji. Ważną wszakże dla nas jest nie ta najogólniejsza tendencja, która rozumie się niejako sama przez się, lecz rysy charakterystyczne, które tłumaczą nam treść nowych instytucyj, ich formalną budowę i zdolność rozwijową.

Jeżeli zaś pojęcie to ma być korelatem dążeń do racjonalizacji, ujawniających się w świecie organizacji pracy, to zastosowanie go do dziedziny rozwoju ustrojów państwowych musiałoby się uznać za chybione. Racjonalizacja pracy idzie bowiem zawsze w kierunku uproszczenia i uintensywnienia, podczas gdy reformy ustrojowe dążą do scharmonizowania działalności władz z potrzebami państwa często bardzo drogą rozbudowy organów państwowych, komplikowania ich funkcyj oraz rozszczepiania ich działalności (t. zw. funkcje złożone). Różnica dążeń i celów powoduje rozmaitość środków działania, analogia tedy musi wypaść niefortunnie.

Mimo podniesione usterki, które odnoszą się zresztą tylko do wstępu, książka spełnia swe zadanie, jako zbiór tekstów konstytucyjnych, zwłaszcza iż szczegółowy indeks rzeczowy, mieszczący się na końcu książki, znakomicie ułatwia posługiwanie się tekstami i odnalezienie potrzebnego przepisu.

Artur Miller (Warszawa).

Bratko Emil: Ustawy i rozporządzenia, odnoszące się do ruchu samochodowego w Polsce. Lwów—Warszawa. Książnica Atlas. 1928.

Wydanie łączne wszystkich norm odnoszących się do ruchu samochodowego ma praktyczną doniosłość. Książka treścią swą wykracza poza zakres wyznaczony tytułem. Zawiera bowiem także szereg rozporządzeń, które z „ruchem samochodowym” nic nie mają wspólnego.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

Szczaniecki St.: Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o prawie łowieckim a ustawa łowiecka z dnia 15 lipca 1907. Poznań, 1929, str. 37.

Broszura ta podaje tekst polskiego prawa łowieckiego przytaczając równocześnie w uwagach do wszystkich artykułów streszczenia postanowień pruskiej ustawy łowieckiej, traktujących o tych samych przedmiotach. Zestawienie to, przeprowadzone w sposób bardzo przejrzysty, ułatwi wielce zainteresowanym sferom, przyzwyczajonym długoletniem, bo przeszło dwadzieścia lat trwającym stosowaniem pruskiej ustawy, przejście do stosunków, które wytworzyło polskie prawo łowieckie. Porównanie obu ustaw, tak jak je autor dokonał, wykazuje dowodnie wszystkie walory, jakie polskie prawo łowieckie wniosło w dziedzinę łowiectwa i uwypukla dosadnie jego niezaprzeczoną, nawet już przez autorów niemieckich uznaną wyższość nad dawną ustawą pruską. Broszura ta jest bezwzględnie bardzo dodatnim przyczynkiem do wydawnictw dotyczących się stosunków prawnych b. zaboru pruskiego.

Prez. S. Mrávincsics (Poznań).

2. *Prawo międzynarodowe publiczne*

Smogorzewski Casimir: La Pologne, l'Allemagne et le „Corridor”. Paris, 1929, str. 128.

Nasza propaganda zagraniczna, jak wiadomo, nie spełnia swego zadania. To znaczy — nie reaguje na obcą i wrogą nam propagandę, nie prostuje rozsiewanych o nas kłamstw i fałszów, nie odpiera oszczerstw. Wskutek tego zagranicą, gdzie o Polsce na ogół mają bardzo słabe pojęcie, pod wpływem tej wrogiej propagandy urabia się o nas opinia z gruntu fałszywa, a dla naszych interesów w najwyższym stopniu szkodliwa.

W tym stanie rzeczy każda praca, przedstawiająca stosunki polskie we właściwym, obiektywnym świetle, zasługuje na wdzięczność i uznanie. Szczególnie, jeśli dotyczy spraw, mających zasadnicze dla Polski znaczenie. Taką jest, między innymi, sprawa granicy polsko-niemieckiej.

Sprawie tej poświęcił najnowszą swą pracę w języku francuskim znany publicysta polski, zamieszkały w Paryżu, K. Smogorzewski. Napisana zwięźle i jasno, zaopatrzona licznymi mapami i wykresami, praca ta zawiera pierwszorzędny materiał informacyjny dla cudzoziemców, pragnących urobić sobie bezstronny sąd o kwestji tak zw.

„korytarza”, a zmuszonych dotychczas czerpać swoje wiadomości z mętnych źródeł propagandy niemieckiej. Wprawdzie ostatnimi czasy ukazało się kilka polskich prac o Pomorzu. Nie przetłumaczone jednak na obce języki, są niedostępne dla zagranicy.

Jak wiadomo, propaganda niemiecka ze szczególną zaciekłością uderza na granicę polską na Pomorzu. Niemcy głoszą, że nigdy nie pogodzą się z tą granicą, ponieważ oddziela ona Prusy Wschodnie od reszty terytorjum niemieckiego, tworząc bezsensowny rzekomo „korytarz” gdański.

Smogorzewski trafnie wskazuje, że o rozdarciu terytorjum niemieckiego mowy być nie może. Prusy Wschodnie stanowią bowiem tylko najbardziej wysuniętą na wschód, założoną na obcej ziemi, kolonię niemiecką. Jeszcze w XIII wieku nie było tam ani jednego Niemca. Teraźniejsza ludność składa się w znacznej części z Polaków i Litwinów; ci zaś, którzy zaliczają się tam do Niemców, to albo napływowi koloniści niemieccy, albo zgermanizowani tuziemcy.

Jakież więc sens byłby łączyć tę kolonię niemiecką z jej metropolją przez oddanie Niemcom Pomorza — kraju rdzennie polskiego, zamieszkałego niemal wyłącznie przez Polaków? Jakież sens miałoby wystawienie tej ludności na zagładę i zgotowanie jej takiego samego losu, jaki stał się udziałem Polaków na niemieckim Górnym Śląsku, niemieckim Pomorzu, Warmji i Mazurach? Jakież wreszcie sens byłby podcinać byt ekonomiczny wielkiego 30-miljonowego państwa, pozbawiając go dostępu do morza w tym wyłącznym celu, iżby połączyć 2-miljonową pruską kolonię z resztą Niemiec?

Smogorzewski udowadnia, że dzięki zarządzeniom władz polskich, Prusy Wschodnie korzystają ze wszelkich udogodnień komunikacyjnych, niezbędnych dla utrzymania łączności z metropolją; rząd polski uwzględnia tutaj wszelkie życzenia Niemców; granica polsko-niemiecka ekonomicznie właściwie nie istnieje.

Smogorzewski podkreśla ścisły związek ekonomiczny i historyczny Gdańska i Pomorza z polską macierzą; wskazuje na upośledzenie portu gdańskiego przed wojną i na nowy jego rozkwit po wojnie, który Gdańsk zawdzięcza gospodarczemu swojemu połączeniu z Polską; wreszcie zaznacza, że gdyby nawet nie istniały względy historyczne, etnograficzne i gospodarcze, uzasadniające przyłączenie Pomorza z powrotem do Polski, i gdyby Pomorze naprawdę było „korytarzem”, wykrojonym w interesie Polski z obcego organizmu, to nawet w takim wypadku istnienie tego korytarza nie powinno nikogo dziwić, ani nikomu przeszkadzać, albowiem istnieje na świecie wiele korytarzy i pół-korytarzy (autor wymienia ich aż 16) i nikt z tego powodu nie podnosi żadnych alarmów.

Przyznając wielkie walory pracy p. Smogorzewskiego, z jednym tylko jego twierdzeniem nie możemy się zgodzić, mianowicie z tem, jakoby Polacy uważali teraźniejszą granicę polsko-niemiecką za słuszną i sprawiedliwą (str. 13 i 14). Jest to twierdzenie mylne, powstałe prawdopodobnie stąd, że autor od dłuższego czasu przebywa zagranicą — i jak to zwykle bywa w podobnych wypadkach — utracił bezpośredni kontakt ze społeczeństwem.

Polacy nie uznają i uznać nie mogą obecnej polsko-niemieckiej granicy za słuszną i sprawiedliwą, albowiem nie dała ona im całkowitego zjednoczenia narodowego, pozostawiwszy — właśnie wbrew wszelkiej słusznosci i sprawiedliwości — poza obrębem państwa polskiego terytorja rdzennie polskie, zamieszkane przez ludność polską. Terytorja ta powinny należeć do Polski. Jeżeli, mimo to, Polacy nie oponują przeciwko ustalonej w taki sposób granicy, świadczy to nie o słusznosci i sprawiedliwości tej granicy, lecz jedynie o tem, że Polacy mają daleko większe poczucie odpowiedzialności za utrzymanie pokoju, aniżeli ich zachodni sąsiedzi.

Polacy rozumieją, że poruszenie sprawy granic mogłoby wznieść w Europie nową zawieruchę wojenną i dlatego godzą się z istniejącym stanem rzeczy, aczkolwiek dalekim od sprawiedliwości; Niemcy zaś, przeciwnie, otwarcie spekulują na pacyfizmie Europy, aby tą drogą, grożąc nowemi powikłaniami, dokonać nowej grabieży ziem cudzych. Dla Polski kwestja Pomorza — to kwestja bytu lub śmierci; dla Niemiec — tylko kwestja zadowolenia ich zaborczych ambicij i instynktów. *K. Kierski* (Poznań)

Sprawy obce. Pismo kwartalne. Zeszyt I. Październik 1929.
Warszawa str. 238.

Pod tym tytułem, pod redakcją p. Michała Sokolnickiego, naczelnika Wydziału Historyczno-Naukowego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, ukazało się czasopismo, „poświęcone zagadnieniom polityki zagranicznej Państwa i polityki światowej" ... Tytuł nie mówi stanowczo o treści, jest niefortunnie wybrany; bo o ile czytamy, że to czasopismo jest poświęcone „zagadnieniom polityki zagranicznej Państwa i polityki światowej" to nie wiemy, dlaczego sprawy zagraniczne Polski mają być „obce" dla kogo? a może sprawy polityki światowej? Tak! Ale niezupełnie, ponieważ w dzisiejszych stosunkach międzynarodowych, wszelkie zagadnienia polityki światowej w większym czy mniejszym stopniu znajdują prawie zawsze pewien refleks na nasze sprawy zagraniczne. O ile się nie mylimy, to zapewne sentyment historyczny odgry-

wał tu pewną rolę, a mianowicie nawiązanie do przeszłości, kiedy to sprawy zagraniczne państwa, określono jako obce. Z treści kwartalnika wcale nie wynika, że omawiane sprawy są dla czytelnika polskiego, dla obywatela Państwa, sprawami obcemi; a że tak jest. to dowodem treść kwartalnika; zawiera on Artykuły:

1. O zawodzie dyplomaty, M. Sokolnickiego.
2. Ceremonjał dyplomatyczny w Polsce, R. Przeździeckiego.
3. Stosunki gospodarcze polsko-niemieckie, autora N.
4. Obszary sporne w dorzecznii Niemna, St. Gorzuchowskiego.
5. Ruś Podkarpacka i jej stanowisko prawnopolityczne, St. Prusa Adamskiego.
6. Wielka Brytania po wyborach, A. Januszowskiego.

Kronika zaś zawiera:

Problemat odszkodowań i długi międzysojusznicze. Porównanie zbrojeń Niemiec, Sowieców i Polski. Sprawa rozbrojenia w Lidze Narodów. Produkcja i eksport ropy naftowej Z. S. S. R. Rywalizacja mocarstw na terenie Mandżurji. Przegląd czasopism i recenzje.

Czasopismo utrzymane na bardzo wysokim poziomie, posiada jednak pewne wady. Nie poruszam spraw przytoczonych artykułów, z których na szczególne podkreślenie zasługują: Prusa Adamskiego, Ruś Podkarpacka i jej stanowisko prawnopolityczne; Autora N. — Stosunki gospodarcze polsko-niemieckie i Januszowskiego, Wielka Brytania po wyborach. W kronice omówiono zagadnienia doby bieżącej w sposób ścisły i rzeczowy; natomiast naszym zdaniem, sprawa recenzji potraktowana jest w sposób bardzo słaby. Recenzje o przytoczonych książkach są w ujęciu słabiuteńkie, a po tak poważnym czasopiśmie mieliśmy prawo spodziewać się innego traktowania każdego poszczególnego działu tego kwartalnika. Uważamy ze swej strony, że dla „Spraw obcych” wzorem pod tym właśnie względem powinny być czasopisma: *Ruch prawniczy*, *ekonomiczny* i *socjologiczny*, albo *Przegląd Współczesny*; z recenzji powinien się czytelnik dowiedzieć o treści książki, a przynajmniej już o jej dyspozycji, o jej zaletach, względnie wadach z punktu widzenia recenzenta; tego stanowczo powiedzieć nie można o większości zamieszczonych recenzjach; w każdym bądź razie i takie niedomagania nie powinny mieć miejsca w tak poważnym kwartalniku.

Z uznaniem powitać należy inicjatywę Ministerstwa Spraw Zagranicznych, która usuwa w naszej dziedzinie piśmiennictwa politycznego brak czasopisma, wydawanego wzorem zagranicy przez wszystkie prawie Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Tytuł jednak — naszem zdaniem — należałoby zmienić, aby go uzgodnić z treścią omawianych zagadnień.

Wojciech Polek (Warszawa).

Hauser Henri: Histoire diplomatique de l'Europe (1871—1914) publiée sous la direction de . . par M. M. J. Angel, L. Cahen, R. Guyot, 1929.

Debidour A.: Histoire diplomatique de l'Europe depuis le Congrès de Berlin jusqu'à nos jours. 5-ème éd. 1929.

I. Mowat: A History of European Diplomacy (1914—1925). London 1929.

Ostatni (IX) Rocznik wydawanej przez A. Vialate i M. Claudel pracy zbiorowej „La Vie politique dans les deux mondes” nosi datę 1922 r. (w rzeczywistości wyszedł znacznie później) i obejmuje okres wielkiej Wojny do podpisania rozejmu w Compiègne (11. XI. 1918): późniejsze lata nie posiadają systematycznego opracowania i pragnący przestudjować którąkolwiek ze współczesnych kwestyj międzynarodowych skazany jest najczęściej na ciężką i niewdzięczną pracę wyławiania faktów z powodzi aktualnej literatury politycznej. Trzy przytoczone powyżej prace czynią zadość potrzebie pracujących na polu historii dyplomacji współczesnej: na pierwszym miejscu należy postawić podręcznik Debidour'a doprowadzony do roku 1916, a odznaczający się bogatą treścią i przejrzystym układem. Bardziej szczegółowym, ale też nieco chaotycznym w układzie jest podręcznik Hauser'a: niektóre sprawy, jak np. historia trójprzymierza, zostały opracowane w sposób niewystarczający: odnośne dokumenty zostały już dawno ogłoszone, a dzieło, wydane w 1929 r., powinno uwzględniać całokształt wypadków, które zaszły w tym okresie czasu, chociażby w 1914 r. mogłby on jeszcze stanowić jeszcze pilnie strzeżoną tajemnicę. Obie prace, Debidour'a i Hauser'a nie uwzględniają w dostatecznym stopniu polityki angielskiej: czyni temu zadość praca J. Mowat'a doprowadzona do roku 1925. Wreszcie należy zaznaczyć, że świeżo wyszedł z druku VII tom historii Francji, wydawanej przez Gabriela Hanotaux, zawierający historię dyplomacji francuskiej (1535—1929) pióra znanego pisarza politycznego René Pinon'a, ale wytworna szata wydawnicza, a co za tem idzie wysoka cena czyni to dzieło mało dostępnym dla ogółu czytelników.

B. Bouffall (Warszawa).

Libera Casimir: Le régime juridique de la Vistule et du Niemen. Lyon 1929, str. 200.

Wielkie Mocarstwa, a zwłaszcza W. Brytanja, już na Konferencji Pokojowej ujawniły zdecydowaną wolę do umiędzynarodowienia żeglugi na większych rzekach europejskich, aby w ten sposób zapewnić swym towarom łatwą penetrację w głąb kontynentu. Odpowiednie postanowienia zamieszczono w Dziale I i II Części 12 Traktatu Wersalskiego, a rozwinięto je w Konwencji i Statucie o ustroju rzek międzynarodowych, podpisanym w Barcelonie w roku 1921. Że dążenie to dotychczas nie osłabło, wskazuje tak tendencyjny i niesprawiedliwy w swej motywacji wyrok w sprawie dopływu Odry, wydany w roku bieżącym przez Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej w Hadze. Jest więc obowiązkiem publicystyki polskiej sprawę tę zbadać i opracować we wszystkich szczegółach. Dotychczas zrobiono niewiele. Poza znakomitą pracą Winiarskiego „Rzeki polskie ze stanowiska prawa międzynarodowego” (1922), oraz niedokończoną monografią Gąsiorowskiego, nie ukazało się nic godnego uwagi. To też z zadowoleniem powitać należy pracę p. K. Libery, napisaną po francusku, która w sposób jasny wyklada tezę polską.

W części I autor podaje przedewszystkiem przegląd różnych teoryj, dotyczących stanu prawnego rzek międzynarodowych, szczegółowiej referując teorię prof. Scelle'a, usiłującego wprowadzić do nauki prawa narodów pojęcie międzynarodowej własności publicznej, której podmiotem byłaby społeczność międzynarodowa, a przedmiotami m. in. rzeki i powietrze. Autor w całej swej pracy występuje jako gorący zwolennik tej teorii, nie biorąc pod uwagę, że w razie jej zrealizowania, państwa średnie śródlądowe wkrótce zeszyłyby do poziomu dystryktów autonomicznych, poddanych w teorii nieuchwytej „społeczności międzynarodowej” w istocie zaś Wielkim Mocarstwom, sprawującym faktyczną dyktaturę.

Po krótkim przeglądzie historycznym rozwoju prawa żeglugi międzynarodowej na Wiśle od rozbiorów do Traktatu Wersalskiego, autor zatrzymuje się dłużej nad Art. 18 naszego Traktatu o Mniejszościach.

W swych rozważaniach teoretycznych dr. Libera jest bardzo bliskim prawdy, zwracając uwagę na to, że definicje rzek międzynarodowych wiedeńska, wersalska i barcelońska są definicjami bardziej gospodarczemi niż prawnemi. Dodalibyśmy, że są definicje przeważnie geograficzne. Szkoda, że autor nie zaznaczył wyraźnie, iż moment prawny zawiera tylko pojęcie „internacjonalizacji”,

a istnienie komisji międzynarodowej jest zorganizowaniem tej internacjonalizacji.

W rozdziałach następnych znajdujemy streszczenie przepisów wersalskich dla Wisły i Niemna, historję powstania Międzynarodowej Organizacji Tranzytu i Komunikacji, przebieg Konferencji Barcelońskiej, wreszcie analizę dosyć drobiazgową Konwencji barcelońskiej o drogach wodnych.

W rozdziale III autor przeprowadza na początku tezę, że Wisła jest rzeką narodową, co pozwala przypuszczać, że, po dość długim wstępie teoretycznym, znajdziemy szczegółowe przedstawienie sytuacji prawnej Wisły i żeglugi na niej. Niestety, zaraz potem następują długie wywody o sytuacji prawnej W. M. Gdańska, ciekawe niewątpliwie i ważne, ale nie mające bezpośredniego związku z opracowywaną tezą; jest to błąd konstrukcyjny, którego autor również nie umiał uniknąć, mówiąc, z okazji Niemna, o kwestji litewskiej in generali. — Niektóre przytem twierdzenia autora są nieściste; tak n. p. mówiąc o udziale W. M. Gdańska w konferencjach międzynarodowych, pisze on, że gdańszczanie stanowią część składową delegacji polskiej; tymczasem jest inaczej; dwie są odrębne delegacje, polska i gdańska, tylko że na czele delegacji gdańskiej, jako jej przewodniczący, stoi ta sama osoba, która przewodniczy delegacji polskiej, a Gdańszczanie mają nazwę „członków Gdańszczan delegacji gdańskiej”.

Reasumując swe wywody, autor stwierdza słusznie, że W. M. Gdańsk, nie będąc państwem, nie może wpływać na stan prawny Wisły; że dalej Nogat nie jest Wisłą, lecz rzeką odrębną; że wreszcie Rada Portu nie jest Komisją Międzynarodową, lecz tylko organem polsko-gdańskim, ustanowionym do administrowania Portem Gdańskim.

Z tych wszystkich względów, w świetle definicji barcelońskiej, Wisła winna być uważaną za rzekę narodową.

Praca dr. Libery, poza wskazanymi usterkami, jest niezmiernie pożyteczna, ponieważ w sposób jasny i przekonujący przeprowadza tezę polską i czyni ją dostępną dla czynników międzynarodowych. *Prof. Dr. Julian Makowski* (Warszawa).

Flaes R. mgr.: Das Problem der Territorialkonflikte. Eine Untersuchung über ihre Grundlagen und Eigenschaften am Beispiele der Territorialgeschichte Polens. Amsterdam, H. J. Paris, 1929.

Jest to praca z zakresu prawa narodów. Ale teoretycznym wywodom prawniczym poświęca autor tylko trzy ostatnie rozdziały;

szesnaście pierwszych przedstawiają w zarysie historję Polski z głównem uwzględnieniem zmian terytorjum Polski od X wieku do ostatnich czasów. Ta część pierwsza oparta jest na opracowaniach niemieckich (autor, Holender, polskiego języka nie zna), zwłaszcza na dziełach: Roepella, Cara, Ziviera, Hanischa i pracy publicystycznej Goldscheidera. Poza tem gdzieśgdzie uwzględnione nieliczne inne prace (np. moja historja ustroju w tłumaczeniu niemieckiem). Oczywiście, iż w przedstawieniu historji Polski zachodzi znaczna ilość omyłek; na ogół jest ono znośne, a co podkreślić należy — zupełnie obiektywne (np. co do przyczyn upadku Polski i rozbiorów).

Ta część pierwsza ma, według autora, stanowić „materiał ilustracyjny” dla części konstrukcyjnej: wywodów o konfliktach terytorjalnych; dość jednak luźno są one związane, w drugiej części na pierwszą rzadko się autor powołuje. Powody konfliktów terytorjalnych widzi 1) w motywach ekonomicznych, 2) w dążeniu do władzy i motywach strategicznych, 3) w motywach religijnych, narodowych i kulturalnych. Podział ten jest przekonywający. Motywy ad 1) występują, zdaniem autora, głównie w ustrojach arystokratycznych, ad 2) w ustrojach demokratycznych, ad 3) w ustrojach oligarchicznych — co już mniej przekonywa. Rozwiązywanie konfliktów może być jednostronne, „autonomiczne”, jak mówi autor, lub „heteronomiczne”, t. j. w drodze rozstrzygnięcia sądowego; przy tych rozstrzygnięciach nie rozstrzygają zasady prawne, wpływ wywierają różne tendencje, siła osobistości wchodzących w rachubę, okoliczności i stosunki wtedy zachodzące, tradycja. Autor bardzo sceptycznie ocenia próby prawnego rozwiązania konfliktów, czy ich podstawą jest konieczność, gwarancja przeciw zakusom przeciwnika w przyszłości, żądanie odszkodowań, potrzeba granic naturalnych, prawa historyczne, racja stanu, zasada wyrównania lub hegemonji, historyczna misja, polityczna równowaga lub zasada przynależności narodowej. Krótko, bardzo pobieżnie przechodzi autor rozwój kompetencji i procedury przy rozstrzyganiu tych konfliktów, od rozstrzygnięć cesarzy i papieży aż do przepisów protokołu genewskiego i paktu Kellogga.

W wywodach uderza pewna powierzchowność, charakter jakby publicystycznej pracy. Ale problem, dotąd w taki sposób nie traktowany, ujęty ciekawie, zmysł krytyczny znaczny.

Prof. Stanisław Kutrzeba (Kraków).

B. Dział ekonomiczny

I.

Teoria ekonomji politycznej, historia nauki ekonomji, specjalne rozprawy teoretyczne, encyklopedje, podręczniki ogólne, ogólna polityka ekonomiczna.

Kostanecki Antoni: Problem ekonomji. Myśl gospodarcza a myśl kulturalna. Warszawa 1930, str. 318.

W epoce przesadnej specjalizacji, lęklivego nie wychylania nosa poza własną przegródkę, własny zagon czy własne rzemiosło miło spotkać się z książką, ogarniającą szersze widnokreśli, nie wahaając się kłaść nacisku na ściśłą łączność idei gospodarczych z filozofją i literaturą. Dzięki tej metodzie autora i rozległej jego wiedzy w różnych dziedzinach występują na zewnątrz nieoczekiwane podobieństwa i różnice, prowadzące do niezmiernie zajmujących konkluzyj. Osiami, około których obracają się rozważania autora to z jednej strony odwieczne przeciwieństwo indywidualizmu i socjalizmu: Arystotelesa i Platona, Defoëgo, Fenélonu i J. J. Rousseau, Adama Smitha i Marxa, oraz humanizmu i merkantylizmu, rzeczywistości i teorii.

Autor zna nietylko dzieła autora *Emila*, ale i literaturę o nim, np. Lemaître'a i Fagueta, zna nietylko Godwina, ale i sympatje jego dla Shelley'a, zna nietylko „*Wealth of Nations*” Smitha, ale i jego „*On moral sentiments*”, nietylko Robinsona Defoëgo, ale i mało znaną jego powieść: „*Moll Flanders*”, zna listy Jamesa Watta do Boultona, zgłębił rozległą literaturę o Hamlecie tak doskonale, że poznał myśli o nim Swinburne'a, Wypiańskiego i Goethego, czytał nietylko Wilhelma Meistra, ale i to, co pisał o nim Montégut w *Revue de deux mondes*; romantyzm niemiecki i Novalisa i niepokojący realizm Dostojewskich i Garszinów nie ma przed nim tajemnic. A tak samo nietylko przestudjował na ławie szkolnej, ale dotąd duchowo obcuje z Dantem, Szekspirem, Molière'm, Cervantesem, Goethem, Taine'm. A obok tych wszystkich zna i ceni świetnych pisarzy ekonomistów jak Maksa Webera i Sombarta oraz profesora prawa państwowego, Jellinka, filozofów starożytnych, Spinozę i Kanta aż po Bergsona i Spenglera.

I tak arcydzieła wielkich piśmiennictw europejskich stały mu się drogimi towarzyszami, rozumie i wyczuwa każdą myśl w nich zawartą, widać, że nie odłożył dzieł tych na bok po jednorazowym

przeczytaniu, ale że je przemyślał i nietylko rozkoszuje się głębokimi prawdami w nich zawartymi, lecz ponadto wyłaniają mu się dzięki wielkości uzyskanego widnokągu nowe pomysły i poglądy.

W istocie niema odrębnych nauk, nauka jest tylko jedna, a dzielenie jej na szufladki jest tylko ustępstwem, uczynionem małej pojemności mózgu ludzkiego. Stąd twierdzenie, którem wojują ekonomiści szkoły neoliberalnej, jakoby ekonomika, będąc nauką suwerenną nie mogła powodować się lub opierać na etyce i nie dopuszczała wogóle sądów wartościujących — jest mylnem. Powołuję się w tej mierze na moją rozprawę *Wesen und Grenzen der Sozialökonomik (Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie*. Kwiecień 1928 i przekład polski, ogłoszony w Przeglądzie Współczesnym lipiec 1928). Współzależność wszystkich nauk jest rzeczą dawno stwierdzoną, a młoda nauka ekonomji nie może pod tym względem stanowić wyjątku. Im kto więcej ogarnia nauk, tem wnioski jego będą bardziej uzasadnione i głębsze. Prawdziwość tego zapatrywania stwierdza właśnie omawiana książka, tem więcej, że autor jej nie należy do tych, którzy w naszym szybko żyjącym wieku poprzestają na wiadomościach o dziełach cudzych, czerpanych z drugiej ręki, streszczeń czy cytatów, lecz, że przeczytał i ustępy przez innych omijane lub niezrozumiane, dzięki czemu występuje niedostrzegany przez powierzchownego obserwatora związek między poglądami gospodarczemi a kulturalnemi danej epoki. Jedną z takich konkluzyj cytuję: „Ekonomika jest logiką myśli kulturalnej, logika ekonomiką myśli twórczej”.

Wnikliwe i głębokie uwagi tej książki treści literackiej, szczególnie w dziedzinie rozbioru Hamleta, II części Fausta, Don Kiszota i Molierowskiego Mizantropa mógłby, jak sądzę, przeczytać również z korzyścią i historyk literatury.

Kończy książkę synteza niezwykle oryginalna, sięgająca wyżyn filozoficznych, rzadko w literaturze ekonomicznej spotykanych. Nie przytaczam tych zadziwiających i imponujących analogij, gdyż streszczenie ich bez szczegółowego uzasadnienia, jakie daje autor, straciłoby na uroku i sile przekonywającej.

Nie wątpię, że książka ta wydana w językach obcych wywołałaby duże wrażenie i pragnę zachęcić autora tak znakomicie niemi władającego, by książkę swą wydał i zagranicą.

Na tych krótkich uwagach poprzestać muszę, mając zamiar powrócić do myśli w książce tej poruszonych w innym związku.

Prof. Leopold Caro (Lwów).

Wyrobisz Stanisław: *Etatyzm, czy liberalizm*. Kraków, *Two Ekonomiczne*, 1929 str. 47.

Broszura ta (odbitka z *Przeglądu Współczesnego*, Nr. 81). wyszła jako XXXIII tom wydawnictw Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie. Stanowi jedno z ogniw dyskusji nad etatyzmem, prowadzonej w łonie Towarzystwa. Napisana jest „na marginesie ankiety Rządu o kosztach produkcji w Polsce”.

Autor rozpatruje wnioski ostateczne komisji, wyłonionej przez Rząd dla wypróbowania programu racjonalizacji przemysłu w Polsce. Nie chcąc rozstrzygać, który z dwu programów: liberalny, czy etatystyczny jest korzystniejszy społecznie, zastanawia się raczej nad tem, czy normy prawne, na których opierać się chce etatyzm mogą dać pożądane przez prawodawcę wyniki. Stwierdza, że wszechwładza państwa jest na polu gospodarczym w wysokim stopniu ograniczona.

„Środki, któremi państwo wspomaga pewną gałąź przemysłu, odjęte są innym gałęziom” (str. 14). Ustala, że Komisja Ankietowa nie liczy się z tą podstawową prawdą. Proponuje ona np. by kapitał publiczny przejął na siebie rozwijanie budownictwa, skoro nie chce się tem zająć „dla braku rentowności” kapitał prywatny. Komisja nie liczy się z tem, że jest to równoznaczne z ograniczeniem innych potrzeb „najwidoczniej bardziej koniecznych, jeśli one przede wszystkim są zaspakajane” (str. 15).

Komisja wychodzi nie z realnych stosunków gospodarczych, ale z postulatów natury pozaekonomicznej. P. Jastrzębski stara się uzasadnić teorię „słusznej ceny”, choć kiedyindziej sam to pojęcie, jako subiektywne zwalcza. Według autora, zadaniem Komisji winno było być, nie rozważanie przesunięć w rozdziale dochodu społecznego, ale walka z marnotrawstwem, dla osiągnięcia obniżki kosztów produkcji, które jedynie mogą sprowadzić pożądaną niżkę cen. Komisja tymczasem jako główne środki zaradcze na wszystkie braki życia gospodarczego wysuwa reglamentację, lub przejęcie przez państwo gałęzi produkcji, które jej zdaniem niedostatecznie się rozwijają. Tak np. chce nakazywać płacę minimalną, lokowanie oszczędności tam gdzie nie dadzą odpowiednich odsetków, popiera zasadę dumpingu i wysoką ochronę celną. Nie widzi obosieczności tych wszystkich prób podniesienia poszczególnych gałęzi gospodarstwa społecznego. Zarazem „doradza uspołecznienie, lub przygotowanie do uspołecznienia produkcji węgla, nafty, cukru, oraz budownictwa mieszkaniowego, powołując się na zbawienny wpływ uspołecznienia na proces racjonalizacji” (str. 31).

Autor przeciwstawia się tej tendencji w następujących słowach: „Chęć dogodzenia wszystkim... podcina racjonalny rozwój gospodarstwa, możliwy li tylko, gdy program wypływa przede wszystkim z przesłanek gospodarczych, a te streszczają się w kryterjum rentowności” (str. 30).

Autor przyznaje Komisji zasługę zebrania obfitego materiału, zarzuca jej jednak powierzchowną naogół analizę zagadnień i tłumaczy to częściowo zbyt małą ilością pracowników Komisji, za krótkim czasem i brakiem dostatecznych danych statystycznych.

Ponadto wysuwa jako zarzut, wyraźny rozdział Komisji na dwa obozy: kapitalistyczny i przedstawicieli warstwy robotniczej. Żaden z nich zdaniem autora nie ma wiary w swoją rolę społeczną. „Zarówno kapitał, jak i praca żąda dla siebie przywilejów od państwa” (str. 46). „Sprawozdanie Komisji ...jest objawem walki o zepchnięcie ciężarów na innych”. „Organizacja państwa staje się w tych warunkach wielką „Kasą Chorych”, podtrzymującą wszystko co chce żyć, bez względu na warunki rozwoju i na głębiej zrozumiany interes społeczny” (str. 46).

Broszura p. Wyrobisza napisana jest rzeczowo i bezstronnie. Jeżeli zajmuje określone stanowisko w kwestjach spornych, to wynika ono z dobrego przemyślenia zjawisk ekonomicznych. Jego uwagi są bardzo szczęśliwym zastosowaniem solidnej teorii do zjawisk konkretnych. Wykazuje u autora umiejętność spojrzenia na wszystkie poszczególne odłamy produkcji i wszystkie sprawy społeczno-ekonomiczne z jednolitego, istotnie ekonomicznego punktu widzenia. Ten punkt widocznie streszcza się w postulatcie podniesienia rentowności, która jedynie może doprowadzić do wzrostu oszczędności, akumulacji zatem kapitałów i podniesienia eo ipso płac robotniczych.

Na ten punkt widzenia członkowie Komisji zdobyć się nie zdołali. Tu leży przyczyna, że ich badania nie dają syntezy. Ich postulaty są sprzeczne i niekonsekwentne.

Broszurę p. Wyrobisza uważam za cenny przyczynek do dyskusji o etatyzmie w Polsce. *Prof. Adam Heydel* (Kraków).

T e n n e n b a u m Henryk: Ośrodki dyspozycji gospodarczej w Polsce, Warszawa, nakł. Biblioteki Polskiej, 1929, str. 142.

Praca ta, opisowa w zasadzie, zawiera jednak dużo teoretyczno-analitycznych rozważań.

W rozdziale I omawiane są formy gospodarczej łączności, a więc syndykaty w skali narodowej i międzynarodowej oraz także koncerty; autor poświęca dużo uwagi omówieniu ich sposobów

działania, trudności, na jakie napotykają w swej dążności do reglamentacji i do przeprowadzania standardów towarowych; opisuje typy koncentracji pionowej i poziomej; znaczenie wynalazków i postępów technicznych; neutralizowanie ich ujemnych stron; wymianę wzajemną wynalazków i patentów; niebezpieczeństwa izolacji technicznej i t. d.; porusza więc zagadnienia, które zajmowały kiedyś Sismondiego, a które dziś spotkały się z częściowem przynajmniej rozwiązaniem. — Na str. 29 tego rozdziału znajdujemy wskazówkę, na czem polega sztuka rządzenia koncernami.

Dalej autor zajmuje się stosunkiem państwa do zrzeczeń gospodarczych. Podkreśla ewolucję, jaką przechodzą zrzeczenia te, zamieniając się stopniowo z zrzeczeń prywatnoprawnych na instytucje o charakterze publiczno-prawnym (np. umowy zbiorowe, dopuszczanie związków do ciał doradczych i t. d.).

Przy tej sposobności autor zwraca uwagę na szkodliwą anomalję, jaką jest oddzielenie odpowiedzialności zarządzania od odpowiedzialności finansowej; przykładami tego rodzaju ingerencji państwa są w Polsce przemysły węglowe, potasowy, cukrowniczy.

Następny rozdział poświęca autor kredytowi publicznemu, poprzedzając swe rozważania uwagami o nowoczesnym kredycie przemysłowo-handlowym.

Stwierdziwszy stały napływ kapitałów krótkoterminowych do Polski, podkreśla trwającą u nas nienormalność krążenia kapitałów, polegającą na tem, że zauważyć można krążenie na wyższym pięttrze, tj. między bankami emisyjnymi, które to krążenie powinno zachodzić jako dodatkowe, wyrównawcze; natomiast krążenie na niższym pięttrze, tj. pomiędzy międzynarodowemi bankami prywatnemi, jest nadal za małe. Po tych wywodach następuje charakterystyka naszych banków publicznych i porównanie ich z zagranicznymi bankami tego typu. Autor daje wskazówki co do zreformowania działalności banków publicznych, przedewszystkiem Banku Gospodarstwa Krajowego.

Ostatni rozdział swej niepospolitej pod wielu względami książki poświęca autor państwowym przedsiębiorstwom przemysłowym, które nam wylicza kolejno. Na podkreślenie zasługuje tu następujące spostrzeżenie: przedsiębiorstwa państwowe, które powinny mieć za jedno z swych głównych zadań słuzenie państwu jako sprawdzian przemysłu prywatnego oraz być narzędziem państwowej polityki gospodarczej, naodwrot naginają do swych celów politykę gospodarczą państwa.

Książkę czyta się bardzo ciekawie mimo nieco licznych dygresyj, a może właśnie dla nich. *Dr. L. Rosiński* (Poznań).

Zieleniewski Jan: Koncentracja produkcji. Warszawa. Wydawnictwa Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie, Tom XXXIV, 1929, str. 67.

W literaturze ekonomicznej w Polsce daje się odczuwać do tkliwy brak prac omawiających proces koncentracji, kartelizacji i organicznego powiązania produkcji, dokonywającej się w najrozmaitszych, niedających się ująć w jeden schemat, formach, tak, że wiadomości o tych głębokich zmianach strukturalnych naszego gospodarstwa społecznego dochodzą do nas późno, niedokładnie i często z drugiej ręki. Praca niniejsza wypełnia w znacznej części te braki i dlatego należy ją uznać za niezwykle pożyteczną i ciekawą.

Rozprawa p. Dr. J. Zieleniewskiego traktuje o koncentracji organizacyjnej, a nie technicznej. W poszczególnych ustępach mówi autor o formach koncentracji, do których zalicza, mem zdaniem nie całkiem słusznie, związki zawodowe pracodawców, dalej o wpływie koncentracji, na ceny, na koszty produkcji, o związku między koncentracją i racjonalizacją, stanie obecnym koncentracji produkcji w Polsce, przyczem daje możliwie wyczerpujące zestawienie istniejących u nas syndykatów i karteli, wreszcie o roli państwa wobec koncentracji produkcji.

Zalety pracy są bardzo wielkie. Przedewszystkiem w każdym ustępie i zdaniu znać, że wyrosło z praktyki życiowej, że powstało z doświadczeń i przeżyć własnych, ujętych głęboko i ściśle. Niema w niej nic niepotrzebnego, lecz raczej jest zbyt zwięzła. Rozdział o kartelizacji produkcji i zasięgu umów zbiorowych w Polsce jest chyba pierwszą próbą w naszej literaturze wyczerpującego przedstawienia tego zagadnienia. Autor jest zwolennikiem organicznego powiązania produkcji, widząc w niem rozwiązanie zagadnienia racjonalizacji wytwórczości i zbytu, a przytem wszyskiem broni wolności w życiu gospodarczem i prywatnej inicjatywy, podkreślając „że naprawdę dobre kierownictwo jest wartością nie do opłacenia”. Kartelizacja wedle niego umożliwia racjonalizację i wpływa na wydatne obniżenie kosztów własnych. Przedsiębiorstwa zrzeszone nie mają bezwzględnej władzy nad cenami i „koncentracja nie niszczy definitywnie gospodarczej autoregulacji (procesu kształtowania się cen w systemie wolnej konkurencji), jakkolwiek zwalnia i ociąża jej działanie”. Co do uwag o wpływie koncentracji na ceny możnaby mieć najwięcej zastrzeżeń z teoretycznego punktu widzenia, a nadto w praktyce małą pociechą jest dla konsumenta stwierdzenie, że kiedyś zjawi się outsider, który zmusi kartel do obniżenia cen, bo w pewnych działach produkcji trzeba czekać na niego bardzo długo.

Praca ma charakter szkicowy, co Autor we wstępie zaznacza i w zupełności spełnia swe zadanie, rzucając snop światła na istotne czynniki procesu koncentracji, związane z tem zagadnienia racjonalizacji i malując ciekawie stan kartelizacji przemysłu polskiego. Każdy interesujący się temi zagadnieniami powinien ją wziąć do ręki, bo obok wielu cennych informacji, da mu również podnieść do dalszych badań w tym kierunku.

Dr. Witold Krzyżanowski (Lublin).

- Czuma Ignacy: Prymitywizm gospodarczy rewolucji sowieckiej. Lublin 1929. Nakł. Tow. Ekonomicznego w Lublinie, str. 25. (Odb. z „Prądu”).
- Dołęga R.: Atak gospodarczy Niemiec na naszą granicę zachodnią. Katowice 1927 [1929], str. 29. (Wydawnictwo Koła Ekonomistów, zesz. 2).
- Dziewulski St[efan]: Wykłady z ekonomji politycznej (III. część skryptu). Warszawa 1930. Nakł. Międzystowarzyszeniowej Sekcji Wydawniczej Słuchaczy Wolnej Wszechnicy Polskiej, str. 58.
- Grabski Stanisław: Ekonomja społeczna IX: Współczesny kapitalizm. Lwów—Warszawa—Kraków [1929]. Wyd. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, str. 86.
- Korowicz Henryk: O koncentrację kapitału w Polsce. Odczyt wygłoszony w Polskiem Tow. Ekonomicznem we Lwowie, 5. listopada 1929. Lwów 1929, str. 24. (Wydawnictwo Polskiego Tow. Ekonomicznego we Lwowie Nr. 6).
- Krzyżanowski Adam: Polska konjunktura gospodarcza w świetle teorii przesileni i przewidywań. Kraków 1929. Nakł. Krakowskiej Spółki Wydawniczej, str. 46.
- Kutten Wiktor: Kartele kalkulacyjne. [Warszawa 1929], str. 23. Odb. z Gazety Handlowej.
- Kwiatkowski Eugenjusz: Rekonstrukcja gospodarstwa Polski. Przemówienie wygłoszone w d. 7. października 1929 na Zjeździe Delegatów Izby Przemysłowo-Handlowych. Warszawa 1929. Nakł. tygodnika „Przemysł i Handel”, str. 31.
- Tumiłowiczówna Helena: Spółki akcyjne w Polsce w latach 1927 i 1928. Warszawa 1929. Nakł. Głównego Urzędu Statystycznego, str. 83. (Odb. z Kwartalnika Statystycznego 1929, t. VI, zesz. 3).
- Cassel Gustave: Traité d'économie politique. Traduit sur la 4-éd. allemande par H. Laufenburger et Georges de Persan. Avec préface de M. H. Truchy. Paris, Giard, 1929, 2 tomy, str. 528 i 503. (Bibliothèque int. d'écon. polit.). Fr. 150.

- Reboud P.: Précis d'économie politique. T. I. 3 éd. contenant en appendice, le commentaire de la loi monétaire, française du 25. juin 1928. Paris, Dalloz, 1929. (Petits précis Dalloz). Fr. 25.
- Baston Harold E.: Practical economics. London, Routledge, 1929, str. 76. (Introduction to modern knowledge). 6 d.
- Cannan Edwin: A review of economic theory. London, King, 1929, stron 448. 16 s.
- Deibler Frederick S.: Principles of economics. New York, Mac Graw Hill, 1929, str. 552, \$ 3.
- Fairchild Fred Rogers: Essentials of economics. New York, American Book, 1928, str. 543.
- Goode Kenneth M.: How to turn people into gold. New York, Harper, 1929, str. 235, \$ 3,50.
- Rutledge Ralph Merrill: Everyday economics. A case and problem book. Edited by L. A. Rufener. Boston, Houghton, 1929, str. 478, \$ 2,25.
- Borchers Heinrich: Das Abstraktionsproblem bei David Ricardo. Jena, G. Fischer, 1929, str. 89. (Untersuchungen zur theoretischen Nationalökonomie 5). M 5.
- Däbritz Walther: Die typischen Bewegungen im Konjunkturverlauf. Bemerkungen zur Klassifikation von Harvard unter dem Gesichtspunkt der deutschen Verhältnisse. Leipzig, Gloeckner, 1929, str. 45. (Kölner wirtschaftl.- und sozialwissenschaftliche Studien 2, 4). M. 2,80.
- Kiehl Armin: System der Markt-Analyse. Die Praxis kontinentaler Untersuchungen. Lübeck, Coleman, 1929, str. 192. M 12.
- Röpke Wilhelm: Die Theorie der Kapitalbildung. Vortrag. Tübingen, Mohr, 1929, str. 39. (Recht und Staat in Geschichte und Gegenwart 63). M 1,80.
- Schneider Hans J.: Studien zur Marktanalyse. Herausgegeben von der Fachgruppe „Vertriebsingenieure“ beim Verein deutscher Ingenieure, Ausschuss Marktanalyse. Berlin, VDI-Verlag, 1929, str. 52. (Wirtschaftlicher Vertrieb 3). M 6.
- Sondek Josef: Die sozialen Auswirkungen der Konjunkturschwankungen. Bonn, Schroeder, 1929, str. 76. (Veröffentlichungen der Frankfurter Gesellschaft für Konjunkturforschung 3). M 3,60.
- Staehele Hans: Die Analyse von Nachfragekurven in ihrer Bedeutung für Konjunkturforschung. Bonn, Schroeder, 1929, str. 46. (Veröffentlichungen der Frankfurter Gesellschaft für Konjunkturforschung 2). M 2,40.
- Strohmayer Hans Carl: Das Problem der Teuerung (dargestellt an den Beobachtungen in Deutschland während der Jahre 1926—1928). Berlin, Ebering, 1929, str. 139. (Volkswirtschaftliche Studien 22). M 5,40.

- Wagemann Ernst: Einführung in die Konjunkturlehre. Leipzig, Quelle & Meyer, 1929, str. 161. (Wissenschaft und Bildung 259). M 1,80.
- Volkswirtschaftslehre (Die) der Gegenwart in Selbstdarstellungen. Herausgeber Felix Meiner. Band II. Irving Fischer, Achilles, Loria, Franz Oppenheimer, Edwin R. Seligman, Camillo Sapino, Leopold v. Wiese. Leipzig, Meiner, 1929, str. 239. (Wissenschaft der Gegenwart in Selbstdarstellungen). M 8,50.
- Wygodzinski Willi: Einführung in die Volkswirtschaftslehre. 8. völlig neugest. Aufl. von Wilhelm Andrae. Leipzig, Queth & Meyer, 1929, str. 159. (Wissenschaft und Bildung 113). M 1,80.

II.

Historja gospodarstwa społecznego.

- Masson Paul: Les compagnies de corial. Etude historique sur le commerce de Marseille au 16-e siècle et les origines de la colonisation française en Algérie—Tunisie. Paris, Fontemoing, 1928, str. 254.
- Marion Marcel: Histoire financière de la France depuis 1715. T. V. Les gouvernements de suffrage restreint et les gouvernements de suffrage universel à tendances conservatrices. Paris, Rousseau, 1928, str. 663.
- Clark Victor S.: History of manufactures in the United States. Vol I. New York, Mac Grand Hill, 1929. \$ 15.
- Rugg Harold Ordway: An introduction to American civilization. A study of economic life in the United States. Boston, Ginn, 1929, str. 623. \$ 1,92.
- Brentano Lujo: Eine Geschichte der wirtschaftlichen Entwicklung Englands. Bd. III. Die Zeit der Befreiung und Neuorganisation. Hälfte: 2. Das Britische Weltreich. Jena, G. Fischer, 1929, str. 648. M 25.
- Brunner Otto: Die Finanzen der Stadt Wien von den Anfängen bis ins 16. Jahrhundert. Wien, Deutscher Verlag für Jugend und Volk, 1929, str. 463. (Studien aus dem Archiv der Stadt Wien ½). M 12,50.
- Faulkner Harold Underwood: Amerikanische Wirtschaftsgeschichte. Aus dem Englischen übertragen von Carl Hanns Pollog. Dresden. Reissner, 1929, 2 tomy, str. 480 i 578. M 22.
- Kornemann Ernst. Staat und Wirtschaft im Altertum. Vortrag. Breslau, Marcus, 1929, str. 18 (Schriften der Industrie- und Handelskammer Breslau 13). M 1.
- Meklenburg (Georg Herzog zu), Graf von Carlow: Richelieu als merkantilistischer Wirtschaftspolitiker und der Begriff des Staatsmerkantilismus. Jena, G. Fischer, 1929, str. 232. (Beiträge zur Geschichte der Nationalökonomie). M 12.

Rachel Hugo: Die Handels- Zoll- und Akzisepolitik Preussens. Band III. Hälfte 2. 1740—1786. Berlin 1928, str. 687. (Acta Borussica. Denkmäler der preussischen Staatsverwaltung im 18 Jhdtd), M 54.

III.

Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myśliwstwo.

Chrząszcz T., Joszt A. i Moroz B.: Naukowa organizacja gorzelnictwa przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie. Kampanja 1927/1928. Rok I. Warszawa 1929, str. 73.

Ludkiewicz Zdzisław: Województwo Pomorskie. Warszawa 1929. Nakł. Ministerstwa Reform Rolnych, str. 206. (Stosunki agrarne Rzeczypospolitej Polskiej, t. I).

Schramm Wiktor: Ceny gospodarstw wiejskich w latach 1926—1928. Toruń 1929, str. 126.

Stempowski Stanisław: Materiały do bibliografji polityki agrarnej oraz zagadnień historycznych, ekonomicznych, prawnych i technicznych z polityką agrarną związanych. Dla użytku pracujących nad przebudową ustroju rolnego w Polsce. Zebrał i ułożył Warszawa, Wydawnictwo Ministerstwa Reform Rolnych, 1929, str. 60.

Weryha Aleksander: Zastosowanie ubezpieczeń na życie do zagadnienia nadmiernego podziału gruntów. Przepisał i uzupełnił Herman Horowitz.... Warszawa 1929. Nakł. Ministerstwa Reform Rolnych, str. 68.

Zakrzewski Jerzy: Reforma rolna w Polsce I. Jak starać się o osadę z parcelacji. Poznań 1929, str. 31. (Wydawnictwo: Książnica wsi polskiej).

Zieliński Zdzisław: Warunki rolniczo-gospodarcze. Poznań 1929, str. 22. (Odb. ze Sprawozdania Wielkopolskiej Izby Rolniczej za rok 1928/29.

Czasopisma: B. M.: Kredyt na rejestrowy zastaw rolniczy (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). — C: Sprawozdanie Instytutu Rachunkowości i Ekonomiki Rolniczej w Pradze Czeskiej o cenach produktów i czynników produkcji rolniczej (Rolnik Ekonomista, Nr. 21, 1929). — Tenże: Obserwacja rynku rolniczego w Niemczech (Rolnik Ekonomista, Nr. 18, 1929). — Dębczyński St.: Stan europejskiego rynku chmielarskiego (Rolnik Ekonomista, Nr. 20, 1929). — Dresler V.: Tendencje rozwojowe gospodarki ziemniaczanej w Czechosłowacji (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 2, 1929). — Tenże: Stan żywego inwentarza w rolnictwie czechosłowackiem (Rolnik Ekonomista, Nr. 20, 1929). Głuszczyński J.: W sprawie rozwoju wytwórczości rolniczej (Przemysł i Handel, zeszyt 41, 1929). — H. W.: W sprawie przywozu saletry chilijskiej (Przemysł i Handel, zeszyt 41, 1929). — Iwański A.: Izby Rolnicze we Francji (Rolnik Ekonomista, Nr. 21, 1929). — Tenże: Kilka uwag o syndykacie Polskich Eksportatorów trzody i bydła (Rolnik Ekonomista, Nr. 18, 1929). — Tenże: Zagadnie-

nie pszeniczne we Francji (Przemysł i Handel, zeszyt 42, 1929). — Kozłowski A. Inż.: Technika zarybiania jezior węgorzem (Tygodnik Rolniczy, Nr. 37—38, 1929). — Ludkiewicz Z. Dr. Prof.: Sprawa obrotu ziemią oraz niepodzielność gospodarstw włościańskich w Polsce (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 2, 1929). — M. M. Normalizacja pasz i produkcja pasz zastępczych (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). — Mikułowski-Pomorski J. Dr. Prof.: Potrzeby nauki rolniczej w zakresie produkcji roślinnej (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 2, 1929). — Moszczeński S.: Tayloryzm w ekonomice gospodarstw wiejskich (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 2, 1929). — Niezabitowski E. Dr. Prof.: Dawny łoś wielkopolski (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych. Maj-czerwiec 1929). — Poniatowski J.: Wzrost cen artykułów przemysłowych a interes rolnictwa (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 2, 1929). — Rose A.: Państwowa gospodarka leśna (Przemysł i Handel, zeszyt 44, 1929). — R. W.: Reforma rolna w cyfrach (Tygodnik Rolniczy, Nr. 39—40, 1929). — Radomyski I. Inż.: Sprawy rolnicze na XII Międzynarodowej Konferencji Pracy (Rolnik Ekonomista, Nr. 21, 1929). — Ringman A. Inż.: Powrót do większej własności w Rosji (Przemysł i Handel, zeszyt 39, 1929). — Schramm Dr. Prof.: Zagadnienie rozwoju i organizacji pracy naukowej rolniczej (Rolnictwo Tom IV, zeszyt 2, 1929). — Studnicki W.: Korytarz polski a rolnictwo wschodniopruskie (Przemysł i Handel, zeszyt 40, 1929). — Szturm de Sztrem E.: Produkcja zbożowa i rynki zbożowe (Rolnik Ekonomista, Nr. 18, 19, 20 i 21, 1929). — Szyszkowski E.: Przemysł bekonowy w Szwecji (Przemysł i Handel, zeszyt 36, 1929). — Tenże: Rozwój przemysłu bekonowego (Przemysł i Handel, zeszyt 36, 1929). — T.: Eksport i rynki zbytu trzody chlewnej (Rolnik Ekonomista, Nr. 19 i 21, 1929). — Temler K. Inż.: W sprawie konkursów przysposobienia rolniczego młodzieży (Przewodnik Społeczny, Nr. 8—9, 1929). — W. R.: Sytuacja w rolnictwie Norwegji (Przemysł i Handel, zeszyt 37, 1929). — Z. K.: Przysposobienie rolnicze młodzieży wiejskiej (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). — Z. P.: Lustracja zdrowotności ziemniaków (Przemysł i Handel, zeszyt 42, 1929). — Tenże Państwowa pomoc kredytowa dla sadownictwa (Przemysł i Handel, zeszyt 36, 1929). — Zaboriski W.: W obronie krajowego nasiennictwa i potrzeb państwa (Gazeta Rolnicza, Nr. 38, 1929). — Załęski E. Prof.: Regionalizacja czyli dobór odmian roślin uprawnych (Gazeta Rolnicza, Nr. 36, 1929). — Współpraca samorządów powiatowych z dobrowolnymi organizacjami rolniczymi nad podniesieniem rolnictwa. Referat p. Z. Bortkiewicza (Tygodnik Rolniczy, Nr. 37—38, 1929). — Zbiory pszenicy w 1929 roku a ogólna sytuacja gospodarcza (Przemysł i Handel, zeszyt 36, 1929). —

Hérubel Marcel A.: L'évolution de la pêche. Etude d'économie maritime. Paris, Société d'éditions géographiques, maritimes et coloniales 1928, str. 112. (Académie de Marine 1928, 7).

Marescalchi Arturo: *Agricoltura italiana*. 1926—27. Milano, Treves, 1928, str. 268. L. 12.

Turnor Christopher: *The land, agriculture and national economy*. Foreword by Lord Bledisloe. London, Lane, 1929, str. 80 1 s.

IV.

Górnictwo, przemysł, rzemiosło.

Przewodnik Przemysłu i Handlu Polskiego, rocznik III, Warszawa 1929, str. 574.

Obszerne to wydawnictwo, będące pod naczelną wytrawną redakcją Dr. L. Pączewskiego, przedstawia niemal w całości polski handel i przemysł; brak tylko gałęzi, które dotąd w Polsce nie zdobyły większego znaczenia.

Dział I. daje pewne ogólne wiadomości o gospodarstwie Polski. Bardzo ważnym jest dział II., który informuje czytelnika o ustawodawstwie handlowym, przemysłowym, robotniczym, skarbowym i o przerwaniach zobowiązań prywatno-prawnych, związanych z minionym okresem inflacyjnym. Dział III. daje wiadomości o stosunkach handlowych, a artykułach o reglamentacji przywozu, o procedurze składania podań, o polityce handlowej, polityce morskiej i t. d. — Dział IV. opisuje poszczególne przemysły polskie, V. organizację przemysłu i handlu, VI. bankowość, VII. komunikacje, VIII. miary, IX. urzędy państwowe. Dział X. poświęcono w. m. Gdańskowi oraz umieszczono w nim wyciągi z rejestrów handlowych sądów okręgowych i grodzkich.

Książkę zdobi wielka ilość ilustracyj, podnosząc jej wartość propagandową.

Całość przedstawia się okazale, reprezentatywnie, co było tembardziej wskazane, że ukazanie się III. Rocznika zbiegło się „z wielką manifestacją narodową”, jaką była Powszechna Wystawa Krajowa.

Dr. L. Rosiński (Poznań).

(Herdin Wincenty): *Uwagi o projekcie koncesji elektryfikacyjnej dla Harrimana*. [Warszawa 1929], str. 12.

Kuźmicki Mieczysław: *O projekcie koncesji elektryfikacyjnej firmy W. A. Harriman & Co. Inc.* Warszawa 1929. Nakł. własnym, str. 40 z 5 mapami.

Landau Ludwik: *Wahania sezonowe produkcji przemysłowej w Polsce*. Opracował Sezonowość zjawisk rynku pieniężnego. Opracował Wacław Skrzywan. Warszawa 1929. Nakładem Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, str. 24. (Sprawozdania i Przyczynki naukowe nr. 4).

Memoriały firmy W. A. Harriman & Co, Inc. w sprawie zarzutów przeciwko projektowi uprawnienia elektryfikacyjnego tej firmy. Warszawa 1929, str. 131.

Związek Izb Przemysłowo-Handlowych w sprawie projektowanego uprawnienia elektrycznego na rzecz firmy W. A. Harriman & Co. Incorporated. Warszawa 1929, str. 10 z mapami. (Wydawnictwo Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie).

Czasopisma: Barszczewski A.: Konjunktury w przemyśle chemicznym w III kwartale 1929 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1929). — Brzozowski J.: W sprawie działalności i roli syndykatu przemysłu naftowego (Przemysł i Handel, zeszyt 38, 1929). — Bzowiecki A. Inż.: Zjazd przemysłowców niemieckich (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 19, 1929). — Dm d W.: W sprawie reorganizacji przemysłu i handlu obuwianego (Przemysł i Handel, zeszyt 44, 1929). — Fall L. Dr.: Dole i niedole hutnictwa górnośląskiego (Gazeta Bankowa, Nr. 17—18, 1929). — Glass S.: Polityka inwestycyjna przemysłu sowieckiego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18, 1929). — Houwalt W.: Czy są u nas widoki na podniesienie przemysłu ziemniaczanego (Tygodnik Rolniczy, Nr. 39—40, 1929). — Jastrzębowski W.: Uwagi do krytyki „Kosztów żelaza sztabowego” (Przemysł i Handel, zeszyt 44, 1929). — Kalecki M.: Opanowanie przemysłu przez kapitał zagraniczny (Przemysł i Handel, zeszyt 40, 1929). — Tenże: Syndykalizacja w angielskim górnictwie węglowym (Przemysł i Handel, zeszyt 39, 1929). — Tenże: Konjunktury przemysłu włókienniczego w okresie 1927—29 (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). — Landau L.: Rozwój przemysłu jutowego w latach 1925—1929 (Konjunktura Gospodarcza, Nr. 10, 1929). — Łaguna W.: Przemysł naftowy w I półroczu 1929 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 42, 1929). — Ł. T. Dr.: Sprawy węgla i cukru na terenie międzynarodowym (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1929). — Ołowski S. Dr.: Rozwój przemysłu farmaceutycznego a przywóz preparatów zagranicznych (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). — R. B.: Międzynarodowe porozumienie węglowe (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 20, 1929). — Rzepecki B.: Przemysł Polski na tle P. W. K. (Przegl. Gospodarczy zesz., 18 i 19 1929). — Sakowicz J.: Produkcja cukru w Czechosłowacji i cukrownie systemu Komers-Zucker (Rol. Ekon., Nr. 19, 1929). — Zdąnowski A.: Aktualne zagadnienia w przemyśle węglowym (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 8, 1929). — Pertraktacje rządu ze szwedzkim trzustem zapalczanym (Przemysł i Handel, zeszyt 42, 1929). — Sprawozdanie z działalności Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Handlu i Finansów (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1929). — Przemysł naftowy w sierpniu (Przemysł i Handel, zeszyt 44, 1929). — Stan przemysłu naftowego w I półroczu 1929 r. w Z. S. S. R. (Przemysł i Handel, zeszyt 38, 1929). — Sytuacja przemysłu automobilowego Stanów Zjednoczonych A. P. (Przemysł i Handel, zeszyt 38, 1929).

— Stan przemysłu węglowego we wrześniu 1929 r. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21 1929). — Kopalnictwo rud żelaznych i hutnictwo żelazne w lipcu 1929 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 37, 1929). — Kopalnictwo rud cynkowo-olowianych, hutnictwo cynkowe i ołowiane w czerwcu 1929 r., (Przemysł i Handel, zeszyt 36, 1929). —

Chorzewski Maurice: L'industrie du métal en Pologne. Varsovie 1929, str. 52 (Publications Nr. 11 de l'Association Polonaise des Industries du Métal).

Weber Alfred: Theory of the location of industries. London. Cambridge University Press 1929, str. 256, 13 s. 6 d.

Adermann Woldemar: Die russische Baumwollindustrie nach dem Kriege. Berlin, Ost-Europa-Verlag 1929, str. 117 (Osteurop. Forschungen N. F. 5.) M. 6.

Fukner und Danielski: Statistik der Berg- und Hüttenwerke in Polnisch-Oberschlesien für das Jahr 1928. Herausgegeben vom Oberschlesischem Berg- und Hüttenmännischen Verein Z. Z. Katowice. (Warszawa 1929), str. 195.

Müssig Emil: Eisen- und Kohlenkonjunktoren 1870—1928. Neu bearbeitet und erweitert von Hans Friedrich Müssig. Nebst kurzer Einführung. Augsburg. Müssig 1925, 1929, str. 69 z tabl. M. 10.

V.

Handel, polityka handlowa i komunikacja.

Handel pomorski w 10-lecie Związku Towarzystw Kupieckich na Pomorzu 1919—1929. Grudziądz. Nakł. Z. T. K. na Pomorzu 1929, str. 160.

Kasprowicz Bolesław: Jak powstał Związek Towarzystw Kupieckich w Poznaniu. Jak wyglądał u nas handel i przemysł przed dziesięćmi laty. Bydgoszcz 1929, str. 31 (odb. z „Dziennika Bydgoskiego”).

Koleje jako przedsiębiorstwo handlowe (Racjonalizacja kolei). Materiały z obrad Komisji racjonalizacji przemysłu i handlu Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie. Warszawa 1929. Wyd. Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, str. 23 (Wyd. Izby Przem.-Handl. w Warszawie, t. 6).

Protokół IV Zebrania Plenarnego Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, odbytego dnia 14 maja 1929 r. w sali Stowarzyszenia Techników Polskich w Warszawie. Warszawa 1929, str. 25.

Protokóły I i II plenarnego zebrania Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie z I i II czerwca 1929. Lwów, 1929. Nakł. Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie, str. 41.

Sprawozdanie Izby Przemysłowo-Handlowej w Bydgoszczy o położeniu i rozwoju życia gospodarczego w okręgu Izby w roku 1928. Bydgoszcz, 1929. Nakł. Izby Przemysłowo-Handlowej, str. 94.

Czasopisma: A. R.: Poprawa bilansu handlowego Niemiec (Przemysł i Handel, zeszyt 41, 1929). — Atlas A. Dr.: Z międzynarodowego rynku cukrowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18, 1929). — A.: Znaczenie strefy wolnocłowej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18, 1929). — B.: Reforma gospodarczej działalności placówek zagranicznych (Przemysł i Handel, zeszyt 38, 1929). — Basiński T. Inż.: Rola chłodnictwa w gospodarce krajowej (Przemysł i Handel, zeszyt 42, 1929). — Butler J.: Reforma taryfy towarowej Polskich Kolei Państwowych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 19, 1929). — Czapski W. Inż.: Zamówienia taboru dla Polskich Kolei Państwowych (Przemysł i Handel, zeszyt 37, 1929). — E. R.: Recesja a bilans handlowy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18, 1929). — Fall L. Dr.: Możliwości eksportowe węgla polskiego (Gazeta Bankowa, Nr. 19—20, 1929). — Fojut F. Inż.: Nowe urządzenia dla przeładunku rud i fosfatów w porcie gdańskim (Przemysł i Handel, zeszyt 44, 1929). — G. J.: Schematy taryfowe w nowej taryfie towarowej (Przemysł i Handel, zeszyt 39, 1929). — G. J.: Przewóz drobnicy w skrzyniach (Przemysł i Handel, zeszyt 42, 1929). — Grochowski K. Inż.: Handel polski w Chinach (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18, 1929). — H. T.: Plany rozbudowy portu w Rydze (Przemysł i Handel, zeszyt 39, 1929). — Herse B.: Handel dziś a jutro (Świat Kupiecki, Nr. 39—40, 1929). — Jakubowski J.: Handel w Polsce (Świat Kupiecki, Nr. 39—40, 1929). — Jastrzębowski W.: Polityka celna a rolnictwo (Przemysł i Handel, zeszyt 39, 1929). — J.: Wprowadzenie w życie nowej taryfy towarowej (Przemysł i Handel, zeszyt 36, 1929). — K.: Umowy z Rumunją (Przemysł i Handel, zeszyt 42, 1929). — K.: Wolne składy celne (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1929). — Kołakowski Z.: Międzynarodowa Wystawa w Barcelonie (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). — Tenże: O traktat handlowy z Hiszpanją (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 39, 1929). — Królikowski S. Fr.: Popieranie eksportu przy pomocy zwrotu ceł (Przemysł i Handel, zeszyt 39, 1929). — Krzywicki W.: Odnowienie polsko-tureckiego traktatu handlowego. Obroty handlowe polsko-tureckie (Rolnik Ekonomista, Nr. 18, 1929). — Kwiatkowski E. Inż. Minister Przemysłu i Handlu: Targi Wschodnie (Przemysł i Handel, zeszyt 37, 1929). — Lychowski T. Dr.: Angielska służba zagraniczna (Przemysł i Handel, zeszyt 37, 1929). — Tenże: Wielostronne rokowania celne (Przemysł i Handel, zeszyt 40, 1929). — Tenże: Światowy rozejm celny (Przemysł i Handel, zeszyt 40, 1929). — Tenże: Konwencja antyreglamentacyjna a Polska (Przemysł

i Handel, zeszyt 42, 1929). — Morawski Z.: Kilka uwag o ulgach celnych (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). — Nieduszyński T. Dr.: Możliwości eksportu polskiego do Stanów Zjednoczonych (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). — Przybyłkiewicz Z.: Przed rewizją amerykańskiej taryfy celnej (Przemysł i Handel, zeszyt 36, 1929). — Rościszewski S.: Konjunktury na polskim rynku zbożowym wobec zmian polityki celnej (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). — S. K.: Zwrot cel (Przemysł i Handel, zeszyt 39, 1929). — Tenże: Polski tonnaż morski (Przemysł i Handel, zeszyt 39, 1929). — Sz.: Bilans handlowy z poszczególnymi krajami w I półroczu 1929 (Przemysł i Handel, zeszyt 40, 1929). — Schmidt S.: Organizacja handlu zbożem w Ameryce Północnej (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 1, 1929). — Sikorski B.: Handel a kartele (Świat Kupiecki, Nr. 39—40, 1929). — Sokołowski K.: Ulgi celne (Przemysł i Handel, zeszyt 41, 1929). — Szturm de Sztrem E.: Konjunktury cen zboża (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18, 1929). — Turski M.: Polska ekspansja handlowa w rękach polskiego kupca (Świat Kupiecki, Nr. 39-40, 1929). — W. J.: Rynki zbytu (Przemysł i Handel, zeszyt 36, 1929). — W. R.: Polskie traktaty handlowe (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1929). — W. H.: Uregulowanie wywozu masła (Przemysł i Handel, zeszyt 42, 1929). — W. S.: Handel zagraniczny wytworami rolnymi w roku gospodarczym 1928—29 (Przemysł i Handel, zeszyt 39, 1929). — Tenże: Bilans handlowy w sierpniu 1929 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 39, 1929). — Wakar W.: W sprawie taryf przewozowych na zboże i mąkę (Rolnik Ekonomista, Nr. 20, 1929). — Tenże: W sprawie cel od wywozu otrąb (Rolnik Ekonomista, Nr. 19, 1929). — Wilczyński J.: Znaczenie lotnictwa w życiu gospodarczem (Świat Kupiecki, Nr. 42, 1929). — Wojnar J.: Polityka handlowa Brazylii (Przemysł i Handel, zeszyt 38, 1929). — Wojtyna J.: Konferencja ekonomiczna polsko-rumuńska (Przemysł i Handel, zeszyt 37, 1929). — Z. M.: W sprawie traktatu handlowego polsko-niemieckiego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1929). — Zagraniczna ekspansja handlowa Japonii (Przemysł i Handel, zeszyt 37, 1929). — Uchwały Komitetu Ekonomicznego Ministrów w sprawie cel zbożowych (Przemysł i Handel, zeszyt 38, 1929). — Konwencja handlowa polsko-francuska (Przemysł i Handel, zeszyt 42, 1929). — Ruch portowy w Gdyni i Gdańsku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1929). — Jeszcze o rolę karteli w Polsce (Świat Kupiecki, Nr. 42, 1929). —

Hohlfeld Hans-Herbert: Zur Frage einer europäischen Zollunion. Eine Kritik. Leipzig, Ricker 1928, str. 67, M 1,80.

Oehler Reinhard: Finanzen und Rentabilität der Deutschen Reichspost (1900 bis 1929), Leipzig, Akad. Verlagsgesellschaft zur Finanzkunde 3) M. 13,80.

Posse Hans: Von deutscher Handelspolitik. Vortrag. Köln. Neubuer 1929, str. 24 (Kölner Industriehefte 10) M. 1,20.

- Quark Max: Die Entwicklung des Handels, Transport und Verkehr in Deutschland. Berlin, Verlagsanstalt Courier 1929, str. 280 (Geschichte des Deutschen Verkehrsbundes 1) M. 12.
- Röder Hermann: Wirtschaftliche Luftfahrt. Dresden. Hörisch 1929, str. 286, M. 13,—
- Scholz Wilhelm: Kraftwagen und Eisenbahn. Erweiterter Vortrag. Berlin, Reichsverband der Automobilindustrie 1929, str. 32, M. 1,50.
- Zadow Fritz: Die deutschen Handelsmessen. Berlin, Christian 1929, str. 175, M. 8,—
- George John J.: Motor carrier regulation in the United States. Sportausburg S. C. Band & White 1929, str. 293, \$ 3,50.
- George Henry: Protection or free trade. The tariff question with especial regard to the interests of labour. Abridged by C. R. Douglas. London Paul, 1929, str. 142, 6 d.
- Nathan H. L.: Free trade to-day. London, Gollaner 1929, str. 396, 5 s.
- Gianitrapani Luigi: Le grande comunicazioni. Bologna. Zanichelli 1928, str. 343 (Gea, Collezione di monografie geografiche 2,8) L. 15.

VI.

Skarbowość, zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe i ubezpieczeniowe.

Dubieński Aleksander Dr.: Stanowisko Ministra Skarbu przy ustalaniu i wykonywaniu budżetu. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 35.

Rozprawa z dziedziny prawa budżetowego, już z tego powodu cenna, że napisał ją urzędnik departamentu budżetowego, który na swoim stanowisku urzędowym w Ministerstwie Skarbu przez długi szereg lat powierzone miał te właśnie sprawy. Wskutek tego rozporządza autor dużym materiałem nigdzie nie ogłoszonych okólników tego Ministerstwa w sprawach budżetowych i wiele z tego materiału przytacza.

Przedmiotem rozprawy jest określenie i analiza uprawnień Ministra Skarbu przede wszystkim przy układaniu preliminarza. Przedstawione są zatem jego funkcje jako redaktora strony formalnej preliminarza, dalej znaczenie faktu, że ma on głos przy programowym ustaleniu zakresu działania każdego Ministra na najbliższy czas, przy decydowaniu o etatach osobowych i inwestycjach, że on oznacza normy typowych wydatków (na nagrody i zapomogi, na in-

tercalaria, na opał, żywność koni i t. p.). Mówiąc o tych nieskodyfikowanych uprawnieniach, musiał autor także omówić ustawowo przewidziane prawo veta Ministra Skarbu na Radzie Ministrów przeciw uchwałom, powodującym wydatki. Oczywiście, że autor, zgodnie zresztą z powszechną opinią, nie przywiązuje zbytnej wagi do tego przepisu, który nigdy nie zastąpi silnej indywidualności, wykształcenia i rozważli Minистра Skarbu i jego pozycji w Rządzie, przepisu, który jest zresztą zbyt cennym wobec tego, że lepszym i prostszym środkiem od veta jest zagrożenie lub wniesienie dymisji. Do wiadomości publicznych nigdy nie przedostało się z posiedzeń Rady Ministrów, by skorzystano z tego prawa. Widocznie nie miało to miejsca, skoro tak dobrze poinformowany autor o tem nie mówi.

Bardziej aktualną jest analiza uprawnień Ministra Skarbu przy wykonaniu budżetu. Autor przedstawia fazy, przez jakie w tym względzie polskie prawo budżetowe przeszło i zatrzymuje się na obecnym, od r. 1924 obowiązującym stanie prawnym. Przepisy ustawy skarbowej od tego czasu wyraźnie upoważniają tylko (nie obowiązują) Rząd do czynienia ustalonych w budżecie wydatków. To upoważnienie zawiera prawo do zmniejszenia wysokości wydatków, co umożliwia wprowadzona w Polsce instytucja budżetów miesięcznych. Przez tę instytucję spada parlamentarnie uchwalony budżet do roli ram kredytowych, a faktyczną władzę nad nim ma Minister Skarbu. On może każdy wydatek ze względu na badaną co miesiąc równowagę budżetową ograniczyć i co ważniejsze on co miesiąc, rozmawiając o tych tematach z ministrem resortowym i decydując o nich, wywiera faktyczny wpływ na gospodarkę wszystkich resortów daleko większy, niż wówczas, gdy to czynił raz do roku. Obok tych praw ma Minister Skarbu w ograniczonej mierze prawo powiększenia i przenoszenia kredytów. Łącznie zatem posiada „zupełne panowanie nad wykonaniem budżetu. . . . rodzaj dyktatury finansowej”.

Jak wyglądały te uprawnienia Ministrów Skarbu w praktyce.

W r. 1924, 1925 i 1926 korzystają z nich Ministrowie Skarbu wydatnie. W latach tych rzeczywiście wydatki wynoszą o 146,129,4 i 6,3 milionów złotych mniej, niż wynosiły kwoty uchwalone w parlamentarnie ustalonych budżetach. Przychodzi rok budżetowy 1927/28 i następny, w których Minister Skarbu wypuszcza z rąk cugle i nie korzysta należycie z uprawnień, jakie mu daje instytucja budżetów miesięcznych. Rezultat obecnie cyfrowo już wiadomy: o 562,3 i o 135,2 milionów zł większe wydatki, niż wynosiły uchwalone przez parlament kwoty na te dwa lata. Rezultat smutny

nie tylko z przyczyn gospodarczych i finansowych, ale i z przyczyn politycznych, gdyż zaprowadził Ministra Skarbu przed kratki Trybunału Stanu i wywołał zamęt w pojęciach prawnych i konstytucyjnych społeczeństwa.

Konkluzje, do jakich autor w swojej nader cennej rozprawie dochodzi, streszczają się w żądaniu, by utrzymano instytucję budżetów miesięcznych, by je Minister Skarbu publikował oraz zrobił z nich instrument systematycznej programowej akcji oszczędnościowej. Drugie żądanie odnosi się do wprowadzenia, na wzór francuski, drogą ustawy, instytucji kontrolerów budżetu, t. j. ustanowionych przy ministrach resortowych urzędników skarbowych, którzy pilnują wykonania budżetu stosownie do obowiązujących przepisów, uchwał i zasad przy codziennej gospodarce budżetowej. Usiłowania w tym względzie kolejnych Ministrów Skarbu Grabskiego, Zdziechowskiego i Klarnera nie doprowadziły do rezultatu, a po dymisji ostatniego zostały zaniechane.

Dr. Ig. Weinfeld (Warszawa).

Jeziorański J. A.: Sprawa ubezpieczenia kredytów handlowych w Polsce, odbitka z Przeglądu Ubezpieczeniowego, Warszawa 1929, str. 24.

Broszurka ta jest do pewnego stopnia uzupełnieniem pracy Dr. Lilienthala o kredytach eksportowych, i zajmuje się też najszczegółowiej tem zagadnieniem.

Według autora współczesne ubezpieczenia kredytu rozpadają się na trzy kategorie: ubezpieczenie sum hipotecznych, kaucyj i kredytów handlowych, z których jednak narazie tylko ostatnio wymieniony rodzaj ma dla nas pewne praktyczne znaczenie, jakkolwiek jest to w Polsce dziedzina nowa.

Powojenne ubezpieczenie kredytów handlowych ma za charakterystyczną cechę wyrównanie szkód, powstałych wskutek niewypłacalności odbiorcy towaru. Ubezpieczony ponosi według praktyki towarzystw ubezpieczeniowych zawsze część ryzyka.

Autor przewiduje, że założenie w Polsce towarzystwa ubezpieczeń kredytu przyczyniłoby się obecnie do pogorszenia naszego bilansu handlowego, i to przez „nieuniknione popieranie sprzedaży towarów zagranicznych” i przez „ułatwienie kredytów towarowych dla importerów w Polsce”. Mimo to należałoby takie towarzystwo założyć, a to dlatego (pominąwszy kwestję zyskowności), ażeby nas nie ubiegła w tem zagranica.

Nam wydaje się argument ten niekoniecznie przekonującym, gdyż potrzeba nam jeszcze bardzo wielu innych przedsię-

biorstw o takiej samej ważności, a jednak inni nie spieszą się, aby nas wyprzedzić w założeniu ich.

W końcu broszurki autora szkicuje pozytywny plan założenia Towarzystwa Ubezpieczeń Kredytu, plan o bardzo ciekawych szczegółach, np. co do sposobu zebrania potrzebnego na ten cel kapitału.

Dr. L. Rosiński (Poznań).

Handbuch der Finanzwissenschaft herausgegeben von Wilhelm Gerloff und Franz Meisel — Verlag von J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen 1926—1929. I Band — 1926 — XI + 547, II Band — 1927 — X + 614, III Band — 1929 — XV + 520.

Profesor Uniwersytetu Dr. Wilhelm Gerloff (Frankfurt n. M.) oraz radca dworu Dr. Franz Meisel (Praga) podjęli przed kilku laty wydawnictwo systemu skarbowości, w ramach trzech dużych tomów wielkiej ósemki. Nakład objęła znana firma Mohra (Paul Siebeck) w Tybindze. Ów wielki podręcznik jest dziełem zbiorowem uczonych niemieckich w pierwszym rzędzie, także autorów różnych krajów globu ziemskiego.

W przedmowie do pierwszego tomu wyjaśniają redaktorowie wydawnictwa cel i przyczynę powstania tego, bądź co bądź, imponującego dzieła. Dał się odczuwać brak szerokiego opisu całości materij wchodzących w skład nauki skarbowości, opisu odpowiadającego dzisiejszemu stanowi badań w tej dziedzinie. Skoro uwzględni się przytem okoliczność, iż w dawnych wielkich podręcznikach-systemach ekonomji politycznej, nauka skarbowości była rozpatrywana w osobnych częściach czy tomach, czego dziś już niema, to w połączeniu z obecną mnogością i zawilnością problemów skarbowych, stwarzających nowe zagadnienia do rozwiązania przed państwami i światem, jest rzeczą aż nazbyt wskazaną pójście na rękę nowym i wzmożonym potrzebom i zaryzykowanie dużego stosunkowo przedsięwzięcia wydawniczego. Chodziło też prof. Gerloffowi i Dr. Meisel'owi o to, by szereg zagadnień skarbowych podać wnikliwzemu rozpatrzeniu, gruntowniejszej analizie. Jako dzieło zbiorowe „Handbuch der Finanzwissenschaft” łączy wszystkie dobre i złe strony tego systemu opracowań. Należało unikać daleko posuniętego wnikania, monografizowania, jeśli można tak się wyrazić, dzieła. Z drugiej strony autorowie poszczególnych działów mieli i musieli mieć dość daleko idącą swobodę w ujęciu i przeprowadzeniu powierzonej im redakcji. Naogół da się powiedzieć, iż zachowaną została pewna równowaga w rozplanowaniu materij i sposobie ich opracowania.

Tom pierwszy poświęcony jest najpierw omówieniu istoty i zadania nauki skarbowości, jej roli i stanowiska w stosunku do innych nauk. Następują rozważania o wydatkach publicznych, o dochodach z przedsiębiorstw oraz ogólna nauka o podatkach i opłatach.

Tom drugi obejmuje szczegółową naukę o podatkach, naukę o skarbowości korporacyj prawa publicznego oraz studjum o kredycie publicznym.

Tom trzeci wreszcie zawiera pod wspólnym tytułem „budżet i system skarbowy ważniejszych państw kulturalnych od początku wieku XIX aż do dni dzisiejszych”, sprawozdawcze opisy kompetentnych piór o skarbowości dotyczących krajów.

Rozpoczyna podręcznik wyłożenie założeń nauki skarbowości przez naczelnego redaktora prof. Gerloffa. Tak tu jak i w całym dziele podawana jest dość obficie literatura danego przedmiotu głównie niemiecka, mniej francuska, anglo-saska i włoska. Nie jest rzeczą możliwą zdawać sprawę ze szczegółów pojedynczych prac i autorów. Wstępne uwagi prof. Gerloffa cechuje daleko posunięta systematyzacja, powiedziałbym także schematyzacja przedmiotu. Schematyzacja ta wysusza żywość i jędrność opisu.

B. minister Dr. Aleksander Spitzmüller (Wiedeń) rozprawia na temat: ekonomja, skarbowość, pieniądz. Kładzie nacisk na rolę pieniądza w tych obydwóch dziedzinach życia społecznego.

Prof. Otto Meyer w krótkim zarysie przedstawia problem skarbowości i prawa skarbowego. Właściwie poddaje przeglądowi zagadnienia prawa skarbowego.

Wybitny statystyk prof. Zahn z Monachjum zajmuje się stosunkiem skarbowości do statystyki a właściwie statystyką skarbową. Jest to piękne około pięćdziesięciostronnicowe studjum.

Swoisty charakter nosi artykuł Rudolfa Goldscheid'a p. t. państwo, budżet publiczny i społeczeństwo. Jest to próba określenia istoty i zadania nauki skarbowości ze stanowiska socjologii. Autor zdaje się ubolewać, że podczas gdy cała ekonomja społeczna otrzymała z rąk socjalizmu trwałe walory zapładniające ją, to nie można tego powiedzieć o nauce skarbowości. Trafność swoich zapatrywań stara się autor udowodnić przykładem (zalecenia godnym według autora) socjalistycznej gospodarki gminy m. Wiednia. Poważę się przypuszczać, że redakcja „Hand. d. Finanzw.” była z niejednego względu w rozterce zamieszczając pracę Goldscheid'a, która w miarę postępujących i widocznych owoców socjalistycznej i bolszewickiej gospodarki, odkrywa całą naiwność zarówno teorii jak i prób zmierzających do urzeczywistnienia ideałów socjalizmu.

Prof. Bernhard Laum (Braunsberg) szkicuje pierwszą fazę rozwoju historycznego publicznej gospodarki (starożytny Wschód, Grecja i hellenizm, Rzym, średniowiecze). Prof. Theodor Mayer (Praga) kontynuuje opis aż do końca XVIII w. (właściwie jedynie terytorjów niemieckich). Dr. Meisel rysuje historję niemieckiej nauki skarbowości za okres wieku XIX i XX. Analogiczną historję nauki skarbowości Francji, Wielkiej Brytanji, Stanów Zjedn. A. P. i Włoch odtwarza prof. Edwin Seligman z Nowego Jorku. W kilkudziesięciu wierszach dorzuca też wzmiankę o literaturze skarbowej Holandji, Rosji, Hiszpanji i Portugalji, Południowej Ameryki, Grecji, Kanady. (Nie znalazło się miejsca na kraje słowiańskie!)

Minister i profesor Dr. Karol Englis (Praga), jak już wzmiankowałem, zajął się teorią wydatków publicznych. W szczególności usiłuje poddać nowemu rozwiązaniu problemat wydatków nadzwyczajnych.

Prof. Alfred Amonn (Praga) rozpatruje prywatno-prawne dochody państwa. Oświadcza się z powodów ekonomicznych i finansowych przeciw socjalizacji dla celów skarbowych (etatyzm), polemizuje też z poglądami Goldscheid'a (o którym była mowa) zawartymi w niektórych pracach tego gorącego etatysty-skarbowca. Amonn ostrzega w trafnych wywodach przed złudzeniami rzekomych korzyści z powodu prowadzenia publicznych przedsiębiorstw. Czyni wyjątek jedynie na rzecz monopolów ale właśnie z powodów, iż są one w pewnym stopniu zjawiskami podatkowymi.

Dyrektor kolei żelaznej, prof. Dr. Oskar Engländer (Praga) omawia poszczególne gatunki przedsiębiorstw publicznych, głównie jednak poświęca uwagę przedsiębiorstwom komunikacyjnym.

Metodycznie właściwem wydaje mi się przejść od dochodów prywatno-prawnych państwa do czysto-publicznych, jakimi są podatki sensu stricto, przez naukę o opłatach której przedstawienie podejmuje Meisel. Ogólną naukę o podatkach wyłuszcza Gerloff. Już wspomniałem o silnem zacięciu systematyzowania i schematyzowania tego autora, które da się także i tu zauważyć. Problemat oddziaływania podatków w szczególności ich t. zw. przierzucalności jest tematem krótkiego artykułu prof. Willibalda Mildschuh'a (Praga).

Zamyka pierwszy tom Meisel swoją rozprawą o technice podatkowej.

Tom drugi rozpoczyna teoria podatków przychodowych pióra wybitnego tychże znawcy prof. Bräuera (Wrocław). Jest to sumienne i wyczerpujące studjum.

Prof. Teschemacher (Królewiec) zajął się podatkiem dochodowym, także w sposób dokładny i jasny.

Podatek majątkowy omawia Dr. Fux Bolesław (Praga) i to zarówno jego stronę teoretyczną, jak pozytywno-prawną, tej ostatniej dając ilustrację przez przedstawienie typów niemieckiego i niektórych innych krajów.

Prof. Pistorius (Stuttgart) b. minister, dotknął zaktualizowanej podczas wojny sprawy podatków od zysków wojennych. Porusza głównie stosunki niemieckie poświęcając parę uwag poza — niemieckim.

Prof. Popitz (Berlin) pisze dalej o ogólnym podatku od spożycia oraz o podatkach od t. zw. zbytu. Przy stosunkowej zwięzłości w traktowaniu zagadnień, Popitz pogłębia dyskusję w podjętym przez siebie kierunku.

Opodatkowanie napojów (piwo, wino, wódka, napoje mineralne) opisuje Dr. Siegert (Berlin), tytoniu (włącznie z monopolem) Wily Pilger (Berlin), cła i akcyzy docent Ritschl (Getynga), innemi podatkami konsumcyjnymi zajął się Dr. Trautvetter (Monachjum). Rozpatruje on mianowicie podatki od soli, cukru, środków oświetlenia, węgla, siły wodnej, zapalek, kart do gry.

Podatki obrotowe podzielone zostały na trzy działy a mianowicie podatki od obrotu w ścisłym tego słowa znaczeniu, (autor Mirre z Monachjum), podatki od spadków i darowizn (autor Büchner z Wrocławia) i podatek od przyrostu wartości nieruchomości gruntowych (autor Pistorius).

Prof. Popitz omawia dalej stosunki skarbowe między poszczególnymi związkami publicznymi, w szczególności związków terytorjalnych w obrębie jednego państwa. Dotyczy to głównie rozdziału źródeł dochodowych z dziedziny podatkowej i in.

Skarbowość komunalną omawia prof. Bleicher (Frankfurt n. M.) stosunkowo szeroko i gruntownie.

Kredyt publiczny rozdzielony został na trzy części. Jego historia stanowi część pierwszą pióra prof. Ladmann'a (Kiel) (przeważnie układ stosunków terytorjalnych niemieckich). Teoria kredytu wypełnia część drugą autora prof. Weyermann'a (Zurych), który nie poskąpił wielostronnego oświetlenia tej ważnej kwestji. Przejrzyście i jasno ujął technikę kredytu publicznego prof. Gaston Jéze (Paryż). Na tem kończy się tom II.

Tom III przedstawia ze siebie mozaikę opisów systemów skarbowych różnych krajów, uskuteczniionych przez autorów różnych narodowości. Najwięcej miejsca (rzecz prosta) pozostawiono budżetom i skarbowości Niemiec, które maluje prof. Gerloff. Dalej

idzie Wielka Brytania (prof. P. Haensel), następnie Francja (prof. Oualid z Paryża). Kolejno Włochy (prof. Giovanna Fasolis z Genui). Porządek w przedstawieniu rozwija się dalej jak następuje: Szwajcaria (Dr. Schneider z Berna) Austro-Węgry przed wojną włącznie z przebiegiem powojnia (b. min. skarbu P. Szeude z Wiednia), Czechosłowacja (prof. Englis z Pragi), Polska (autor b. min. prof. Jerzy Michalski). Państwa bałtyckie razem, a więc Finlandja, Estonja, Łotwa, Litwa (prof. Karol Ballod z Rygi), Jugosławja (docent Ogris z Lubiany), Bułgarja (b. min. Teodorow z Sofji) Rumunja (prof. Leon z Bukaresztu), Grecja (prof. Andréadès z Aten), Turcja (prof. Hassan Tahsin Bej z Konstantynopola), Rosja (prof. Wilkow z Pragi), Skandynawja a zatem Danja, Norwegja i Szwecja (Olsen z Kopenhagi), Holandja (znany zaszczytnie prof. Bruins), Belgja (Lemoine z Brukseli), Hiszpanja (prof. José Gascon y Martin z Madrytu), Stany Zjedn. A. P. (prof. Edwin Seligmann, sława amerykańska), Kanada (prof. Kemp z Toronto), Indje (znany prof. G. Findlay Shirras z Bombaju), Unja południowo-afrykańska (także prof. Shirras) Egipt (Shirras także), Australja od r. 1900 (prof. Mills z Sidney), Nowa Zelandja (prof. Coplend z Sidney), Japonja (prof. Shiomi z Kyoto).

Trzeci tom według zapowiedzi prospektu miał zamykać rozdział większych rozmiarów pt. „Internationale Finanzwirtschaftsfragen”. Redakcja z powodów, o których wspomina w przedmowie do III tomu wyjaśnia, iż było niepodobieństwem uczynienie zadość już teraz obietnicy. Natomiast zaznaczonem zostało, iż redaktorowie mają na uwadze wydanie IV tomu, dodatkowo, któryby obok wspomnianej części o międzynarodowych zagadnieniach skarbowych, zawierał także rejestr osobowy i rzeczowy dla wszystkich trzech tomów (obecnie każdy tom posiada odrębny rejestr).

To krótkie zestawienie sprawozdawcze układu dzieła i współpracowników redaktorów, daje możność czytelnikowi wyrobienia sobie najbardziej ogólnego sądu o znaczeniu i pożytku tego przedsięwzięcia wydawniczego. Jest rzeczą niewątpliwą, iż praca ta jest w wysokim stopniu pożyteczna i to z różnych względów, pożądana też, jeśli nie niezbędna, w każdej fachowej bibliotece. Nie jest winą wydawnictwa, iż dominują w niem rola i znaczenie stosunków niemieckich, gdyż inaczej i być nie mogło w danych warunkach. Szereg prac składających się na całość jest wartości pierwszorzędnej, niezwykle instruktynwnemi są opisy urzędzeń skarbowych poszczególnych krajów cywilizowanych świata.

Wydanie staranne, o trwałej wartości, cena 72 mk niemieckich, w oprawie około 83 marki. *Prof. Ignacy Czuma* (Lublin)

- Grabowski Witold: Monopole. I Sprzedaży soli. II Zapalczany. III Loterji. W układzie.... (Warszawa). Wydanie Ministerstwa Skarbu 1929, str. 103.
- Z dziejów Rzeszowskiej Kasy Oszczędności Rzeszów 1929. Nakł. Komunalnej Kasy Oszczędności, str. 14. (Odb. z „Gazety Rzeszowskiej”).
- Smerek Mieczysław: Zakłady zastawnicze w Polsce w latach 1926—1928. Warszawa 1929. Nakł. Głównego Urzędu Statystycznego, str. 84. (Odb. z Kwartalnika Statystycznego r. 1929, t. VI, zesz. 3).
- Ubezpieczenia społeczne w Polsce w 1925 roku. Warszawa [1929]. Nakł. Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, str. 30 + XXXI.

Czasopisma: Benis A.: Europejska federacja gospodarcza (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 19, 1929). — Borowski W. Dr.: Długoterminowy kredyt ziemski w Polsce Odrodzonej (Rolnik Ekonomista, Nr. 19, 1929). — Dubieński A. Dr.: Zasady niemieckiej ordynacji podatkowej (Przegląd Skarbowy Nr. 8—9, 1929). — Buczkowski S.: Kredyt rolny dla przedsiębiorstw przemysłowych (Gazeta Bankowa, Nr. 19, 1929). — C. P.: Zjazd Izb Przemysłowo-Handlowych (Przemysł i Handel, zeszyt 40, 1929). — Tenże: Konsolidacja życia gospodarczego (Przemysł i Handel, zeszyt 41, 1929). — Tenże: Na marginesie zjazdu delegatów izb przemysłowo-handlowych (Przemysł i Handel, zeszyt 42, 1929). — Dobrowolski A. Dr.: Uwagi w przedmiocie niewłaściwego postępowania władz skarbowych przy udzielaniu podstaw wymiarowych podatku dochodowego (Świat Kupiecki Nr. 43, 1929). — E. R.: O kredyty zagraniczne (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1929). — H. W.: Rejestrowy zastaw rolniczy (Przemysł i Handel, zeszyt 38, 1929). — J. W.: Kredyty ulgowe na popieranie wytwórczości roślinnej (Przemysł i Handel, zeszyt 38, 1929). — Kessler B.: Istota i znaczenie ubezpieczenia na życie (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 4, 1929). — Krynicki J.: Bankowość i kredyt w Z. S. S. R. (Gazeta Bankowa Nr. 17—18, 1929). — Krzetuski K. Dr.: Problemy banku biletowego (Gazeta Bankowa, Nr. 17—18, 1929). — Kwiatkowski E. Inż.: Minister Przemysłu i Handlu: Dzieło pracy narodowej (Przemysł i Handel, zeszyt 40, 1929). — Kuźnar J. Dr.: Na „dzień oszczędności” (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 11, 1929). — Lampel L. Dr.: Na marginesie projektu Naczelnej Rady Gospodarczej (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 19, 1929). — Łychowski T. Dr.: Projekty międzynarodowego zbliżenia gospodarczego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 19, 1929). — Tenże: Bank rachunków międzynarodowych (Przemysł i Handel, zeszyt 41, 1929). — Mieczkowski W. Dr.: Finansowe położenie Polski i rola banku emisyjnego (Poradnik Spółdzielni Nr. 17, 1929). — Nowacki T.: Banki czechosłowackie (Gazeta Bankowa Nr. 19, 1929). — Piątkiewicz W. J.: Kalkulacja interesu ubezpieczeniowego w Polsce (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 4, 1929). — R. B.: Refleksje po konferencji rządu z przedstawicielami Izby Przemysłowo-Handlowych (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 19, 1929). — Re-

peczko A.: Ruch turystyczny a bilans płatniczy (Przemysł i Handel, zeszyt 41. 1929). — S. G.: Bilans płatniczy Stanów Zjednoczonych A. P. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21. 1929). — S. P.: Protesty wekslowe (Konjunktura Gospodarcza, zeszyt 10. 1929). — S. z.: Dywidenda spółek akcyjnych w 1927 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 42. 1929). — S. z. W.: Działalność spółek akcyjnych w 1927 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 37. 1929). — Sławski J. Dr.: Dopuszczalność i skutki odwołania czeku (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 10. 1929). — Sławiński T.: Rynek pieniężny a ceny zboża (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21. 1929). — Tumiłowiczowa H.: Spółki akcyjne w Polsce w latach 1927 i 1928 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VI, zeszyt 3. 1929). — W. K.: Ocena rentowności kredytów (Poradnik Spółdzielni Nr. 16, 1929). — W. S.: Banki prywatne w I. półroczu 1929 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 40. 1929). — Tenże: Polski rynek pieniężny i kapitałowy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18 i 19. 1929). — Windakiewicz K. Dr.: Wytyczne organizacji żyrowej komunalnych kas oszczędnościowych (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 10 1929). — Zbijewski W. Dr.: Zwyczajka stopy procentowej Bank of England (Przemysł i Handel, zeszyt 40. 1929). — Dochody i wydatki budżetowe w sierpniu 1929 roku. Wpływy z danin oraz monopolów w lipcu 1929 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 36. 1929). — Dodatkowe kredyty na 1929—30 r. (Przemysł i Handel, zeszyt 44, 1929). — Eksperyment w dziedzinie ubezpieczenia kredytów podjęty prawie sto lat temu we Włoszech (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 4. 1929). — Fuzja Deutsche Bank i Diskonto-Gesellschaft (Przemysł i Handel, zeszyt 41. 1929). — Instytucje kredytowe miejskie (Przemysł i Handel, zeszyt 28. 1929). — Międzynarodowy rynek pieniężny (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18. 1929). — Poprawa naszego bilansu płatniczego za rok 1928 (Świat Kupiecki Nr. 35. 1929). — Podwyżka stopy dyskontowej w Stanach Zjednoczonych A. P. (Konjunktura Gospodarcza, zeszyt 8. 1929). — Przegląd konjunktury w Polsce (Konjunktura Gospodarcza, zeszyty 8, 9 i 10. 1929). — Preliminarz budżetowy na rok 1930—31 (Przemysł i Handel, zeszyt 41. 1929). — Sprawozdanie z Pierwszego Ogólnokrajowego Zjazdu Komunalnych Kas Oszczędności w Poznaniu (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 10. 1929). — VII Sprawozdanie doradcy finansowego (Przemysł i Handel, zeszyt 36. 1929).

Bristoyannis Démosthène Georges: La politique de le banque nationale de Grèce (Change. Circulation. Prix). Paris, Sagot 1928, str. 338.

Courcelle-Seneuil J. G.: Les opérations de banque. 13-édition revue et mise à jour par André. Liesse. Paris, F. Alcan 1929, str. 728, fr. 60.

Dertilis Panagiotis B.: La reconstruction financière de la Grèce et la Société des Nations. Préface de Bertrand Nogaro. Paris, Rousseau 1928, str. 243, fr. 40.

Dimitriu Maria-Dina: Le crédit spécialisé. Etude comparée des crédits à la production. Paris, Chauny & Quinsac 1929, str. 136.

- Gachon Jean: La politique financière des Etats-Unis. Qui la conduit? Paris. F. Alcan 1929, str. 252, fr. 15.
- Frotabas Louis: Précis de science et législation financière. Paris Dalloz 1929, str. 475 (Petits précis Dalloz) fr. 25,—
- Guastalla Ettore: I depositi bancari ed il servizio assegni.... Roma Casa edit. della „Rev. ital. di ragioneria" 1928, str. 362 (Collezione di monografie bancarie 2) L. 42.
- Einzig Paul: International gold movements. London. Macmillan 1929, — str. 114, 6 d.
- Foreign Bankings systems. Edited by H. Parker Willis and B. H. Beckhart. London, Pitman 1929, str. 1312, 21 s.
- Bankwesen (Das mitteleuropäische). Hans Puxbaum: Die mitteleuropäischen Banken. Anhang: Oskar Zaglits: Der Hypothekarkredit in Mitteleuropa. Wien Spaeth & Linde 1929, 4-ka, str. 69 (Mitteleuropa-Institut d. Mitteleuropäischen Wirtschaftstages Wien 1) M. 5.
- Bankwesen (Das schweizerische) im Jahre 1928. Zürich. Orell Füssli 1929, str. 89 (Mitteilungen d. Statist. Bureau d. Schweizerischen Nationalbank 11) fr. szw. 4.
- Blum Eugen: Die deutschen Kreditmärkte nach der Stabilisierung. Berlin Spaeth & Linde 1929, str. 210 (Betriebs- und finanzwissenschaftliche Forschungen 2, 41) M. 7.
- Brockdorff Alexander Graf: Ist eine neue Inflation möglich? Berlin-Schöneberg. Albrecht 1929, str. 48, M. 1.
- Fuchs Georg: Die Sicherung des Bankkredites. Ausgearbeitete Vorträge. Halberstadt. H. Meyer 1929, 4-ka, str. 40 (Genossenschaft 6) M. 2,40.
- Gregory T. E.: Die Britischen Währungsreformen der Nachkriegszeit und ihre Einwirkung auf die Wirtschaft. Leipzig, Quelle & Meyer 1929, str. 31 (Weltwirtschaftliche Gesellschaft zu Münster i. W. Schriftenreihe 20) M. 1,20.
- Handbuch der Freiverkehrswerte. Herausgegeben von Alfred Goldschmidt u. B. Waiden. Jhr. I 1929 Berlin, Sachers & Kuschel 1929, str. 146, M. 6,50.
- Imhoff Rudolf: Die Rentenmark. Abschliessende Betrachtungen über die „Wunder der Rentenmark" vom Standpunkt der ökonomischen Geldtheorie und Rechtsdogmatik. Leipzig. Ricker 1928, str. 215, M. 3,50.
- Ladegast K.: Finanzmathematik. Ein Leitfaden für die Praxis insbesondere für Kommunen, Banken und Sparkassen. Berlin, Heymann 1929, str. 127, M. 7.
- Neumann Walter: Das Komunalcreditgeschäft der deutschen Girozentralen Greisswald Bamberg 1929, str. 110 (Greisswalder Staatswissenschaftliche Abhandlungen 34) M. 3,50.

- Nicolai Helmut. Grundriss des Sparkassenwesens. Breslau. Grass & Barth 1928, str. 292, M. 10.
- Reform (die) des Kreditwesens der U. d. S. S. R. Berlin. Grundvertretung des Volkskommissariats der Finanzen d. U. d. S. S. R. im Auslande, 1929, 4-ka, str. 11.
- Röpke Wilhelm: Finanzwissenschaft Berlin. Spaeth & Linde 1929, 4-ka, str. 149, M. 6.
- Schmidt Julius F.: Der deutsche Effekten- Giro- Verkehr. Leipzig Deichert 1928, str. 127 (Wirtschafts- und Verwaltungsstudien mis bes. Berücksichtigung Bayerns 96) M. 5,50.

VII.

*Statystyka, polityka ludnościowa, wychodźstwo, geografia
gospodarcza, gospodarka światowa.*

Grimes J. A. and Craigne W. H.: Principles of Valuation. W. H., New York, Prentice-Hall, Inc., 1928, str. XVII, 274.

Wśród zagadnień ekonomji politycznej stosowanej, najważniejszym może jest problemat waluacji, albo kapitalizacji przyszłych dochodów. Kapitałisci wszelkiego rodzaju i kalibru całe życie spędzają na kapitalizacji. Cały nasz ustrój gospodarczy oparty jest na tej kalkulacji empirycznej. W dodatku prawo lub zwyczaj w wielu krajach nakazuje instytucjom społecznym i zakładom zbiorowym inwestować część posiadanych aktywów i te inwestycje ulegają ciąglej przewaluacji.

Ekonomika dawno już starała się ustalić związek, jaki istnieje między kapitałem i dochodem od kapitału, jednakże w sprawie tej teoria nie wypowiedziała jeszcze swego ostatniego słowa. Szczególnie ważnem jest, ze względów praktycznych, ustalenie teoretyczne stosunku, jaki istnieje między wartością kapitału a wartością dochodu od kapitału, zagadnienie któremu Irving Fisher tyle poświęcił pracy. Wiadomo, że dochód pochodzi od kapitału, ale nie wszyscy zdają sobie sprawę z tego, że wartość dochodu nie pochodzi od wartości kapitału, lecz odwrotnie, wartość obecna kapitału zależy od wartości dochodu przyszłego, oraz stopy procentowej. Proces obliczenia obecnej wartości kapitału, na podstawie przewidywanego dochodu od tego kapitału i danej stopy procentowej, nazywamy waluacją, kapitalizacją, lub dyskontowaniem dochodu.

Ekonomika zadowolniła się ustaleniem i teoretyczną analizą elementów tej współzależności w najgłówniejszych zarysach, zostawiając praktyczne rozwiązanie tego zawilego procesu specjalistom

dyscypliny zwanej — arytmetyką polityczną. Oczywiście, rozwiązanie tego problemu polega na opracowaniu odpowiedniej formy obliczeniowej, dlatego zagadnienie ma charakter matematyczno-ekonomiczny. Tak powstała nowa gałąź wiedzy, która od samego początku napotkała na ogromne trudności teoretyczne i praktyczne. Bowiem, nie tylko dochód od kapitału i stopa procentowa nie są stałe w czasie, ale w grę wchodzi również i wahania ogólnego poziomu cen, które odbijają się na wartości dochodu, a także i wpływ czasu na koszt produkcji, czyli utrzymanie wartości kapitału etc. Jednakowoż statystyka umożliwiła rozwiązanie tych problemów, wykazując, że odchylenia w czasie znoszą się wzajemnie jeśli chodzi o długie okresy czasu i zarówno dochody, jak i stopa procentowa, wzrastają i obniżają się równomiernie, co pozwoliło, dla dłuższych okresów czasu, przyjąć zasadę równomiernego dochodu oraz stopy procentowej. Naturalnie, w tego rodzaju obliczeniach wielkie odchylenia, wywołane ruchem cyklowym zostały wykluczone. Obliczenia uwzględniające tego rodzaju odchylenia są innej natury i zależne od tego, czy przewidywany jest wzrost, czy też spadek dochodu, są to obliczenia spekulacyjne. Już waluacja wartości kapitału na podstawie stałego dochodu jest w znacznej mierze spekulacyjną, zależną od stopy procentowej, poziomu cen, kosztów produkcji, amortyzacji, ale cóż tu dopiero mówić kiedy w grę jeszcze wchodzi dochód, którego wielkość nie jest ustalona albo ma cechy hazardu. W takich wypadkach formuły muszą uwzględnić jeszcze zmienną stopę procentową złożoną, oraz zmienną stopę amortyzacji kumulatywnej, problemy matematyczne nadzwyczaj złożone, których rozwiązanie praktyczne da się dopiero sprawdzić z większym zastosowaniem statystyki „businessowej”, opartej na prawach prawdopodobieństwa, t. j. zależnych li tylko od przypadkowości.

Właśnie praca powyższa stanowi niezwykle ważny przyczynek do teorii i praktyki waluacji. W rozdziale wstępnym autor omawia pokrótce podstawy ekonomiczne waluacji, podając cytaty z podręczników ekonomiki i ich interpretację. Ta część, oczywiście, jest najmniej oryginalna. Następnie autor omawia podstawy matematyczne waluacji i dochodzi do wniosku, że istnieje sześć metod obliczeniowych, które stanowią sześć odrębnych schematów finansowych kapitalizacji. Ta część, nadzwyczaj bogata w treść, ma też doniosłe znaczenie dla teorii i praktyki waluacji jeszcze i dla tego, że pewne formuły zostały opracowane poraz pierwszy. Po opracowaniu wszystkich formuł autor stosuje je na przykładach, obliczając nimi wartość kapitałów dla dochodów terminowych i bezterminowych.

Następnie autor studjuje wpływ podatku dochodowego na kapitalizację, temat nadzwyczaj ważny, szczególnie teraz, a który zawsze pociągał ekonomistów, również i wpływ stopy procentowej na waluację, posiłkując się do tego bardzo pouczającymi danymi, zaczerpniętymi z historii kursów amerykańskich i angielskich papierów wartościowych, państwowych, hipotecznych, asekuracyjnych, etc. etc.

W ostatnim rozdziale autor omawia wyczerpująco waluację dochodu spekulacyjnego, oraz hazardu, podając odpowiednie formuły i wykresy. Wielce bogaty Dodatek, objętości 80 stron, zawiera wszystkie niezbędne tablice obliczeniowe. Jest to zaiste prawdziwy skarb, czyniący z książki tej nietylko poważny wkład do nauki o waluacji, ale też cenny podręcznik dla ekonomistów i aktuarjuszy.

Dr. Stefan Janicki (Londyn).

Siebeneichen Alfred: *Le Port de Dantzig (Dix Années De Son Union Economique Avec La Pologne)* 1919—1928. Dantzig 1929.

Autor, b. naczelnik Wydziału Handlu Zagranicznego w Ministerstwie Przemysłu i Handlu, obecnie attachée handlowy w Komisarjacie Generalnym Rzeczypospolitej w Gdańsku, jak mało kto jest predestynowany do wglądu w stosunki ruchu importowego i eksportowego via Gdańsk. To też jego książeczka (stron 112) dająca pogląd na dziesięcioletnią unję gospodarczą Gdańska z Polską, zainteresuje każdego mającego z temi problemami do czynienia.

Autor podzielił swój materiał na 9 rozdziałów:

I Wstęp, II Gdańsk, jako dostęp Polski do morza, III Gdańsk aż do roku 1914, V Ruch portowy i towarowy w ostatnich 10 latach, VI Konkurencja portów niemieckich, VII Gdańsk i Gdynia, VIII Ruch portowy i kupiectwo gdańskie, IX Wnioski.

Nie wchodząc w szczegóły, trzeba stwierdzić, że autor w nadzwyczaj zwięzły i jasny sposób przedstawił zawile problemy importu i eksportu polskiego przez Gdańsk.

Drobna uwaga pod adresem nie autora, ale tłumaczki: tłumaczka nazywa Zakon Krzyżacki „l'Ordre de Croisés”, to zupełnie jest błędne, mówi się „l'Ordre Teutonique”.

Dr. Stanisław Sławski (Poznań).

Biegeleisen Leon Władysław: *Polityka gospodarcza Italji. Rolnictwo, aprowizacja, obrót wewnętrzny, polityka cen.* Warszawa 1929, str. 455.

Czarnota-Bojarski Michał: *Polska gospodarcza w wykresach.* Warszawa 1929, str. nlb. 355.

- Gorczyński Leon: Co to jest Kanada. Warszawa 1930. Wyd. Polskiego Tow. Emigracyjnego, str. 84.
- Grodzicki Ludwik: Próba regionalizacji geograficznej Polesia polskiego. Brześć n/B. 1930, str. 20. (Odb. z „Informatora Polskiego” na r. 1930).
- Lepecki M. B.: Wschodnie Peru czyli Montanja. (Ze szczególnem uwzględnieniem Departamentu Loreto i dorzecza rzeki Ucayali). Wydanie zaopatrzone słowniczkiem języka Kampa. Warszawa 1930. Nakł. Naukowego Instytutu Emigracyjnego, str. 80 z tabl. i mapą.
- Rosset Edward: Łódź, miasto pracy. Łódź. Wyd. Magistratu 1929, str. 99.
- Warchołowski K.: Peru. Warunki gospodarce Montanji Peruwiańskiej. Warszawa 1930. Nakł. „Kolonji Polskiej”, str. 44 z 2 mapkami.
- Wskazówki dla wychodźców do Francji. Wyd. VI. Warszawa. Urząd Emigracyjny 1929, str. 99 (Mała Biblioteka Emigranta Polskiego Nr. 1).

Czasopisma: Berliner H. Dr.: O wymieralności wśród członków kas chorych w województwach centralnych, zachodnich i południowych (Kwartalnik Statystyczny, Tom VI, zeszyt 3. 1929). — Bornstein I.: Budżety gmin wyznaniowych żydowskich w Polsce (Kwartalnik Statystyczny Tom VI, zeszyt 3. 1929). — Bzowiecki A. Dr.: Z gospodarczego położenia Niemiec (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21. 1929). — Grabski S.: O ściślejszą statystykę obsiwów (Gazeta Rolnicza Nr. 37. 1929). — Łychowski T. Dr. Międzynarodowy układ osiedleńczy (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). — M.: Rozwój ekonomiczny Indo-Chin (Przemysł i Handel, zeszyt 43, 1929). M.: Handel i przemysł w dobie powojennej (Przemysł i Handel, zeszyt 43. 1929). — Massalski W.: Koleje żelazne i komunikacje transładowe w Afryce (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1929). — Mitté S.: Metody obliczenia majątku narodowego Australji (Kwartalnik Statystyczny, Tom IV, zeszyt 3. 1929). — Moszczyński H.: Wydatki i dochody większych miast w roku 1926 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VI, zeszyt 1. 1929). — N.: Straty światowego tonażu morskiego w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 38. 1929). — Osiński T. Dr.: Geografia gospodarza powiatu starogardzkiego (Ruch Samorządowy Nr. 7—8. 1929). — Ormicki W.: Mapa intensywności gospodarki rolnej w Polsce (Wiadomości Geograficzne, zeszyt 4. 1929). — Piekałkiewicz J. Dr.: Wydatki i dochody związków publiczno-prawnych (Kwartalnik Statystyczny, Tom VI, zeszyt 1. 1929). — Ritter K. Dr.: Światowy kryzys rolniczy (Przemysł i Handel, zeszyt 38. 1929). — S. K.: Światowa flota handlowa (Przemysł i Handel, zeszyt 36. 1929). — Seidler R.: Bilans płatniczy Polski za rok 1927 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VI, zeszyt 1. 1929). — Smerek M.: Zakłady zastawnicze w Polsce w latach 1926—1928 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VI, zeszyt 3, 1929). — Staniszewski K.: Z gospodarczego położenia Francji (Przegląd gospodarczy, zeszyt 19. 1929). — Szturm de Sztrem E.: Międzynarodowa konferencja w sprawie staty-

styk gospodarczych (Kwartalnik Statystyczny, Tom VI, zeszyt 1. 1929). — Szyszkowski E.: Światowa hodowla zwierząt gospodarskich. Stan inwentarza żywego Francji w latach 1873—1910. Stan inwentarza żywego Niemiec z 1878 do 1913 r. Zwierzęta gospodarskie Anglii w latach 1875—1910. Wywóz i produkcja jęczmienia w Rosji w latach 1892—1911. Stan hodowli na ziemiach polskich (Rolnik Ekonomista Nr. 18. 1929). W. R.: Stan ekonomiczny Lotwy (Przemysł i Handel, zeszyt 40. 1929). — W.: Powszechny spis ludności w 1930 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1929). — Wakar W.: Osiedla o charakterze miejskim i podmiejskim województwa warszawskiego łącznie z miastem stołecznym Warszawą (Kwartalnik Statystyczny, Tom VI, zeszyt 3. 1929). — Rola emigracji a eksport z Polski (Świat Kupiecki Nr. 37. 1929). — Zoll F. Inż.: Rejonowa specjalizacja produkcji (Gazeta Rolnicza Nr. 39 i 43. 1929). — Światowy przemysł włókienniczy w świetle raportu M. B. P. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 18. 1929). — Światowe spożycie metali (Przemysł i Handel, zeszyt 40. 1929). — Sytuacja na światowych rynkach pieniężnych (Przemysł i Handel, zeszyt 44. 1929). — Serowarstwo w nowogrodzkim (Tygodnik Rolniczy Nr. 39—40. 1929).

Mouvements (Les) migratoires de 1925 à 1927. Genève 1929, str. 136 (Bureau Int. de Travail. Etudes et documents O, 4).

Réglementation (La) des migrations. Vol. III. Les traités et les conventions internationales. Geneve 1929, str. 382. (Bureau In. de Travail. Etudes et documents 0,3).

Virgillii Filippo: Emigrazione. Roma. Libr. del Littorio 1928, str. 221 (Leggi Fasciste 2). L. 15.

Lovitt William Vernon and Henry Fuller Holtzclaw: Statistics. New York. Prentice-Hall 1929, str. 315, \$ 4.

Staples Zenas Carleton and G. Moreli York: Factors of economic geography. Cincinnati. Southwestern Publ. Co 1928, str. 596 \$ 1,75.

Statesmans Year book 1929. A statistical and historical annual of the States of the world. Etited by M. Epstein (66 year) London. Macmillan 1929, str. 1448, 20 s.

Swinnerton H. H.: The growth of the world and of its inhabitants. London. Constable 1929, str. 212, 5 s.

Vance Rupert B.: Human factors in cotton culture. A study ir the social geography of the American south. Chapel Hill N. C. Univ. of N. C. Press 1929, str. 357, \$ 3.

Walker Helen M.: Studies in the history of statistical methods. London. Bailliere 1929, str. 230, 22 s, 6 d.

- Bayer Hans: Strukturwandlungen der österreichischen Volkswirtschaft nach dem Kriege. Wien Deuticke 1929, 4-ka, str. 176 (Wiener Staats- und rechtswiss. Studien 14) M. 12.
- Fischer Arthur: Grundlegung der Statistik. Systematischer Grundriss einer Theorie der allgemeinen Statistik auf rein formaler Grundlage. Jena. G. Fischer 1929, str. 211, M. 10.
- Leiden Friedrich: Die Volksdichte in Belgien, Luxemburg und den Niederlanden in ihrer Verteilung nach den einzelnen Gemeinden und in ihrer Beziehungen zur Wohndichte und zur Häuserdichte in den drei Staaten. Gotha. J. Perthes 1929, 4-ka, str. 53 z mapami (Petermanns Mitteilungen aus J. Perthes Geographischer Anstalt. Ergänzungsheft 204). M. 24.
- Mombert Paul: Bevölkerungslehre. Jena. G. Fischer 1929, str. 490 (Grundrisse zum Studium der Nationalökonomie 15) M. 18.
- Osbah Wilhelm und Paul Eckardt. Wirtschaftsgeographie und Wirtschaftskunde. Band I. Hannover. C. Meyer 1929, str. 232, M. 3,80.
- Price M. Philips: Die europäischen Wirtschaftsprobleme vor und nach dem Kriege. (Übersetzt aus dem Englischen). Berlin, Klett 1929, str. 204 (Europa und die Weltwirtschaft 1) M. 10.
- Schuster Adolf N.: Paraguay. Land, Volk, Geschichte, Wirtschaftsleben und Kolonisation.... Stuttgart. Strecker & Schröder 1929, str. 667.

VIII.

Praca i opieka społeczna.

Instytut Gospodarstwa Społecznego: Warunki życia robotniczego w Warszawie, Łodzi i Zagłębiu Dąbrowskim w świetle ankiet 1927 roku. Warszawa 1929 str. XI—332.

Instytut Gospodarstwa Społecznego wydał ostatnio monografię o warunkach życia robotniczego w Polsce. Monografia oparta jest na materiałach zebranych przez dwie ankietę: ankietę o budżetach domowych rodzin robotniczych, przeprowadzoną przez Urząd Statystyczny przy pomocy szeregu organizacji społecznych w latach 1926 i 1927 oraz ankietę dodatkową o warunkach życia robotniczego, dokonaną przez instruktorów ankietowych Instytutu. Całość opracowana została pod kierunkiem prof. L. Krzywickiego przez pracowników Instytutu, ilustrując na 200 przeszło tablicach możliwie wszechstronnie zagadnienia związane z warunkami życia robotniczego. Aby zorientować czytelnika w bardzo cennych materiałach zebranych przez ankietę warto przytoczyć tytuły rozdziałów: rozdz. I — organizacja badań, rozdz. II — opis badanych rodzin, rozdz. III — warunki pracy dzieli się na części: stosunek robotnika do

zawodu, stan zatrudnienia, warunki pracy, odpoczynek po pracy, praca kobiet i młodocianych, wynagrodzenie, ubezpieczenia społeczne, rozdz. IV — warunki mieszkaniowe, rozdz. VII — odzież, rozdz. VIII higiena i zdrowotność, rozdz. IX — gospodarstwo domowe, rozdz. X — życie rodzinne i wychowanie dzieci, XI — życie społeczne i kulturalne, rozdz. XII — rozrywki, wczasy towarzyskie. Ankieta objęła trzy ośrodki, przemysłowe Warszawę, Łódź i Zagłębie Dąbrowskie i oparła się na odpowiedziach, dotyczących 136 rodzin w Warszawie, 187 w Zagłębiu Dąbrowskiem i 135 w Łodzi. Rodziny te w różnych odstępach czasu od maja 1926 do grudnia 1927 wypełniały szczegółowe książeczki wydatków, przyczem cały materiał zebrany został w 6,150 książeczkach budżetowych.

Nie zamierzamy bynajmniej poruszać mnóstwa tematów i zagadnień, których ankieta dotyka, stając się przedewszystkiem dzięki tablicom znakomitem źródłem obserwacji oraz zaleceń z zakresu polityki społecznej. Zagadnieniem dydaktycznych wniosków należałoby się zająć osobno.

Obecnie należy jednak poruszyć sprawę podejścia do poszczególnych zagadnień i kwestję wiarygodności materiału ankietowego i jego wniosków.

Jesteśmy w zasadzie przeciwni jakimkolwiek tendencjom w badaniach, którym nadaje się charakter naukowy. Nauka sama w sobie jest zresztą celem dostatecznie wzniosłym. Wyników badań naukowych używa się wprawdzie jako substratu do wysuwania postulatów polityki społecznej, ale uzasadnienie postulatów będzie tem mocniejsze im podstawa prawd naukowo stwierdzonych będzie trwalsza i bardziej obiektywna. Kto więc podrywa wiarygodność tej podstawy, ten szkodzi tylko realizacji samych postulatów. Nie chcemy być źle zrozumiani. Stając w obronie niezawisłości i obiektywizmu badań naukowych, mamy niezależnie zupełnie od tego swój pogląd na zagadnienia polityki socjalnej, nie tu jednak jest miejsce, aby się nim produkować.

Kwestyj tych, rozumiejących się same przez się, nie poruszaliśmy, gdyby monografia cała nie nasunęła nam tych uwag. Wprawdzie we wstępie zapowiada prof. Krzywicki: „Nie chcieliśmy zabarwiać obrazu przedmiotowego swojemi poglądami i sympatjami. I bez komentarzy ten przekrój rzeczywistości jest przecież tak wymowny! Pozostawiliśmy więc względnie suchym liczbom opowieść o niedoli ludu pracującego ...”

Niestety ta względna suchość liczb została przez współpracowników Instytutu dość liberalnie pojęta. Z każdej karty ankiety wieje głęboki pesymizm. Mści się to potrójnie na ankiecie:

1. Jest niesłuszne obiektywnie rzecz biorąc, ponieważ wyników polityki społecznej nie można oceniać ogromem pracy pozostającej do wykonania, lecz tem co dokonane zostało w realnych warunkach bytu społeczeństwa — w warunkach kulturalnego i materialnego rozwoju. Pod tym względem wynik prac ostatnich kilku lat przyczynił się do poprawy sytuacji w stosunku do stanu ustalonego przez ankietę.

2. Autorowie ankiety stoją na zasadniczym stanowisku, że ankieta „odtworza środowisko, znajdujące się na wyższym poziomie życia od przeciętnego poziomu życia warstwy robotniczej w Polsce” (str. 40). Jest to zupełnie niesłuszne. Przyznając reprezentacyjny charakter badaniom ankietowym, opieramy się na przeciętnych obliczeniach zarobków w poszczególnych gałęziach przemysłu, które prawie całkowicie, pokrywałyby się z poziomem zarobków stwierdzonym u badanych rodzin w latach 1926 i 1927, (dane za rok 1929 są znacznie korzystniejsze).

3. Pesymizm autorów ankiety mści się ponadto na wnioskach, które wyciągają z zebranych danych. Nie chcemy być gołosłowni, chociaż przykładów jest niestety zbyt wiele. Bierzemy pierwsze z brzegu.

Bada się skład budżetu robotniczego, segreguje w grupie wydatków na żywność osobno żywność pochodzenia roślinnego osobno żywność pochodzenia zwierzęcego. Okazuje się, że licząc wydatki na całą żywność za sto, wydatki na żywność pochodzenia zwierzęcego u robotników warszawskich wynoszą 47,7, w Łodzi 46,5, w Zagłębiu Dąbrowskiem 38,3. Wniosek ankiety: „Żywność pochodzenia zwierzęcego jest dla poziomu, na którym żyją robotnicy zagłębiowscy za droga” (str. 120). Wadliwość wniosku jest oczywista: w tych samych grupach zarobkowych w Zagłębiu wydatek ten jest mniejszy niż w Warszawie lub w Łodzi, przyczyna zaś kryje się gdzieindziej: robotnicy Warszawy i Łodzi to element nawskroś miejski, jak wiadomo spożywający więcej artykułów mięsnych, robotnicy Zagłębia to element napół wiejski, korzystający często z działek gruntu, co stwierdza zresztą ankieta na str. 86 powiadając, że ... „większą rolę gospodarstwo własne odgrywa w Zagłębiu Dąbrowskiem”. Nadto z tablicy na str. 37 wynika, że zarobki w Zagłębiu bynajmniej nie są niższe niż w Łodzi.

A oto przykład drugi, może bardziej jaskrawy. Na pytanie, „czy głowa i żywiciel rodziny jest zadowolony z zawodu wykonywanego?” — okazało się, że niezadowolonych u drukarzy było 16,7%, wśród funkcjonariuszów kolejowych 20%, wśród robotników budowlanych 33,3%, wśród szewców i krawców 56,2%,

wśród górników — 73,3%. Wynik ten oczywiście będzie ciekawy dla psychologa, który jeszcze raz stwierdzi, że robotnik (np. budowlany) pracujący na powietrzu, w większej grupie, używając ruchu i wysiłków fizycznych znajduje się subiektywnie w lepszych warunkach niż krawiec lub szewc, który pracuje przeważnie sam, tkwiąc nieruchomo w pozycji pochylonej lub też lepiej od górnika, pracującego po ciemku, głęboko pod ziemią, i często w złych warunkach wentylacyjnych.

Czyż można jednak przywiązywać jakiegokolwiek znaczenie do tych odpowiedzi dla oceny obiektywnej warunków pracy? A jednak autorowie ankiety najzupełniej serjo stwierdzają: „Najwięcej niezadowolonych liczą z pośród siebie górnicy. Najczęściej powtarzającym się powód niezadowolenia — to małe zarobki. Widzimy jak ciężka i niebezpieczna praca . . . budzi niechęć w robotniku dlatego głównie, że jest źle wynagradzany . . .” W tym miejscu zapomniano, że w tablicy na str. 37 stwierdzono iż górnicy zarabiają więcej niż tkacze lub robotnicy budowlani, wśród których liczba niezadowolonych jest znacznie mniejsza.

Pomijamy już samą kwestję, że badanie liczby „zadowolonych”, „niezupełnie zadowolonych” i „niezadowolonych” w ankiecie o obiektywnych warunkach życia robotniczego jest conajmniej niewłaściwe.

Uwag takich moglibyśmy snuć znacznie więcej. Nastrajają one krytycznie do poszczególnych wniosków opracowania.

Pomimo tego uważamy jednak opracowanie liczbowe za rzecz bardzo potrzebną i pożyteczną dla polityki społecznej w Polsce.

Jerzy Wengierow (Warszawa).

- Gruber Henryk: Stan kwestji mieszkaniowej w Polsce. Warszawa 1929. Nakł. tygodnika Przemysł i Handel, str. 24. (Odb. z tyg. „Przemysł i Handel” — Biblioteka Ekonomiczna tyg. Przemysł i Handel, Rok V t. 40).
- Pragierowa Eugenja: Warunki pracy robotników młodocianych w Polsce. Wyniki ankiety Komitetu Centralnego. Organizacji Młodzieży T. U. R. Warszawa 1929, str. 81.
- Projekty konwencji i zalecenia przyjęte przez Międzynarodową Konferencję Pracy na dwunastu sesjach w latach 1919—1929. Przełożyła i uwagami opatrzyła Helena Sterling.... Warszawa 1929. Nakł. Komitetu P. W. K. w Poznaniu, str. 268.
- Rudzińska R.: Biblijografia pracy społecznej 1900—1928. Opracowała.... pod redakcją J. Muszkowskiego i H. Radlińskiej. Warszawa 1929, str. 285. (Wolna Wszechnica Polska. Wydział Pedagogiczny. Studjum Pracy Społeczno-oświatowej. Prace Seminarjum Biblijograficznego, Nr. 2).

Czasopisma: Balcerski S.: Statystyka kas chorych w Niemczech (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 8. 1929). — Buzyn M.: Praca kobiet; czynniki gospodarczo-społeczne w pracy kobiet (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 9. 1929). — Tenże: Wpływ pracy i warunków ekonomicznych na rozwój fizyczny i moralny młodzieży (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 8, 1929). — C. M.: Kolping i jego stowarzyszenia czeladnicze (Przewodnik Społeczny Nr. 1, 2 i 3. 1929). — Dziurzyński P.: Działalność Funduszu Bezrobocia w roku 1928 (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 8. 1929). — G. C. Dr.: Wstrzymanie świadczeń na wypadek braku pracy w ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 8. 1929). — Goldman M. Dr.: Ubezpieczenie od choroby (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 4. 1929). — Huismans K.: O żydowskiej szkole świeckiej w Polsce (Nasza Walka, zeszyt 2—3. 1929). — Jędrzychowski K.: Ruch socjalistyczny wśród młodzieży polskiej (Przewodnik Społeczny Nr. 4. 1929). — Kopankiewicz Z.: Działalność Funduszu Bezrobocia w roku 1928 (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 9. 1929). — Laczysław A.: Czynniki społeczne w zagadnieniu budownictwa mieszkaniowego (Gazeta Bankowa Nr. 20. 1929). — Markowski T.: Koszty utrzymania robotników rolnych w województwie poznańskim w latach 1925—1928 (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom III, 1929). — Mytkowicz A. Dr.: Liberalizm, socjalizm i katolicyzm w sprawie płacy zarobkowej (Przewodnik Społeczny Nr. 7 i 8—9. 1929). — Tenże: Ważność zagadnienia płac zarobkowych (Przewodnik Społeczny Nr. 4. 1929). — Niesiołowski A. Dr.: Sprawa koordynacji ruchu społecznego (Przewodnik Społeczny Nr. 1 i 2. 1929). — Pajerski F. Dr.: Ustawa o organizacji kas chorych w Austrii (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 9. 1929). — R. B.: Genewskie projekty uchwał (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 18. 1929). — Repeczko A.: Rozwój spożycia w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 39. 1929). — Ruckgaber L.: Zagadnienie finansowe budownictwa mieszkaniowego w Polsce (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 10. 1929). — Sasorski S.: Sprawa opodatkowania świadczeń wypłacanych na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 9. 1929). — W. B.: Ubezpieczenia społeczne w Polsce w r. 1927 (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 9. 1929). — Tenże: Nowe orientacje w postępie społecznym (Przewodnik Społeczny Nr. 4. 1929). — Zdąnowski A.: Położenie klasy robotniczej (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 8. 1929). — Obliczenia płac realnych (Konjunktura Gospodarcza Nr. 10. 1929). — III Zjazd delegatów Międzynarodowego Związku kas chorych i stowarzyszeń pomocy wzajemnej (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 9. 1929).

IX.

Spółdzielczość. Organizacja pracy.

Dębski Jan: Samodzielność ruchu spółdzielczego i stosunek do państwa i jego instytucji. (Referat wygłoszony na II Kongresie Unji Związków Spółdzielczych w Polsce dnia 26 sierpnia 1929 r. w Poznaniu). Poznań, 1929. Nakł. autora, str. 16.

Czasopisma: Dębski J. Dr.: Samodzielność ruchu spółdzielczego i jego stosunek do państwa i jego instytucji; referat wygłoszony na II Kongresie Unji Związków Spółdzielczych w Polsce dnia 28. VIII. 1929 r. w Poznaniu (Poradnik Spółdzielni Nr. 19 i 20. 1929). — Ichnatowicz Z.: Spółdzielcza przetwórnia mięsa w Wołkowysku (Poradnik Spółdzielni Nr. 21. 1929). — Kleńniewski A.: Po kongresie (Poradnik Spółdzielni Nr. 18. 1929). — Kłapkowski T.: Współpraca spółdzielni rolniczych ze spółdzielniami spożywców (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 1. 1929). — Kuczewski W.: O konsolidację spółdzielczości w rolnictwie (Rolnik Ekonomista Nr. 21. 1929). — Majewski K.: Organizacja spółdzielczości mleczarskiej w Holandji (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 1. 1929). — Marszałek J. Dr.: Walne zgromadzenie Związku Rewizyjnego Spółdzielni Kótek Rolniczych (Poradnik Spółdzielni Nr. 21. 1929). — P.: Zarys spółdzielczej organizacji zbytu trzody chlewnej (Rolnik Spółdzielcza Nr. 17, 18 i 19. 1929). — Pawski E.: Wobec nierzeczonego wystąpienia (Poradnik Spółdzielni Nr. 19. 1929). — Seydlitz W. Dr.: Zapędy unifikacyjne a usprawnienie handlu rolniczego (Poradnik Spółdzielni Nr. 20. 1929). — Z dziejów spółdzielczości polskiej w województwach zachodnich (Rolnik Spółdzielca Nr. 15. 1929). — Działalność związku gospodarczego spółdzielni mleczarskich w Poznaniu (Rolnik Spółdzielca Nr. 17. 1929). — Technika handlu ziemiopłodami w spółdzielniach (Poradnik Spółdzielni Nr. 16. 1929).

Thompson C.: Bertrand La réorganisation des usines suivant les méthodes Taylor-Thompson. Réorganisation administrative. Réorganisation à l'atelier. Paris, Langlois 1929, 2 tomy, fr. 110.

Lemhöfer Heinz: Möglichkeiten und Grenzen eines Konsumentenmonopols. Halberstadt, Meyer 1929, str. 97 (Genossenschaftliche Sammlung on Schriften und Vorträgen des Seminars für Genossenschaftswesen an der Universität Köln 5) M. 5,40.

Most Otto: Die Selbstverwaltung der Wirtschaft in Industrie- und Handels-Handwerks- und Landwirtschaftskammern. Berlin. Hobbing 1929, 4-ka, str. 40, (Recht und Praxis der Industrie- und Handelskammern 3) M. 1,20.

- Totomianz Vachan: Grundlagen des Genossenschaftswesens. 2. neubearb. Auflage. Berlin, Parey 1929, str. 122, M. 4,50.
- Totomianz Vachan Fomic: Konsumentenorganisation. 3. verb. u. verm. Auflage. Berlin Struppe & Winkler 1929, str. 337, M. 15.

X.

Umiejętności handlowe.

- Kocot Stanisław: Nauka o handlu. (Zasadnicze wiadomości o handlu i jego organizacji). Podręcznik dla zawodowych szkół handlowych. Warszawa 1929. Nakł. Instytutu Wydawniczego „Biblioteka Polska”, str. 285.
- Pawłowski Antoni: Tablice matematyczne od użytku przy nauce arytmetyki politycznej w. Akademjach Handlowych. Lwów—Warszawa 1929. Książnica-Atlas, str. 40.
- Nancey Marcel: Comment va mon affaire? Une méthode d'auscultation commerciale. Paris, Dunod 1929, str. 270.
- Carter S.: Commerce. An introductory study. London, Oxford University Press 1929, str. 254, 3 s 6 d.
- Magill Roswell Forster: Cases on business organization. Vol. II. New-York 1929, str. 690, \$ 7,25.
- Adam Emma: Probleme des amerikanischen Einzelhandels unter besonderer Berücksichtigung des Grossbetriebs. Hamburg. Verlagsgesellschaft Deutscher Konsumvereine. 1929, str. 111. M. 2.
- Eckhardt Paul: Betriebswirtschaftskunde, Heft 2. Leipzig, Teubner 1929, str. 54. M. 1,20.
- Gürtler Max: Die Theorie und Technik der Versicherungs-Buchführung. Berlin, Mittler 1929, str. 300 (Veröffentlichungen des Deutschen Vereins für Versicherungs Wissenschaft 44) M. 18.
- Kaufmann (Der Erfolgreiche). Herausgegeben von Karl Bott. Hamburg, Hansatische Verlagsanstalt 1929, 4-ka, str. 952, M. 28.
- Nicklisch Heinrich: Die Betriebswirtschaft. 7. Auflage d. Wirtschaftlicher Betriebslehre. Lieferung 1 Allgemeines und Grundlagen. Stuttgart. Poeschei 1929, str. 160, M. 7.
- Umbach Martin: Die amerikanischen Kettenladenbetriebe (Chain store systems). Leipzig, Deichert 1929, str. 131 (Betrieb und Unternehmung 4) M. 8.-

C. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORJALNY

1. *Teorja, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, zagadnienia ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna.*

W i n d a k i e w i c z Kazimierz: Prawo o związkach międzykomunalnych. Studium ogólnoporównawcze i obowiązujące obecnie przepisy polskie. Biblioteka Samorządu. Warszawa. Nakładem Spółki wydawniczej „Samorząd” Sp. z o. o. 1929. 194 str.

Praca ta, bardzo wartościowa ze względu na swą treść i wysoce aktualna, jest wielce pożądanym przyczynkiem do naszej, dotąd w tej materji ubogiej literaturze prawniczej.

W części pierwszej zawiera ona pogląd ogólny na organizację związków międzykomunalnych oraz omawia przewodnie zasady ich ustroju obok zasad zrzeszeń prywatno-prawnych. Wykazuje ona zalety i wady związków i zrzeszeń oraz praktyczność związków międzykomunalnych dla spełniania pewnych zadań.

Część druga jest poświęcona przeglądowi prawodawstw zagranicznych a to Anglii, Belgji, Francji, Hiszpanji, Włoch oraz Niemiec, omawiając szczegółowo prawodawstwo w główniejszych państwach Rzeszy a to Prusach, Bawarji, Saksonji, Badenji, Turyngji, Wirtembergji i Hesji.

Prawodawstwem polskiem zajmuje się część trzecia, naturalnie najobszerniejsza. Zawiera ona obok tekstu rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 22. marca 1928 o związkach międzykomunalnych, przepisów wykonawczych i zarządzeń nadzorczych, wstęp kreślący stan dotychczasowy odnośnego prawodawstwa na ziemiach polskich i prace nad reformą, zaś po tekście rozporządzenia Prezydenta Rzplitej wyluszczenie przewodnich zasad nowej regulacji a na ostatku zakończenie, w którym autor przedstawia dla jakich powodów rozporządzenie nie objęło postanowień o przymusowym organizowaniu związków międzykomunalnych i dlaczego w ten a nie inny sposób ujęto kwestję nadania tym związkom charakteru korporacji prawa publicznego (ust. 2, art. 11 rozp.), przy czem jeszcze potrąca o inne kwestje. Specjalnie należy podkreślić doniosłość wstępu, zasad regulacji i zakończenia, działały te bowiem, stresz-

*) Wyodrębnienie i rozszerzenie tego działu umożliwiła pomoc finansowa Wydziału Krajowego w Poznaniu.

czające nie tylko motywy, jakimi się ustawodawca kierował, ale także etapy, jakie przechodziło ustalenie zasadniczych poglądów wyrażonych w rozporządzeniu, przyczyniając się w wysokim stopniu do zrozumienia zasad rozporządzenia i jego interpretacji. Tem bardziej było to potrzebne, że dotąd brak nam zupełnie w tej kwestji orzecznictwa a jedynymi narazie wskazówkami może być tylko znajomość genezy samej ustawy. Zakończenie jest tem bardziej interesujące, że autor przedstawiając wszystkie pro i contra zupełnie obiektywnie, mimo to daje wyczuć swe zapatrywania na poruszone kwestje.

Pracę tę kończy spis literatury przedmiotu a to polskiej, niemieckiej, francuskiej, hiszpańskiej, włoskiej i angielskiej, z czego poznać, że autor zadał sobie wiele trudu i mozółu przy opracowaniu tematu.

Żałować tylko należy, że brak jest indeksu dla rozporządzenia, przepisów wykonywawczych i zarządzeń nadzorczych, co by wielce ułatwiło użytkowanie tej pracy w urzędach.

Saturnin Mrâvincics,
Prezes Woj. Sądu adm.

- Biegeleisen L. Wł.: Zagadnienie ekonomiki komunalnej, Warszawa Zw. Prac. Adm. Gminnej, R. P., 1929, 305 str.
- Bogusławski Aleksander: Samorząd w ubiegłym dziesięcioleciu. Warszawa 1929, str. 16 (odb. z „Kalendarza Samorządowego”).
- Gmina miasta Krakowa na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w roku 1929. Nakł. Gminy m. Krakowa, str. 16.
- Hubert J.: Zagadnienie odpowiedzialności dyscyplinarnej niezawodowych funkcjonarjuszów publicznych w administracji państwa i samorządów. Poznań, „Ruch samorządów”, 1929, 268 str.
- Insler A.: Zagadnienie ustrojowe samorządu terytorjalnego w Polsce, Lwów, Księgarnia Nowa, 1929, 62 str. 2 zł.
- Księga pamiątkowa powiatu kolskiego. W rocznicę 10 niepodległości polskiej, Koło, Sejmik Kolski, 1929, 118 str.
- Michalski Z.: Dziesięć lat pracy samorządu gminy Bobrowniki w Odrodzonej Ojczyźnie. Toruń. Nakł. Z. Michalskiego [1919], str. 11.
- Mściwujewski M.: Królewskie wolne miasto Drohobycz, Lwów—Drohobycz, Księgarnia Ludowa, 1929, 34 str., 2 zł.
- Pamiętnik Zjazdu przedstawicieli sejmików powiatowych w 1928, Warszawa, BZSZ., 1929, 195 str.
- Wachholc W. Sz.: Istota i prawo związków publicznych, Warszawa, Gazeta Administracji i Policji Państwowej, 1929, 94 str.
- Warszawa: Magistrat. Praca zbiorowa, Warszawa, „Wuzet”, 1929, 386 str.

- Wasiutyński B.: Ustrój władz administracyjnych i samorządowych, Poznań, Fiszer i Majewski, 1929.
- Województwo śląskie: Rozwój administracji samorządowej woj. śląs. w zarysie. Informator i przewodnik po wystawie woj. śląsk. na P. W. K., Katowice, Śląska Rada Wojewódzka, 1929, 400 str., 4 zł.
- Żeleński H.: O związkach międzykomunalnych, referat na Pierwszy Kongres Nauk Administracyjnych w Poznaniu, 1929 r.

Czasopisma: Seidler: Organizacja statystyki w związkach komunalnych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 4. 1929). — Typiak P.: Likwidacja tymczasowego wydz. samorządowego we Lwowie (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 8. 1929). — Pomiankowski J.: Samorząd szkolny a terytorjalny (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 12. 1929). — Jaroszyński Z.: Czynniki obywatelski w organizacji administracji ogólnej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 14. 1929). — Bonkiewicz-Sittauer J.: Niebezpieczeństwo etatyzacji w samorządach (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 17. 1929). — Działowski-Działowski G.: Administracja państwowa i samorządowa w Rosji przedwojennej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 19, 20, 21. 1929). — Typiak P.: Dotychczasowa działalność rad i wydziałów wojewódzkich (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 22. 1929). — Bojańczyk J.: Znaczenie myśli gospodarczej w życiu samorządu (Materiały monograficzne woj. warszawskiego, październik, 1929). — Windakiewicz K.: Projekt jednolitej ustawy o samorządzie terytorjalnym (Ruch samorządowy Nr. 4. 1919). — Baumgarten J.: Ubezpieczenie urzędników komunalnych w b. dz. pruskiej (Ruch samorządowy Nr. 5—3. 1929). — Hubert J.: Zagadnienie odpowiedzialności dyscyplinarnej niezawodowych funkcjonariuszów publicznych w administracji państwa i samorządów (Ruch samorządowy Nr. 7., 8. 1929). — Windakiewicz K.: Zagadnienie organizacji miast wielkich i stołecznych (Ruch samorządowy Nr. 9. 1929). — Mravincsić: Odpowiedzialności służbowe urzędników komunalnych kas oszczędności (Ruch samorządowy Nr. 10—11, 1929). — Gajewski W.: Dookoła spraw samorządowych (Samorząd Nr. 1. 1929) — Maćkowski: Usprawnienie gospodarki samorządowej (Samorząd Nr. 3. 1929). — Basiński B.: Samorząd terytorjalny i jego pracownicy (Samorząd, Nr. 3. 1929). Bojarska S.: Praca samorządowa oparta o wpływ K. O. P'u na Pomorzu (Samorząd Nr. 4. 1929). — Sal. S.: O zmianę w organizacji samorządu powiatowego (Samorząd Nr. 6. 1929). — Rokicki Cz.: Samorządowa Agencja prasowa (Samorząd Nr. 7. 1929). — Prawdzic-Layman: Usprawnienie gospodarki samorządowej (Samorząd Nr. 8. 1929). — Dalbor Wł.: Zasadniczy ustrój terytorjalny i zakres działalności jednostek samorządowych (Samorząd Nr. 9. 1929). — Waga Dr.: Czy nie likwidacja samorządu powiatowego (Samorząd Nr. 10. 1929).—L. Ch.:

Jak należałoby zmienić ustrój samorządu powiatowego (Samorząd Nr. 10, 1929). — A. B.: Sprawa zmiany konstytucji a samorząd (Samorząd Nr. 11, 12. 1929). — Dąbrowski: O zmianę w organizacji samorządu powiatowego (Samorząd Nr. 13. 1929). — Alda W.: O organizacji samorządu powiatowego (Samorząd Nr. 20. 1929). — Strzelecki J.: O nadzorze nad samorządem terytorjalnym (Samorząd Nr. 20. 1929). — Dalbor W.: W sprawie uzupełnienia nadzorczych organów samorządowych (Samorząd Nr. 32. 1929). — Jaroszyński: Sprawa urzędników komunalnych (Samorząd Nr. 33. 1929). — Jaroszyński: Komunalne poradnictwo prawne (Samorząd Nr. 35. 1929). — Galasiewicz: Nadzorcze organa samorządowe (Samorząd Nr. 38—39. 1929). — Chab: O organizacji samorządu powiatowego (Samorząd Nr. 38—39. 1929). — Bogusławski A.: Nie zaniedbujmy kierunku wychowawczego samorządu (Samorząd Nr. 42. 1929).

— Jaroszyński: Przypomnienie na czasie (Samorząd Nr. 45. 1929). — Galasiewicz: Zabezpieczenie emerytalne pracowników samorządowych (Samorząd Nr. 45. 1929). — Maćkowski: Przewodniczący sejmiku, czy przewodniczący wydziału powiatowego (Samorząd Nr. 47. 1929). — Bek J.: Opoka życia publicznego (Samorząd Nr. 49 1929). — Biegeleisen Br.: Ekonomika komunalna (Samorząd miejski Nr. 2. 1929). Biegeleisen Br.: Zastosowanie zasad organizacji pracy w samorządzie miejskim (Samorząd miejski Nr. 3. 1929). — Aywas Fr.: Zmiana granic administracyjnych ze stanowiska samorządu miejskiego (Samorząd Miejski Nr. 4. 1929). — Biegeleisen Wł.: Stan i tendencje rozwoju polskich urzędzeń miejskich (Samorząd Miejski Nr. 5, 6, 7 i 8. 1929). — Słomiński Z.: Zastosowanie zasad organizacji w samorządzie miejskim (Samorząd Miejski Nr. 6. 1929). — Windakiewicz K.: Z zagadnień polityki komunalnej miasta stołecznego (Samorząd Miejski Nr. 6. 1929). — Windakiewicz K.: Zagadnienie organizacji stołecznej (Samorząd Miejski Nr. 7—8. 1929). — Jezierski Z.: Samorząd na P. W. K. w Poznaniu (Samorząd Miejski Nr. 7, 8. 1929). — Sikorski R.: Projekt ustawy miejskiej i jej zmian (Samorząd Miejski Nr. 9, 10. 1929). — Jezierski Z.: Działalność samorządów miejskich i ziemskich w pierwszym 10-cio leciu niepodległości (Samorząd Miejski Nr. 9. 1929). — Pachnowski St.: W sprawie organizacji samorządu miejskiego (Samorząd Miejski Nr. 10. 1929). — Sichrawa R.: Polityczne i gospodarcze zadanie samorządu miejskiego (Samorząd Miejski Nr. 11. 1929). — Biegeleisen Wł. L.: Gospodarcza działalność miast w Italji (Samorząd Miejski Nr. 11. 1929). — Rafacz J.: Ustrój osady rzemieślniczej w dawnej Rzplitej Polskiej (Samorząd Terytorjalny Nr. 3. 1929). — Typiak P.: Wojewódzkie i powiatowe organa kolegjalne (Samorząd Terytorjalny Nr. 3. 1929). — Dalbor Wł.: Ordynacje wyborcze do organów samorządowych (Wiadomości Samorządowe Nr. 1. 1929). — W. D.: Kryzys samorządowości komunalnej w teorii, ustawodawstwie i praktyce (Wiadomości Samorządowe Nr. 4—5. 1929). — Dalbor Wł.: Projekty samorzą-

dowe w Sejmie (Wiadomości Samorządowe Nr. 6. 1929). — Dalbor W.: Projekt ustawy o zaopatrzeniu emerytalnem pracowników komunalnych (Wiadomości Samorządowe Nr. 7. 1919). — Fraszczyński: Nasza gmina wiejska a nowe ustawodawstwo (Wiadomości Samorządowe Nr. 12. 1929). — W. D.: Po zamknięciu P. W. K. i wyborach miejskich (Wiadomości samorządowe Nr. 19—20. 1929). — Dalbor Wł.: Gmina wiejska wielka czy średnia (Wiadomości Samorządowe Nr. 24. 1929).

Albala: Le gouvernement local en Yougoslavie. Paris, 1918, 134 str.

Borsi U.: Municipalisme et internationalisme. Paris, Sorey, 1929, 15 str.

Danneberg R.: La municipalité social-démocrate de Vienne. Paris, L'Englantine, 1929, 72 str., 12 fr.

Francolin P.: Les régies municipales en droit moderne. Paris, Ed. et publ. contemp. 1928, 148 str.

Jacquemin J.: Essais de critique et de perfectionnement administratifs communaux. Grivegnée, Auteur, 1928, 70 str., 10 fr.

Revel G.: L'extension de la compétence des communes en matière économique. Lille, 1928, 220 str.

Vellette L.: Loi municipale du 5. IV. 1884. Paris, Garnier, 1929.

Brill H.: Über kommunale Verwaltungsreform. Berlin, Reichsgewerkschaft dt. Kommunalbeamten, 1928, 33 str., 0,60 M.

Pelkel R.: Vereinfachung des Geschäftsganges bei den Kommunalverwaltungen u. sonstigen Behörden. Silberberg i. Eulengebirge, 1928, 55 str., 2 M.

Görlinger: Zentralisierter Grosskreis u. dezentralisierte Grossstadt. Berlin, Dietz, 1928, 28 str., 0,60 M.

Leyden V.: Das preussische Gemeindewahlrecht seit der Staatsumwälzung. Berlin, Heymann, 1929, 3 M.

Leyden V.: Englische Selbstverwaltung. Berlin, Heymann, 1929, 32 str., 2 M.

Klein W.: Die kommunalen Wahlen. Berlin, Stilke, 1929, 114 str., 2 M.

Müller: Vereinfachungen bei einer Stadtverwaltung. Berlin, Dt. Inst. f. wirtschaftl. Arbeit in d. öffen. Verwaltung, 1929, 12 str.

Oberkamp A.: Das Gemeindewahlrecht in Preussen. Gladbach, Volksvereins-Verlag, 1929, 80 str., 2,50 M.

Richthofen G.: Grundzüge der Verfassung u. Verwaltung der Gemeinden u. Gemeindeverbände. Schweidnitz, Heege, 1928, 16 str., 0,60 M.

Schenck E.: Die Selbstverwaltung d. preussischen Provinzen in der Nachkriegszeit. Berlin—Friedenau, Kommunal-Verlag, 1929, 65 str., 1,50 M.

Standke W.: Die Gemeindewahlen. Berlin, Landgemeinde-Verlag, 1929, 160 str., 2 M.

Stempel K.: Regionalreform u. Kreisverfassung. Gedanken u. Vorschläge d. preuss. Landkreistages zur kommunalen Verwaltungsreform. Berlin, Landkreistag, 1928, 23 str. 1 M.

- Urbanek K. u. Lukaschek: Oberschlesische Dreistädteeinheit? Kritik u. Abwehr. Berlin, Brückenverlag, 1929, 59 str., 2,50 M.
- Veller K.: Zentrale u. periphere Gemeindearbeit. Kaiserslautern, Verlag d. Ev. Vereins f. d. Pfalz 1929, 24 str., 0,80 M.
- Wacke G.: Die Rechtsstellung der kommunalen Dauerangestellten in Preussen mit Berücks. d. Verhältnisse in d. anderen Staaten auf Grund einer Erhebung dargest. Berlin, Heymann, 1929, 55 str., 3.60 M.
- Danneberg R.: Vienna under the socialist rule, transl. by H. Stenning, 3 ed. London, Labour Party transport house, 1928, 54 str., 2 M.
- Hughes R. O.: Elementary community civics. Boston, Allyn & Bacon, 1928, 493 str., 1,20 \$.
- Hughes R. O.: New community civics. Boston, Allyn & Bacon, 1928, 518 str., 1,40 \$.
- Maxwell B.: Contemporary municipal government of Germany. Baltimore, Warwick & York, 1929, 162 str., 2,50 \$.
- Mulhauser R.: A bibliography of regional government. Cleveland, Univ., 1928, 59 str.
- Wager P.: County government and administration in North Carolina, Chapel Hill. N. C. Univ. of N. C. Pr. 1928, 459 str., 5 \$.
- Whyte W. E.: The government proposals for reform of local government in Scotland, points for and against. London, Hodge, 1928, 41 str., 1 sz.
- Checchi O.: I regolamenti dei comuni. Raccolta dei piu importanti regolamenti, con una nota introduttiva sulla facolta regolamentare dei podesta. Empoli, Noccioli, 1928, 416 str. 18,40 L.
- Dall'Alpi Donato: Le imprese municipalizzate, provincializzate e statizzate. Z ed. complet. rifatta. Torino. Unione tip. ed. Torinese 1928, str. 504 (Biblioteca di ragioneria applicata 17). L. 40.
- Magnani A.: Manuale di legislazione comunale. Minerbio, Bevilacqua, 1928, 376 str.

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo.*

- Biegeleisen L. Wł.: Gospodarcze podstawy rozwoju przedsiębiorstw komunalnych. Warszawa, Prace Działu Gospodarczej Polityki Komunalnej Związku Miast Polskich, 1929, 42 str.
- Chybiński A.: Przewodnik opieki społecznej i poradnik kulturalno-oświatowy stoł. m. Poznania. Poznań, Magistrat — Gminna komisja opieki, 1929.

- Dobrzyński Wł. Dr.: Opieka mieszkaniowa jako zadanie państwa i samorządów, Warszawa. „Praca i Opieka Społeczna”, 1929, 158 str.
- W sprawie planu regulacyjnego m. Łodzi. Opinia Inż. Ch. Banck'a, głównego dyrektora Wydz. Budownictwa m. Hamburga. Łódź, Prawda, 1929, 84 str.
- Statut Wojewódzkiego Związku Międzykomunalnego Opieki Społecznej w Krakowie Letmos. Kraków 1929, str. 38 (Biblioteka Wojewódzkiego Związku Międzykomunalnego Opieki Społecznej w Krakowie nr. 1).
- Zarzycki I.: Informator dla opiekunów społecznych. Warszawa, Wyd. Op. Magistratu warszawskiego, 1929, 16 str.

Czasopisma: Wiącek J.: Rola samorządu w pracy oświatowej na wychodźstwie (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 5. 1929). — Meysner St.: Wrażenia z podróży naukowej do Francji (Ruch Samorządowy Nr. 3. 7. 1929). — Komornicka: Samorząd i oświata pozaszkolna (Samorząd Nr. 16. 1929). — Strzeszewski Z.: Zagadnienie meljoracyjne w samorządzie (Samorząd, Nr. 16, 1929). — Jeziński E.: Uzdrowiska polskie (Samorząd, Nr. 19, 1929). — Pikiel J.: Polityka komunalna w dziedzinie budownictwa wiejskiego (Samorząd, Nr. 21, 1929). — Głiszczyński St.: Nadzór budowlany przez samorząd (Samorząd, Nr. 23, 1929). — Przepałkowski Z.: W sprawie budowy elewatorów zbożowych Samorząd, Nr. 28, 1929). — K.: Samorząd terytorjalny a meljoracje (Samorząd, Nr. 30, 1929). — Załęski G.: Koncesja Harrimana (Samorząd, Nr. 31 i 32, 1929). — Gałasiewicz: Oświata pozaszkolna a samorząd (Samorząd, Nr. 31, 1929). — Szymborski H.: Jak się przedstawia praktyczne położenie zarządów drogowych. W sprawie nadzoru budowlanego (Samorząd, Nr. 38, 39, 1929). — Jaros A.: Czy jest wskazaniem, by samorząd powiatowy przejął od gmin budowę szkół powszechnych, (Samorząd Nr. 38, 39, 1929). — Jaroszyński: Administracja opieki społecznej (Samorząd, Nr. 43. 1929). — Gajzler: Potrzeby szkolnictwa powszechnego w okresie wzmózonego przyrostu dzieci (Samorząd, Nr. 44. 1929). — Bogusławski: Rozwój szkolnictwa powszechnego (Samorząd, Nr. 46, 1929). — Jaroszyński: Samorząd wobec szkolnictwa powszechnego (Samorząd, Nr. 51-52, 1929). — Bogusławski A.: Budowa szkół powszechnych w praktyce (Samorząd, Nr. 51—52, 1929). — Grochowski: Zagadnienie budowy szkół powszechnych (Samorząd, Nr. 51—52, 1929). — Branny: Działalność samorządu powiatowego w dziedzinie oświaty pozaszkolnej (Samorząd, Nr. 51—52, 1929). — S. M.: Ludowe szkoły rolnicze (Samorząd Nr. 51—52, 1929). — Przywieczerski, Rakiewicz i Sikorski: Stan ustawodawstwa szpitalnego i najpilniejsze potrzeby szpitalnictwa w Polsce (Samorząd Miejski, Nr. 1. 1929). — Le Brun St.: Polskie prawodawstwo sanitarne w stosunku do samorządu (Samorząd Miejski, Nr. 1. 1929). — Przywieczerski, Rakiewicz i Sikorski: Zarys historyczny i stan obecny szpitalnictwa polskiego ze szczególnem

uwzględnieniem szpitalnictwa na obszarze b. zaboru rosyjskiego (Samorząd Miejski, Nr. 1. 1929). — Gross A.: O naprawie akcji mieszkaniowej (Samorząd Miejski, Nr. 2. 1929). — Drzewiecki P.: Źródła funduszków na budownictwo mieszkaniowe (Samorząd Miejski, Nr. 2. 1929). — Raciązek St.: Sfinansowanie akcji budowlanej (Samorząd Miejski, Nr. 2. 1929). — Biegeleisen Wł.: Działalność aprowizacyjna samorządu terytorjalnego (Samorząd Miejski Nr. 3, 4. 1929).

Hazemann: Le service social municipal et ses relations avec les oeuvres privées. Paris, Le mouv. sanit., 1928.

Heilighenthal R.: Städtebaurecht u. Städtebau, 2 Bde. Berlin, Deutsche Bauzeitung, 1929, 171 str., 12 M.

Gut A.: Der Wohnungsbau in Deutschland nach dem Weltkriege. Seine Entwicklung u. d. unmittelbaren u. mittelbaren Förderungen u. die deutschen Gemeindeverwaltungen. München, Brückmann, 1929, 568 str. 50 M.

3. Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.

Budżet wydatków i dochodów gminy miasta Krakowa na rok 1929/30. 1929. Nakł. Gminy Miasta Krakowa, str. 203.

Markowski B.: Finanse samorządu terytorjalnego (1919—1928), Poznań, 1929, str. 36.

Markowski B.: Dochody i wydatki samorządu terytorjalnego w/g budżetów 1927—28, Warszawa, 1929, str. 81.

Ostrowski Ryszard. Gospodarka miejska w Zamościu. Sierpień 1926 — listopad 1929 Zamość. Nakł. magistratu 1929, str. 46.

Porowskich: Potrzeby miast na tle obecnego stanu i gospodarka a zadanie Biura Zw. Miast polskich. Warszawa, Znoszenie Samorządzeń pow., 1929 stron 23.

Preliminarz budżetowy miasta stołecznego Warszawy 1. IV. 1930 — 31. III. 1931. Cz. I. Warszawa, (1929) str. 131.

Sprawozdanie Zarządu stoł. miasta Poznania za czas od 1 kwietnia 1928 do 31 marca 1929. Poznań 1929, str. 252.

Stęplewski St.: Wydatki i dochody powiatowych Zw. komunalnych w 1926 roku, Warszawa, Gł. Urz. Stat. 1929, str. 101.

Czasopisma: Wohl H.: Inwestycje komunalne (Gazeta Administracji i policji państwowej, Nr. 2, 1929). — Lenartowicz R.: Rozwój gminnych kas wiejskich pożyczkowo-oszczędnościowych na terenie woj. centralnych i wschodnich (Gazeta Administr. i Policji Państwowej, Nr. 1, 1929). — Szaliński:

Stosunek powiatowego związku pożyczającego do powiatowej kasy oszczędności (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 5, 1929). — Wohl H.: Finansowanie instytucji samorządowych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 8, 1929). — Rozwadowski J.: Zasady budżetowania w przedsiębiorstwach komunalnych, (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 8, 1929). — Niedźwiedź A.: Instrukcje kasowo-rachunkowe zw. komunalnych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 11, 1929). — Słomski K.: Nowe ustawodawstwo o komunalnych kasach oszczędności (Ruch Samorządowy, Nr. 1—2, 1929). — Grochowski R.: Projekt reformy finansów samorządu ziemskiego (Samorząd Nr. 2, 1929). — Porowski M.: Czy celowa jest projektowana reforma finansów komunalnych (Samorząd, Nr. 2, 1929). — Gliszczyński St.: Przed uchwaleniem budżetów (Samorząd, Nr. 4, 1929). — Pawlak Z.: O zatwierdzaniu preliminarzy budżetowych związków komunalnych (Samorząd, Nr. 5, 1929). — S. S.: Wydatki na administrację ogólną powiatowych związków komunalnych w 1926, (Samorząd, Nr. 6, 1929) — Grochowski R.: Projektowana reforma finansów samorządowych (Samorząd Nr. 7, 1929). — Gajewski W.: Sprawa reformy finansów komunalnych (Samorząd Nr. 10, 1929). — Galasiewicz: Realizacja planów inwestycyjnych Zw. komunalnych (Samorząd, Nr. 11, 1929). — Galasiewicz: Niedomagania w komunalnych kasach oszczędności (Samorząd, Nr. 13, 1929). — Gliszczyński: O sprawność gospodarki samorządowej (Samorząd Nr. 15, 1929). — Samorządowiec: Usprawnienie gospodarki samorządowej (Samorząd Nr. 29, 1929). — Trzciniński: Wysokość podatków państw. i samorząd. (Samorząd, Nr. 15, 1929). — A. B.: W sprawie wysokości podatków państw. i samorząd. (Samorząd, Nr. 17, 1929). — Windakiewicz K.: Zadłużenie się Związków komunalnych (Samorząd, Nr. 26—27, 1929). — Gajewski W.: Świadczenie w naturze i opłaty na rzecz dróg gminnych (Samorząd, Nr. 29, 1929). — Stary Skarbowiec: Reforma podatkowa i rola samorządów w tej reformie (Samorząd Nr. 38—39, 1929). — Niedźwiedź A.: Opłata za nadmierne zużycie dróg (Samorząd, Nr. 40, 1929). — Jaroszyński: Najpilniejsze postulaty (Samorząd, Nr. 44, 1929). — Grochowski: Podatek wyrównawczy (Samorząd, Nr. 47, 1929). — Gajewski: Fundusze prewencyjne pow. Zakł. Ubezpie. Wz. (Samorząd, Nr. 48, 1929). — Porowski M.: Skarbowość i gospodarka miast w świetle liczb (Samorząd Miejski, Nr. 2, 1929). — Kalitowicz Z.: Sprawa uregulowania finansów komunalnych (Samorząd Miejski, Nr. 3, 1929). — Moszczyński H.: Wydatki i dochody większych miast Polski w wykonaniu budżetów (Samorząd Miejski, Nr. 4, 5, 1929). — Jezierski E.: Skarbowość miast polskich (Samorząd Miejski, Nr. 5, 1929). — Pastuszyński St.: Gospodarka m. Łodzi w/g budżetu 1929/30 (Samorząd Miejski, Nr. 7, 8, 1929). — Aywas St.: Naprawa skarbowości komunalnej (Samorząd Miejski, Nr. 9, 1929). — Porowski M.: Potrzeby miast na tle obecnego stanu ich gospodarki a zadanie biura Zw. Miast polskich (Samorząd Miejski, Nr. 10, 1929). — Piltz Fr.: Komunalna

organizacja kredytowa (Samorząd Miejski, Nr. 11, 1929). — Kühn K.: Program racjonalnej gospodarki samorządu terytorjalnego na tle doświadczeń praktycznych (Samorząd Terytorjalny, Rok I, zeszyt 2. 1929). — Markowski B. Dr. Prof.: Dochody i wydatki samorządu terytorjalnego według budżetów na r. 1927-28 (Samorząd Terytorjalny, R. I, zesz. 2. 1929). — Strzelecki J.: Granice zadłużenia związków komunalnych (Samorząd terytorjalny, Nr. 3, 1929). — Dalbor W.: Projekt ustawy o podatku drogowym od pojazdów mechanicznych (Wiadomości samorządowe, Nr. 6, 1929). — Dalbor Wł.: Aktualne zagadnienie finansów miejskich (Wiadomości samorządowe, Nr. 6, 1929). — Konieczność podatku wyrównawczego w gminach wiejskich b. dz. pruskiej (Wiadomości samorządowe, Nr. 21. 1929).

Félix: Régime administratif et financier du département de la Seine et de la ville de Paris. Paris, Rousseau, 1929, 250 str., 23 fr.

Lainville: Qu'est-ce que le budget communal. Paris, Sirey, 1929, 8,50 fr.

Lainville R.: A propos de la réforme des finances locales, centimes communaux et taxes nouvelles. Paris, Sirey, 1928, 80 str.

Buhrow K.: Danzings Finanzsystem, Berlin—Friedeneu, Kommunal-Verlag, 1929, 264 str., 6 M.

Falck E.: Das Problem der kommunalen Zuschlagsbesteuerung. Berlin, Kommunal-Verlag, 1929, 161 str., 4 M.

Neumann W.: Das Kommunalkreditgeschäft der deutschen Girozentralen. Greifswald, Bamberg, 1929, 110 str., 3,50 M.

Statistisches Nachschlagewerk der Moskauer kommunalen Wirtschaft, 2 Aufl. Moskau, 1928, 111 str., 0,75 rb.

Welichow L.: Handbuch der Kommunalwirtschaft. Allg. Probleme, Verwaltung, Finanzen u. Methoden d. Kommunalwirtschaft. Moskau, Gosisdat, 1928, 407 str., 7 rb.

Weselowsky B.: Kommunalwirtschaft in Ziffern u. Diagramen. Moskau, Verlag d. Volkskommis. des Innern der R. S. F. S. R. 1928, 202 str., 2,25 rb.

Local government: Proposals for reform in local government and in the financial relations between the Exchequer and local authorities. London, Stat. Off. 1928.

Rèpaci Fr.: Sviluppo demografico economico e finanziario di una grande città italiana, Torino dal 1825—1927. Torino, „La riforma sociale”, 1928, 102 str., 14 L.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY.

Teorja, historja, specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze. Izby pracy.

Szawleski Mieczysław: Na przełomie naszego ustroju państwowego. Warszawa — 1929. Nakładem Księgarni F. Hoesicka.

Książka p. Szawleskiego p. t. „Na przełomie naszego ustroju państwowego” jest doskonałą pracą publicystyczną. Na szerokim tle europejskich prądów konstytucyjnych autor określa stanowisko, jakie zajmuje w sprawie reformy Konstytucji polskiej. Książce można zrobić zarzut, że jest za dobrze po literacku napisana i że wskutek tego czyta się ją za prędko i za łatwo. Tymczasem wnikliwe myśli autora, jak były wynikiem długich studjów, tak też i wymagają dłuższego rozważenia. W tej krótkiej notatce, której celem jest zalecenie książki, nie mogę wchodzić w rozbiór poszczególnych poglądów, których tak wiele książka zawiera, a ograniczę się tylko do podania ostatecznych wniosków, do których autor dochodzi.

Rezultat pracy swej formułuje autor na str. 157 w słowach:

„W naszej rzeczywistości społecznej i gospodarczej potrzebny nam jest ustrój polityczny, będący symbiozą silnej i ciągłej władzy oraz demokracji. Tej rzeczywistości czyni zadość projekt rewizji konstytucji wniesiony przez Blok Bezpartyjny Współpracy z Rządem. Tylko forma cezaryzmu demokratycznego, oparta na przesłankach realnych, a skonstruowana w powyższym projekcie, odpowiada współczesnym naszym warunkom państwowym i gospodarczym. Jednak projekt B. B. jak każda symbioza — w tym wypadku cezaryzmu i demokracji politycznej — posiada potencjalność zbyt silnego przedwczesnego chłonięcia jednej części składowej przez drugą, we współczesnym procesie dziejowym demokracji politycznej przez cezaryzm. Stąd rodzi się potrzeba szukania dalszych form ustrojowych, dla których współczesna rewizja konstytucji powinna być odskocznią ewolucyjną. Z tego założenia wychodząc, pragniemy na podstawie przesłanek w rozdziałach poprzednich znaleźć w rewizji Konstytucji pewne, choćby skromne ujęcia dla nowych form ustrojowych, które w społeczeństwie kiełkują. A mianowicie, w celu zdrowego ustosunkowania się rządu i społeczeństwa, zanik demokracji politycznej powinien znajdować równoznaczny ekwiwalent w rozwoju demokracji gospodarczej, zniechęcenie obywatela w trosce gospodarza, bankructwo parlamentaryzmu politycznego w renesansie parlamentaryzmu gospodarczego”.

Jak sobie autor wyobraża rozwój owej demokracji gospodarczej? Jest zwolennikiem utworzenia Naczelnej Izby Gospodarczej, którą jednak kształtuje szerzej, aniżeli to czyni projekt Bloku Bezpartyjnego. Postulatami, które autor wysuwa, aby Izbie zapewnić żywotność i autorytet są: „Izba musi posiadać pozycję parlamentarną bez wad parlamentarnych, przy umiarkowanym wpływie Rządu na tok jej działalności w duchu słów Napoleona, wypowiedzianych przy powołaniu do życia Banku Francuskiego „Je veux que la Banque soit assez dans la main du gouvernement et n'y soit pas trop”. Ilość członków Izby nie może być duża, ponieważ więcej chodzi nie o ilość, lecz o jakość, o czynnik fachowości, kompetencji i poczucia obowiązku społecznego, a stąd nie może się opierać na fałszywych kluczach partyjnych lub ściśle klasowych, lecz musi rezerwować sporo miejsca dla nominatów rządowych i wirilistów. Izba oparta z natury rzeczy na wyborach pośrednich, bez związania członków instrukcjami, musi mieć dużą ciągłość pracy, zbierać się często, a więc nie może podlegać fluktom politycznym, jak Sejm. Punkt ciężkości Izby spoczywać musi we właściwej organizacji urzędniczego sztabu gospodarczego. Jest to wszystko nuta przyszłości, podczas gdy dzisiaj w pierwszej linii aktualnem staje się wplecenie Izby do ustroju konstytucyjnego przez wyposażenie Izby w dwie zasadnicze atrybucje, t. j. prawo inicjatywy ustawodawczej i opinii we wszystkich ustawach podstawowego znaczenia gospodarczego. Te dwie atrybucje ułatwią Izbie odpowiednie ustosunkowanie się do Rządu i Sejmu oraz podjęcie trudnych zadań, które ją czekają”.

Tak pojętej Naczelnej Izby Gospodarczej przeznacza autor bardzo rozległe zadanie. „Musimy”, mówi, „znaleźć stanowczą odpowiedź, czy iść po linii rozwoju rolniczego, czy przemysłowego, jak wyżywić się z własnej produkcji, gdzie przy braku kapitałów najkorzystniej zastosować racjonalizację i podnieść wytwórczość kraju, w jaki sposób krzewić ideję solidarności społecznej, jakie ma być pogotowie gospodarcze, jak ustosunkować się do problemu emigracji, jakie ramy zakreślić dla etatyzmu, co może polepszyć bilans handlowy, a co podnieść kapitalizację wewnętrzną i przyływ kapitałów zagranicznych, jakiego szukać miejsca w gospodarce światowej, a dopiero na podstawie głębokiej analizy wszystkich elementów gospodarczych wewnętrznych i zewnętrznych wykuć sobie realny program polityki gospodarczej. Czekają rozwój ustroju klasowo korporacyjnego, nadzór nad współczesnym samorządem gospodarczym, kodyfikacja ustawodawstwa gospodarczego, ustalenie

terminologii gospodarczej, rozwój szkolnictwa zawodowego, wychowanie obywatelskie gospodarzy, obsługa społeczeństwa ścisłymi wiadomościami i postawienie propagandy zagranicą na właściwym poziomie".

Zgodnie z charakterem swej pracy autor tylko określa kierunki rozwojowe ustrojów państwowych, wydobywa problemy i stawia postulaty, ale ich nie rozwiązuje w tym znaczeniu, jak tego wymaga Konstytucja, będąca przecież ustawą. Patrząc z tego punktu widzenia na książkę p. Szawleskiego i nie spierając się z nim co do pojęć, które operuje, mogę oświadczyć z mej strony, że jego poglądy są trafne i uzasadnione. W dalszych studjach, których owoców z pewnością autor nam nie poskąpi, przyjdzie mu zajrzeć bliżej w oczy zaznaczonym tu tylko postulatom. Pozwolę sobie podnieść kilka punktów, do których się ta moja nadzieja odnosi.

Jeżeli w ustroju państwowym Naczelna Izba Gospodarcza ma odegrać rolę demokracji gospodarczej, to skład jej musi pochodzić z wyborów, z wykluczeniem nominatów i wirylistów, bo inaczej nie będzie „demokracją”. Ale z tego samego powodu skład jej musi się opierać na jednakowej, „równej” podstawie. Gdyby się do tego składu użyło istniejących dobrowolnych związków, zrzeszeń, organizacji, to podstawa ta nie byłaby jednorodną, a wskutek tego nie byłaby demokratyczną. Jakkolwiek, zorganizowanie społeczeństwa w przymusowe związki zawodowe jest rzeczą trudną i długiego wymagającą czasu, to jednak pracę tę należy stanowczo podjąć, jeżeli słuszny postulat autora stworzenia demokracji gospodarczej, ma być spełniony. Bez takiej jednolitej podstawy Naczelna Izba Gospodarcza będzie miała zawsze charakter tylko doradczy, uzupełniający, jakkolwiek dalibyśmy jej kompetencję.

Autor zupełnie słusznie twierdzi, że „demokrację gospodarczą” należy wpleść w ustrój państwowy. Nie wystarczy jednak przyznanie Naczelnej Izbie Gospodarczej inicjatywy ustawodawczej, trzeba powiedzieć, że jej projekty muszą (powtarzamy: muszą) być rozpatrywane przez Sejm. Takie zaś pojmowanie inicjatywy, wywołać musi znaczne zmiany w procesie uchwalania ustaw, którym nie można zejść z drogi.

Jeżeli się mówi o samorządzie gospodarczym, to należy przede wszystkim porozumieć się, co to jest samorząd. W żaden sposób nie można samorządem nazwać tej działalności, którą rozwijają dobrowolne organizacje zawodowe, bo taką działalność rozwinać

mogą także jednostki. Czemże więc jest samorząd i komu może on być przyznany? Tą drogą dochodzimy znowu do konieczności stworzenia przymusowych organizacyj zawodowych. Samorząd wykazywać mogą tylko publiczno-prawne organizacje, a polegać on może tylko na wykonywaniu pewnych, ustawą określonych, agend administracji publicznej niezależnie od Rządu. Ta niezależność powoduje konieczność stworzenia sądów administracyjnych, bo wykonywanie tych agend nie może być niekontrolowanym.

Z tych kilku uwag widać, jak prosty zdawałoby się postulat stworzenia Naczelnej Izby Gospodarczej sięga głęboko i jak wpływa na cały ustrój państwowy. Wszystko, co by się zrobiło bez 1° zorganizowania przymusowych związków zawodowych, 2° bez przyznania im samorządu w znaczeniu wyżej określonym i 3° bez zorganizowania sądownictwa administracyjnego, będzie tylko namiastką „demokracji gospodarczej”, w której rozwoju autor trafnie widzi przyszłość ustrojów państwowych. Jakby w zrozumieniu tych trudności projekt Bloku Bezpartyjnego mówi z wielką rezerwą o Naczelnej Izbie Gospodarczej, pozostawiając zrealizowanie jej przyszłym ustąwom. W kierunku realnego wykonania tego postulatu toczyć się będzie z pewnością dalsza praca nad Konstytucją tak w teorii, jak w praktyce. Książka p. Mieczysława Szawleskiego toruje tej pracy drogę.

Prof. Władysław Leopold Jaworski (Kraków).

Materiały do kodeksu Agrarnego. Tw. Opinie o projekcie K. A. prof. Jaworskiego Kraków, Min. Reform Rolnych, 1929, str. 262.

Prawo o Izbach Rolniczych. Rozporządzenie Prezydenta R. P. o Izbach Rolniczych. Rozporządzenie Rady Ministrów o utworzeniu Warszawskiej Izby Rolniczej. Statut. Wybory, Warszawa, Izba Rolnicza, 1929 str. 56, 1,50 zł.

Rocznik pomorskiej Izby Rolniczej, Toruń, Pomorska Izba Rolnicza, 1929, str. 215.

Wensław A.: Wydatki i dochody Izb rolniczych w 1927 r. (Samorząd, Nr. 28, 1929).

Baratin: L'autonomie syndicale devant les cours anglais. Lyon, 313 str.

Du Peyroux H.: La Charte du travail en Italie, syndicats et corporations dans l'Etat fasciste. Paris, Giard, 1928, 48 str.

Fucile E.: Le mouvement syndical et la réalisation de l'Etat corporatif en Italie. Paris, Rivière, 1929, 208 str., 20 fr.

- Le Roy E.: La Charte du travail en Italie sous le régime fasciste. Paris, Rousseau, 1928, 130 str.
- Luchaire J.: Une génération réaliste (Bibliothèque syndicaliste). Paris, Valois, 1929, 12 fr.
- N.....: Bulletin du centre de documentation sociale de Lyon: T. II. année 1926—1927, L'autonomie syndicale et ses limites devant les cours anglais (par p. Baratier). L'organisation du travail dans les départements du Rhône et de la Loire (p. J. Petit). Paris, Giard, 1929, 317 str., 30 fr.
- Valois G.: Un nouvel âge de l'humanité, (Bibliothèque syndicaliste). Paris, Valois, 1929, 12 fr.
- Most O.: Die Selbstverwaltung der Wirtschaft in Industrie-Handels-Handwerks- u. Landwirtschaftskammern, Berlin, Hobbing, 1929, 40 str., 1,20 M.
- Glum Fr.: Der deutsche u. französische Reichswirtschaftsrecht. Ein Beitr. zu d. Problem d. Repräsentation d. Wirtschaft im Staat, Berlin, de Gruyter, 1929, 188 str., 9 M.
- Balella G.: Lezioni di legislazione del lavoro, Paris, Edit. M. S. S. L. A., 1929, 40 l.
- Brugi B.: Nazione e Stato nella carta del lavoro, Roma, „Diritto del lavoro“, 1928, 17 str., 3 L.
- Cecconi E.: Lo stato sindacale fascista. Sua tradizione italiana, suoi principi, suoi compiti, sua azione e la Carta del lavoro, Savona, Brizio, 1928, 141 str. 10 L.
- Chiarelli G.: Lo stato corporativo e la carta del lavoro, Tarento, Lodoserto, 1929, 29 str.
- Donati B.: L'autonomia del diritto del lavoro, Modena, Poligrafico Modenese, 1929, 7 str.
- Fodale E.: Il primo congresso nazionale dei sindacati fascisti avvocati e procuratori, Roma Ed. del diritto del lavoro, 1928, 48 str., 4 L.
- Maggiore G.: L'ordinamento corporativo nel diritto pubblico, Roma, Diritto del lavoro, 1928, 28 str., 3 L.
- Michelotti L.: Dallo stato liberale allo stato corporativo, Lucca, Arte della stampa, 1928, 18 str., 3 L.
- Poresi M.: G. Valois teorico del Sindicalismo, Bologne, Poligrafici riuniti, 1929, 118 str.
- Salemi G.: Studi di diritto corporativo, Padova, Milani, 1928, 78 str.
- Zangara V.: I sindacati e lo Stato, Roma, Libr. del Littorio, 1928, 171 str., 8 L.

D. Dział socjologiczny

I.

Wydawnictwa zbiorowe, podręczniki i systemy.

Historja socjologii i krytyka.

- v. Wiese Leopold: Allgemeine Soziologie, II Teil, Gebildelehre. München und Leipzig, Duncker & Humblot, 1929, str. 282.

W pismach prof. Wiesego zarysowuje się pełna uroku indywidualność; zatrzymuje ona naszą uwagę niemniej, niż same dzieła, a może nawet więcej, niż dzieła. Boć ostatecznie nawet w epoce linotypu drukuje się wiele dzieł jasnych, mądrych i głębokich; lecz w każdym czasie cenna jest prawdziwie wybitna osobowość. Prof. Wiese napisał w roku 1928 (Kölner Vierteljahreshefte für Soziologie) wspomnienie pośmiertne o przedwcześnie zmarłym filozofie i socjologu niemieckim, Maxie Scheler'ze. Kilkostronicowa ta, zwięzła, a pełna treści, notatka, ukryta w niepozornym peticie specjalnego pisma naukowego, jest jednym z najpiękniejszych dla mnie objawień tego, co ściśle, czy nieściśle nazywamy niezniszczalnym Duchem Ludzkim. Wiese nie tai, że nie był mu bliski uczuciowo zmarły socjolog; a nawet w nieporównaną finezją artysty dyskretnie szkicuje obraz tego, co w osobowości Scheler'a było mu dalekie, lub nawet nieprzyjemne. A jednocześnie z jakąż powagą i głębią w najlepszym znaczeniu religijną spogląda na zgasłą osobowość niepospolitego myśliciela. Jest w tym wspomnieniu wielka męska prawość i dostojność duszy, któremi radujemy się niezmiernie, gdy je spotkamy znienacka w ciemnych zaułkach codzienności.

Ta męska prawość duszy wyznacza postawę badawczą Wiesego. Jasność myśli, ostrożność sądu, treściwe oddzielenie pewności od domniemania, to wszak tylko forma prawości. To też zwięzłem, jasnym, wysłowieniem swych wywodów Wiese jaskrawo przeciwstawia się tej przeciętnej pogmatwaniu myślowego wielu społecznych prac niemieckich, która utrudnia tak bardzo orientację, gdzie przechodzi granica pomiędzy niezdarnością mowy, a nieporadnością myśli. Nic tak nie uwypukla walorów prof. Wiesego na tle intelektualnego środowiska ogólnoniemieckiego, w którym pracuje, jak porównanie jego pism i koncepcyj z dziełami Othmara Spanna, z którym we właściwy sobie wykwinny sposób polemizuje. Spann jest dziś w Polsce w pewnej mierze popularny; przynajmniej przytacza się jego nazwisko i używa się zapożyczonego odeń słowa „uniwersa-

lizm" oraz zdań, które mają stanowić rozwinięcie tezy uniwersalistycznej. Żałować trzeba, że polscy uniwersaliści nie zechcą „zdykontować” realnej wartości słów w wywodach Spanna; lecz skoro już nie podejmują sami tej rewizji, żałować trzeba, że nie przeczytają jasnej polemiki Wiesego z jego wiedeńskim antagonistą. Przekonaliby się, jak gadatliwej mętności, której źródłem podziemnym, lecz prawdziwym, oszałamiający zmysły i rozum rewanż imperjalistyczny, przeciwstawia się wielkoduszność myśliciela, który ma odwagę w Niemczech napisać słowa następujące:

„Istnieje swoiście męska, jednocześnie pozbawiona artyzmu gra wyobraźni, — szczególnie w Niemczech — uprawiana, ceniona i wypieszczona z wielką pieczołowitością, która przenika i przesyca naukę o państwie tak, jak mgła wypełnia powietrze w dni posępne. Większość mężczyzn, którzy z racji swego zawodu pracują w życiu publicznym i są w tem życiu zawodowym trzeźwi, nie ożywieni duchem religijnym, i nie mają złudzeń co do człowieka, jako jednostki, — ci ludzie uważają za swój obowiązek lub w tem szukają swego uspokojenia, iżby żywić i pielęgnować w swem sercu ideę silnego i potężnego państwa, które podporządkowuje sobie wszystko, co spotyka na swej drodze. Jeśli to są teoretycy, to tworzą sobie system (często pełny luk i sprzeczności, rzadko sprawdzony wystarczająco na doświadczeniu) koncepcyj państwa i norm państwowych, które stanowią istotną część ich „światopoglądów”. Z naukowem, bezstronnem, poznaniem nie ma to nic zgoła wspólnego. Często rozpoznajemy w tych teorjach refleksy egoizmu i rządu władzy, r e s s e n t i m e n t i usposobienia niewolniczego”¹⁾.

Trudno o sąd nad niemiecką nauką o państwie trafniejszy i bardziej sprawiedliwy. Daje nam on poznać właściwą Wiesemu umiejętność zwięzłego ujmowania rzeczy. Wiese odważny jest w swych poglądach w innej jeszcze dziedzinie, w której łatwo może się narazić na represje swego kraju: w kraju, w którym tyle apriorycznych, z czystego rozumu wynikających, prawd powiedziano o tem, jak koniecznym i wielkim dobrem jest wojna, jest on zwolennikiem pokoju. „W świecie dzisiejszym rzeczy przedstawiają się tak, iż wszelka praca naukowa na polu socjologii nie powinna znać godniejszego dla siebie celu, jak ten, iżby jak najwyraźniej przedstawić istotę i, tem samem, fantastyczną straszliwość i bezpłodność wojny”²⁾.

¹⁾ str. 225.

²⁾ str. 245.

Myśli Wiese'go o wszelkich rzeczach społecznych są tak samo uczciwe i jasne, jak w podanych przytoczeniach. Jest on, **jak** sam mówi wyraźnie, poszukiwaczem metody badania przede wszystkim i mniema, że jego „beziehungswissenschaftliche Methode” jest właściwie jedną z najbardziej owocnych. Tę metodę chyba najlepiej można scharakteryzować, jako taką analizę tworów społecznych i życia społecznego, która ostatecznie dociera do różnorodnych stosunków, jako do podstawowych elementów. Albo inaczej: metoda ta opiera się na założeniu, że podstawową „kategorją” myślenia o rzeczach społecznych jest kategorja stosunku. Z tą metodą wiąże Wiese daleko idące nadzieje, a mianowicie uważa za możliwe uczynić socjologję nauką „metryczną”, to znaczy wprowadzić do niej miernik. Uzasadnia te dążenia metryczne tem, iż stosunki społeczne są w „przenośnym znaczeniu” stosunkami przestrzennymi. Co przez to „przenośne znaczenie” rozumie, nie wyjaśnia, niepotrzebnie pozostawiając czytelnika w niepewności.

Analizie stosunków był poświęcony pierwszy tom dzieła. Drugi zajmuje się t w o r a m i s p o ł e c z n e m i . Twór społeczny, to zgodnie z założeniami autora nie innego, jak „pewna wielość istniejących stosunków, **które tak** są ze sobą związane, iż ujmujemy je, jako jedność³⁾”. Trzy są rodzaje takich tworów: masa, grupa, zbiorowość oderwana.

Dla masy charakterystyczna jest amorficzność; w masie nie ma jeszcze uporządkowania i rozdzielenia funkcyj, które istotne jest dla wyższych tworów społecznych. Wprowadza autor podział mas na aktualne i ukryte (la-tente Masse). Aktualną masą będzie tłum zrewoltowany, czy też gromada gapiów; to są zespoły stosunkowo krótkotrwałe, skupione przestrzennie. „Masa ukryta” jest zespołem nieskupionym przestrzennie, może też być tworem mniej lub więcej trwałym: według Wiesego może obejmować nawet całe pokolenia. Jest to niejako materiał ludzki, niepowiązany faktycznie wspólnym uczuciem, ani działaniem, lecz noszący w sobie zadatki i gotowość tego, by w pewnych warunkach scalić się we wspólnym uczuciu, czy działaniu: masa „ukryta”, to lawa w głębi wulkanu, powiada Wiese, która może się wylać w erupcji. To, co potocznie nazywamy publicznością, jest właśnie taką masą „ukrytą”, czy „oderwaną”. Podobną masą będzie „mała burżuazja”, „dobre towarzystwo” i t. p.

Grupa natomiast jest zespołem, który musi spełniać następujące warunki: 1° jest względnie trwała i ciągła; 2° zorganizowana przez podział funkcyj; 3° istnieje w niej świadomość przynależ-

³⁾ str. 18.

ności do grupy u jej członków; 4° powstają zbiorowe tradycje i nawyki; 5° grupa pozostaje w stosunku z innymi grupami. Jak widzimy, autor dość wąsko ujmuje pojęcie grupy. W komentarzach do swej definicji w niejednym ją jeszcze zacieśnia, twierdząc na przykład, że dla grupy istotne jest, iż musi w niej być przywódca. Tak wąskiej koncepcji grupy nie pozostaje jednak wierny w dalszych wywodach. Do grup zalicza wszak pary, takie, jak miłosna, małżeńska, grupa ojca i syna, czy też ojca i córki złożona, dalej para przyjaciół. Zdaje się, że te pary niekoniecznie muszą spełniać wszystkie warunki, podane w definicji grupy. Osobnym rozważaniem poddaje autor grupę z trzech ludzi. Przechodzi następnie do rozważania grup wieloosobowych, analizując między innymi postawy uczuciowe, które wyznaczają bieg życia społecznego i stosunki w obrębie grupy i pomiędzy grupami. Wartości życia grupowego autor nie przecenia. „Do szczęścia ludzkości może się ono przyczynić. Lecz stanie się to dopiero wówczas, gdy rozum grupowy ujarzmi i pohamuje grupowa namiętność”. Za główne sprężyny życia grupowego uważa przytem, idąc za Thomasem, potrzebę nowych doświadczeń, potrzebę pewności, potrzebę oddźwięku i potrzebę uznania.

Wreszcie, trzecim rodzajem tworów społecznych są oderwane zbiorowości: rodzina, państwo, naród, kościół. Przerastają one swem trwaniem życie jednostek; fakt rozrządania i chęć pozostawienia potomstwa jest według Wiesego źródłem twórczym zbiorowości oderwanych. I dla tych tworów istotne są wyznaczniki psychiczne: wierzenia, pragnienia, dążenia; przyczem stwierdza autor, że „niema pragnienia, nadziei, obawy, ważniejszego doświadczenia, idei, któraby nie dążyła do tego, iżby znaleźć dostęp do zbiorowości oderwanych”.

Tak, w bardzo szkicowym zarysie, przedstawia się konstrukcja zasadnicza naszego autora. Nie można powiedzieć, aby była nowa zupełnie co do swej treści. Ale też innowacje metodyczne były głównym punktem uwagi von Wiesego.

Metoda, zmierzająca do osiągnięcia wyników jak najbardziej jasnych i precyzyjnych, z natury rzeczy musi prowadzić do badania raczej tworów najprostszych z największym nakładem uwagi i energii myślowej w najbardziej drobiazgowej subtelności. Metoda to więc raczej powolnego i mozolnego układania cegiełek, jedna na drugą, w zbiorowej, kumulatywnej, pracy, której nader pomyślny rozwój widzimy w szkole Wiesego, który nietylko jest żywym i pełnym inicjatywy myślicielem, lecz i niemniej oddanym swemu powołaniu pedagogiem. Natomiast natura tej metody prze-

ciwstawia się opornie zbyt wczesnym próbom syntetycznym, zakrojonym zbyt szeroko, a taką próbą niewątpliwie jest zarys całości kształtu socjologii. Tą wewnętrzną nieadekwacją metody i tematu, czy zadania, należy tłumaczyć, że autor nie mógł stworzyć pełnego obrazu tego, co może dać badaniom społecznym propagowana przezeń metoda: gdyby chciał traktować dokładnie tą metodą wszystkie, poruszone w tej książce, tematy, musiałaby jej objętość urosnąć do wielu tomów.

Niemniej, taka, jaka jest, praca v. Wiesego przedstawia poważną wartość dla socjologii, a walor jej większa jeszcze, jak już powiedziałem na początku, indywidualność wybitna autora.

Czesław Znamierowski (Poznań).

- Alonzo Pujól Miguel: *Ensayo de sociologia economica*. Habana. 1928. str. 232.
- Koigen David: *Der Aufbau d. sozialen Welt im Zeitalter d. Wissenschaft. Umriss e. soziolog. Strukturlehre*. Berlin, Heymann, 1929, str. XII + 147 (7 mk).
- Maunier René: *Introduction a la sociologie*. Paris, Alcan, 1929, str. 120.
- Oppenheimer Franz: *System d. Soziologie*. 4. histor. Bd. Abt. 1. *Abriss einer Sozial- u. Wissenschaftsgeschichte Europas von d. Völkerwanderung bis z. Gegenwart: Rom u. d. Germanen*. Jena, Fischer, 1929, str. XVI + 412 (16 mk).
- Tönnies Ferdinand: *Soziologische Studien u. Kritiken*. Sammlung 3. Jena, Fischer, 1929, str. IX + 475 (20 mk).
- Wrangel Georg Baron: *Das universalistische System v. Othmar Spann*. Jena, Fischer, 1929, str. VII + 168 (8 mk).

II.

Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Bachmann Alfred, Dr.: *Bibliografja ludoznawcza za lata 1925—1928*. Z za-
siłku Min. W. R. i O. P. Lwów 1929. Nakład Towarzystwa Ludoznaw-
czego, str. 17.
- Beonio-Brocchieri V.: *Spengler. La dottrina politica del pangerma-
nismo bellico*. Milano, Ed. Athena, 1928, str. 172.
- Bittner Karol: *Herders Geschichtsphilosophie u. die Slawen*. Reichenberg,
Stiepel, 1929, str. 150 (6,50 mk).
- Clarke Edwin Leavith: *The art of straight thinking. A primer of scientific
method for social inquiry*. New-York, Appleton, 1929, str. 481.
- Ferrara Orestes: *Maquiavelo. Prologo de Luis Octavio Divino*. La Habana
1928, str. XXVIII + 360 in 4°.

- Florence P. Sargant: *The statistical method in economics a. political science. A treatise on the quantitative a. institutional approach to social a. industrial problems.* London, Paul, 1929, str. XXIV + 521.
- Grandjean Frank: *La contrainte sociale et la logique.* Paris, Giard, 1929, str. 31. (Odbitka z „Revue intern. de sociologie 1929. Nr. 3!4).
- Heard George: *The ascent of humanity. The evolution of civilization from group consciousness trough individuality to super-consciousness.* London, Cape, 1929, str. 346.
- Heber Johannes: *Die phänomenologische Methode in d. Religionsphilosophie. Ein Beitr. z. Methodologie d. Wesensbestimmung d. Religion.* Dresden, Ungelenk, 1929, str. 59 (1,50 mk).
- Hemelt Theodore Mary: *Final moral values in sociology.* Washington, Catholic Univ. of America, 1929, str. 277.
- Lorimer Frank: *The growth of reason. The role of verbal activity in the growth of the structure of the human mind.* London, Paul, 1929, str. 232.
- Meincke Hans Jürgen: *Hypothesen zu e. allgemeinen Relativitätstheorie abendländischen Sozialprozesses.* Jena, Fischer, 1929, str. IX + 59 (3 mk).
- Odum Howard Washington a. Jocher Katherine: *An introduction to social research.* New-York, Holt, 1929, str. 502.
- Oppenheimer Franz: *Mein wissenschaftlicher Weg.* Leipzig, Meiner, 1929, str. 69—116. (Abdr. aus Volkswirtschaftslehre in Selbstdarstellungen. Bd. 2) (2,50 mk).
- Petrażycki Leon: *Wstęp do nauki prawa i moralności. Podstawy psychologii emocjonalnej.* Tłum. J. Lande. Warszawa, F. Hoesick, 1929, str. XVI + 312 (12 zł).
- Pieper August: *Organische u. mechanische Auffassung d. Gemeinschaftslebens.* 3. erw. Auflg. M. Gladbach, Volksvereins-Verlag, 1929, str. 71 (2,50 mk).
- Ruttmann Wilhelm Julius: *Die Methoden d. pädagogischen Psychologie.* Halle, Marhold, 1930, str. XI + 487 in 4° [Ruttmann: *Handb. d. pädagog. Psychologie*, Bd. 1] (19,75 mk).
- Salis H. R. v.: *Die Idee d. Geschichtssynthese in d. französischen Wissenschaft.* Abdr. aus *Philos. Anzeigen*, str. 434—457 in 4°. Paris 1929 (beim Verfasser).
- Schmidt Georg: *Johann Jakob Bachofens Geschichtsphilosophie.* München, Beck, 1929, str. XV + 140 (7,50 mk).
- Thomas Dorothy Swaine a. an.: *Some new techniques for studying social behavior.* New-York, Teachers College, Columbia Univ. 1929, str. 213.
- Thomson Godfrey H.: *A modern philosophy of education.* London, Allen, & Unwin, 1929, str. 284.

- Warrain Franciszek: Prawo stworzenia według Hoene-Wrońskiego. Odczyt wygłoszony w Sorbonie na akademji ku uczczeniu 150-ej rocznicy urodzin Hoene-Wrońskiego. (Prace Instytutu Mesjanicznego im. Hoene-Wrońskiego). Odbitka z miesięcznika „Droga”. Przekł. z francuskiego J. Janowski. Warszawa 1929, str. 15.
- Winter Ernst Karl: Die Sozialmetaphysik d. Scholastik. Wien, F. Deuticke, 1929, str. VII + 176 in 4°.

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

- Burt Harold Ernest: Psychology a. industrial efficiency. New-York, Appleton, 1929, str. 413.
- Bryn Halfdan: Der nordische Mensch. Die Merkmale d. nord. Rasse mit bes. Berücks. d. rassischen Verhältnisse Norwegens. München, J. Lehmann, 1929, str. 166 (9 mk).
- Damaye Henri: Problèmes sociaux et biologie. Paris, Alcan, 1929, str. 255 (12 fr).
- Elliot Grace Loucks a. Bone Harry: The sex life of youth. New-York, Assoc. Press, 1929, str. 157.
- Ferch Johann: Geburtenregulung. [Parthenon-Vita Bücher, Bd. 11]. Leipzig, Parthenon-Verlag, 1929, str. 168 (3 mk).
- Friedmann Herbert: The cowbirds. A study in the biology of social parasitism. London, Baillière, 1929, str. 27.
- Fürth Henriette: Die Regelung d. Nachkommenschaft als engenisches Problem. [Schriften z. Psychologie u. Soziologie von Sexualität u. Verbrechen 2.]. Stuttgart, Puttmann, 1929, str. 143 (4,50 mk).
- Gallichan Walter M.: The poison of prudery; an historical survey. London, Laurie, 1929, str. 206.
- Geis Rudolf: Katholische Sexualethik. 2. verm. u. umg. Auflg. Paderborn, Bonifacius Dr., 1929, str. 119 (3 mk).
- Gourmont Remy de: Fizyka miłości. Przekł. St. Michalskiego. Wyd. III. poprawione. Warszawa 1929. Biblioteka Dziel Naukowych, str. 248.
- Guchteneere Raoul de: La limitation des naissances. Préf. de Jacques Leclercq. Bruxelles, Edit. de la cité chrétienne, 1929, str. 237.
- Günther Hans F. K.: Rassenkunde Europas. 3. wesentlich verm. u. verb. Auflg. München, F. F. Lehmann, 1929, str. 342 (10 mk).
- Heberle Rudolf: Über die Mobilität d. Bevölkerung in d. Vereinigten Staaten. Jena, Fischer, 1929, str. IV + 224.
- Huguenin Elisabeth: La coéducation des sexes. Experiences et reflexions Paris, Delachaux & Niestlé, 1929, str. IV + 154.

- Mac Rae C. R.: Psychology a. education. London, Withcomb & Thombs, 1929, str. 387.
- Mombert Paul: Bevölkerungslehre. Jena, Fischer, 1929, str. IV + 490. (18 mk).
- Nisol M. T.: La question eugénique dans les divers pays. Vol. 2. Bruxelles. Falk, 1929, str. 627 in 4° (50 fr).
- Pettersson Werner: Endkampf d. Geschlechter. Untergehen männl. Vormacht. München-Planegg, Barth, 1929, str. 127 (3,50 mk).
- Rondthaler Adolf: Psychologia indywidualna Alfreda Adlera jako metoda pracy wychowawczej w szkole. Trzy odczyty. (Biblioteka Nauczycielska, t. XII). Wyd. II. Warszawa 1929. Skład główny w księgarni J. Lisowskiej, str. 147 + 2 nlb.
- Schmucker Samuel Christian: Heredity a. parenthood. London, Macmillan, 1929, str. 322.
- Seifert Friedrich: Charakterologie. München, Oldenbourg, 1929, str. 65 (3,10 mk).
- Sobolski Konstanty: Z zagadnień zróżnicowania intelektualnego i rasowego polskiej młodzieży szkolnej. (Odb. z „Chowanny”, Kraków, zes. III). Kraków 1929, str. 2 nlb. + 50.
- Tead Ordway: Human nature a. management. The applications of psychology to executive leadership. New-York, Mac Graw-Hill, 1929, str. 322.
- Titchener Eduard, Bradford: Systematic psychology: prolegomena. New-York, Macmillan, 1929, str. 289.
- Titchener Edward Bradford: Podręcznik psychologii. Przeł. Artur Chojecki. Warszawa, Wyd. Kasy im. Mianowskiego, 1929, str. XX + 458 in 4°.
- Thompson Warren Simpson: Danger spots in world population. New-York. Knopf, 1929, str. 364.
- Wedgwood Josiah: The economics of inheritance. London, Routledge, 1929, str. 276.
- Weiss Albert Paul: A theoretical basis of human behavior. 2. ed. rev. Columbus, O., Adams, 1929, str. 496.
- Wexberg Erwin: Individual psychology. Transl. by W. Béran Wolfe. New-York, Cosmopolitan, 1929, str. 436.
- Zender Justin: Le question de l'opium. Genève, Jent, 1929, str. IV + 284 (7 fr szw).

IV.

Życie społeczne.

- Adler Victor: Aufsätze, Reden u. Briefe. Hrsgb. v. Parteivorstand d. Sozialdemokratischen Arbeiterpartei Deutschösterreichs. H. 10. Wien, Wiener Volksbuchh., 1929, str. 510 (9 mk).

- Allen Devere: *Pacifism in the modern world*. Garden City N. Y., Doubleday & Doran, 1929, str. 296.
- Bachem Josef: *Das Eindringen d. Reklame in d. deutschen politischen Tageszeitungen*. Köln, Bachem, 1929, str. 122.
- Baliński Władysław: *Propaganda jej metody i znaczenie*. Warszawa, F. Hoe-sick, 1929, str. 160 (6 zł).
- Barry William: *The coming age a. the Catholic Church. A forecast*. London, Cassel, 1929, str. 248.
- Barschak Erna: *Die Idee d. Berufsbildung u. ihre Einwirkung auf die Berufserziehung im Gewerbe*. Leipzig, Quelle & Meyer, 1929, str. VIII + 174 (5,60 mk).
- Beckner Jürgen: *A history of labour legislation in Illinois*. London, Cambr. Univ. Pr., 1929, str. 540.
- Renn Ludwik: *Wojna: Pamiętnik żołnierza wielkiej wojny*. Przekład autoryzowany Juljusza Feldhorna. Kraków, Warszawa 1929. Wydawnictwo „Panteon”, str. 358.
- Bigo Tadeusz: *Najnowsze przejawy myśli syndykalistycznej*. (Odb. ze „Słowa Polskiego”). Lwów 1929. Nakład „Zespołu Stu”, str. 43.
- Boucard Robert: *Tajemnice szpiegostwa angielskiego*. (Z cyklu: *Tajniki szpiegostwa światowego*, pod red. Kazimierza Paszkowskiego, t. I.). Przekł. Dr. Emil Tecki. Z przedmową autora do polskiego wydania. Warszawa 1929. Księgarnia Literacka, str. IX + od 11—336.
- Cederholm Boris: *In the clutches of the Tchecha*. Transl from the russian by F. H. Lyon. London, Allen & Unwin, 1929, str. 350.
- Demishoff Hans: *Typische Denkfehler d. Reklamekritik*. Leipzig, Verlag f. Industrie-Kultur, 1929, str. 223 (7 mk).
- Dunn Frederick, Sherwood: *The practice a. procedure of internationale conferences*. London, Oxford, Univ. Press, 1929, str. 230.
- Elkington Margery E.: *Les relations de société entre l'Angleterre et la France sous la Restauration 1813—1830*. Paris, Champion, 1922, str. 208 in 4°.
- Ford Henry: *Moja filozof ja powodzenia*. (Ludzie czynu, pod red. Stefana Kukowskiego, t. I). Przekład autoryzowany Dr. Romana Celińskiego. Warszawa 1929, Księgarnia Literacka, str. 122 + 2 nlb.
- Gibbs Philipp: *The age of reason*. Cheaper edit. London, Hutchison, 1929 str. 288.
- Gide Charles: *Le coopératisme. Conférences de propagande*. 5. éd. Paris, Librairie du „Recueil Sirey”, 1929, str. VIII + 334.
- Granowsky Abraham: *Boden u. Siedlung in Palästina*. Berlin, Jüd. Verlag, 1929, str. 206 (3 mk).
- Guizard Charles: *L'idéal social*. Paris, Chiron, 1929, str. 256.

- Gunn J. Alexander: The problem of time. An historical a. critical study. London, Allen & Unwin, 1929, str. 460.
- Hitler Adolf: Mein Kampf. Bd. 2. Die nationalsozialistische Bewegung. 2. Auflg. München, Eher, 1929, str. XI + 354 (12 mk).
- Hoernie Edwin: Grundlagen d. proletarischen Erziehung. Berlin, Verlag d. Jugendinternationale, 1929, str. 212.
- Jahresberichte d. gewerblichen Berufsgenossenschaft über Unfallverhütung für 1928. Bearb. im Reichsversicherungsamt. Berlin, Hobbing, 1929, str. 625 in 4° (32 mk).
- Jełowicki Eustachy, Ks. Dr.: Studja nad amerykanizmem. I. Izaak T. Hecker i jego doktryna. Lwów 1929. Nakładem Gubrynowicza i syna, str. 159 + 1 nlb.
- Kohn Hans: A history of nationalism in the East. London, Routledge, 1929, str. 488.
- Koyré Alexandre: La philosophie et le problème national en Russie au debut du 19 siècle. Paris: Champion, 1929, str. 213.
- Krueger Hermann: Die Formen d. neuzeitlichen Arbeiterbewegung. Weinfelden, Neuenchwander, 1929, str. IV + 128.
- Kunz Josef L.: Die Staatenverbindungen. Stuttgart, Kohlhammer, 1929, str. VIII + 818 (45 mk).
- Kuznowicz M. J., Ks.: Organizacja młodzieży przemysłowej i rękodzielniczej a kościół i społeczeństwo. Kraków 1929. Nakład Związku Młodzieży Przemysł i Rękodz., str. 31 + 1 nlb.
- Langen Eugen: Problem d. Interessengemeinschaft. Mannheim: Bennisheimer, 1929, str. VIII + 63 (3,5 mk).
- Lawes Lewis E.: Life a. death in Sing Sing. Forew by a. Lewisohn. London, Long, 1929, str. 286.
- Ludecke Winfried: The secrets of espionage. Philadelphia, Lippincott, 1929, str. 250.
- Mazurkiewicz Roman: Polskie wychództwo i osadnictwo w Kanadzie. 1929. Nakładem Naukowego Instytutu Emigracyjnego. Skład gł.: Warszawa, Dom Książki Polskiej, str. 146 + 1 nlb.
- Meyendorff Alexander Baron: The background of the Russian revolution. New-York, Holt, 1929, str. 212.
- Meyer Dietrich: Das geltende Mischehenrecht d. katholischen Kirche. Berlin, Verlag d. Evang. Bundes, 1929, str. IV + 99.
- Mitscherlich Waldemar: Nationalismus. Die Geschichte u. Idee. 2 Auflg. Leipzig, Kirschfeld, 1929, str. XI + 374 (9 mk.)
- Neues Handbuch d. Reklame. Hrsgb. v. Joh. Schmiedchen, Berlin-Lichterfelde, Verlags anst.: „Soll u. Haben“, 1929, str. 616 (10 mk.)
- Padovani Benito: L'antifascisme en France. Bruxelles, Saey, 1929, str. 96 (5,50 fr.)

- Patterson Howard: Social aspects of industry, New-York, Mac-Graw-Hill, 1929, str. 520.
- Piotrowicz Wiktor: Z zagadnień wyznaniowych w Polsce. (Biblioteka „Źródła Mocy” 2), Wilno 1929, str. VIII + 205 + 4 nlb.
- Ritterbusch Paul: Parlamentsouveränität u. Volkssouveränität in d. Staats- u. Verfassungsrechtslehre Englands. Ein Beitrag z. Ideengeschichte d. englischen Repräsentativ-Verfassung. Leipzig, Weicher, 1929, str. V + 192 in 4° (10 mk.)
- Roback Abraham Aron: Jewish influence in modern thought, Cambridge, Mass, Sc. Art Publishers, 1929, str. 506.
- Scheidt Walter: Lebensgesetze d. Kultur. Biologische Betrachtungen zum „Problem d. Generation” in d. Geistesgeschichte. Berlin, Frankf. Verlags-Anst. 1929, str. 115.
- Schultze-Vaerting Hermann: Die Entstehung d. Arten durch d. Staat Bd. 4. (Der Staat d. Menschen Tb. 2). Wandlungen von Menschen u. Menschengest. Berlin, Pfeiffer, 1929, str. VI + 236 (5,50 mk.)
- Sochaniewicz Kazimierz: Rozwody na Rusi Halickiej w XV i XVI wieku. (Pamiętnik Historyczno-Prawny, t. VII, zes. 3), Lwów 1929. Nakładem Redakcji, z zasiłkiem Minist. W. R. i O. P., str. 61 + 1 nlb.
- Spreng Hanns: La sélection professionnelle et son utilité sociale. Préf. de Georges Roulet. Paris, Delachaux & Niestlé 1929, str. XII + 148.
- Standtke Walter u. Gutzeit Erwin: Die Gemeindewahlen. Berlin, Landgemeinde-Verlag, 1929, str. 160 (2 mk.)
- Stapleton W. Olaf: A modern theory of ethics; a study of the relations of ethics a psychology, New-York, Dutton 1929, str. 286.
- Steinberg J.: Als ich Volkskommissar war. Episoden aus d. russ. Oktoberrevolution, München, Piper, 1929, str. 255 (5 mk.)
- Sternberg Fritz: „Der Imperialismus” u. seine Kritiker, Berlin, Soziolog. Verlagsanst., 1929, str. 232 (5,50 mk.)
- Toulemonde Jean: Pour avoir de l'autorité! Paris, Bloud & Gay, 1929, str. 120.
- Toulemonde Jean: L'art de commander. Psychologie de l'autorité personnelle, Paris, Bloud & Gay, 1929, str. 321.
- Virgile Filippo: Emigrazione, Roma, Libr. del Littorio, 1928, str. 221. (Leggi fasciste 2).
- Vossler Otto: Die amerikanischen Revolutionsideale in ihrem Verhältnis zu den europäischen. Untersucht am Thomas Jefferssen, München, Oldenburg, 1929, str. III + 198 (8,50 mk.)
- Wierzejewski Ireneusz, Prof. dr.: Organizacja opieki nad kalekami-ułomnymi. (Zagadnienia opieki nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą w Polsce. Wydawnictwo zbiorowe pod red. Bronisława Krakowskiego, Nr. 7), Warszawa 1929. Skład gł.: Polska Składnica Pomocy Szkolnych, str. 19.

- Wolff Felis u. Crisolli Karl August: Das Recht d. Reklame, Berlin, W. de Gruyter, 1929, str. XX + 403 + 55 (20 mk.)
- Wright Benjamin, Fletcher: A source book of American political theory, New-York, Macmillan, 1929, str. 655.
- Wu, Chao-Chu: The Nationalist program for China, New-Haven, Conn, Yale, 1929, str. 116.

V.

Grupy i typy.

- Albert Charles: L'état moderne. Ses principes et ses institutions, Paris, Valois, 1929, str. 129.
- Allier Raoul: The mind of the savage. Transil. by F. Rothwell. London, Bell, 1929, str. 316.
- Aubert Alfred: Briand. Sa vie politique. L'orateur. L'homme. Son oeuvre. Paris, Chiron, 1929, str. 285.
- Bachem Karl: Vorgeschichte, Geschichte u. Politik d. Deutschen Zentrums-partei. Bd. V. Das Zentrum in Berlin 1887—1898, str. XIV + 521 (22 mk.) Bd. VI. Das Zentrum in Berlin in d. Jahren 1898—1906, str. XVI + 447. Köln, Bachem, 1929.
- Banfi Malaguzzi Doria: Femminilita contemporanea, Milano, Case ed. Alpes, 1928, str. 167.
- Barnes James Strachey: The universal aspects of fascism, New ed. rev. London: Williams & N. 1929, str. 248.
- Berggrav Eivind: Die Seele d. Gefangenen. Erfahrungen u. Beobachtungen aus d. Strafanstalt. Aus d. Norweg. v. G. Ruprecht. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1929, IV + 140 (42 mk.)
- Binkley Robert Cedric a. Binkley Frances Williams: What is right with marriage; an outline of domestic theory, New-York, Appleton, 1929, str. 273.
- Brandt Alexander: Feminismus. Seine Begründung u. Folgen, Dorpat, Krüger, 1929, str. VIII + 203 (4,50 mk.)
- Butter Cuthbert: Benediktinisches Mönchtum. Studien über Benediktinisches Leben u. d. Regel St. Benedikts. Deutsche Übers. St. Ottilien, Oberbayern, Missions-Verlag, 1929, str. XV + 491 in 4° (14 mk.)
- Carency Jacques de: Joseph Piłsudski, soldat de la Pologne restauré. Etude biographique, Paris, Renaissance du livre 1929, str. 279.
- Charewiczowa Lucja, Dr.: Dzieje miasta Złoczowa. Złoczów 1929. Wydawnictwo Pol. Towarzystwa Tur. Krajoznawczego, str. 220.
- Chasles Pierre: La vie de Lénine. Paris, Plon, 1929, str. 247.

- Dąbrowski Piotr Zygmunt: Nauka o dziecku. Podręcznik do użytku seminarjów nauczycielskich i nauczycieli szkół powszechnych. Wyd. II poprawione i uzupełnione, Lwów, Warszawa 1929. Książnica-Atlas, str. VIII + 200.
- Dissinger Arthur: Das freigewerkschaftliche Organisationsproblem. Jena, Fischer, 1929, str. VII + 234 (10 mk.)
- Durham M. E.: Some tribal origins, laws a. customs of the Balkans, New-York, Macmillan, 1929, str. 318.
- Eberlein Gustav Wilhelm: Der Weg zum Kapital. Der Faschismus als Bewegung, Berlin, Scherl, 1929, str. 141 (3 mk.)
- Ehrental Günther: Die deutschen Jugendbünde. Ein Handbuch ihrer Organisation u. ihrer Bestrebungen, Berlin, Zentralverlag, 1929, str. 184 (6 mk.)
- Farbman Michael: Political Britain. Parties, policies a. politicians, London, Routledge, 1929, str. 194.
- Friedrich Theodor: Die Frau als Bildungsziel. Eine Forderung zum Neuaufbau d. Kultur, Leipzig, Teubner, 1929, str. III + 192 (7 mk.)
- Fuchs-Kamp Adelheid: Lebensschicksal u. Persönlichkeit ehemaliger Fürsorgezöglinge, Berlin, Springer, 1929. (Abh. aus d. Gesamtgebiete d. Kriminalpsychologie, 6), str. 172 in 4° (18,60 mk.)
- Gasteiger Michael: Die deutsche Gemeinde in Geschichte u. Arbeit. Ein Abriss d. Gemeindepolitik, München, Leohaus, 1929, str. 103.
- Godwin Mary W. a. Mill John Stuart: The rights of women. The subjection of women, New-York, Dutton, 1929, str. 356.
- Historja Zgromadzenia SS. Felicjanek na podstawie rękopisów. Cz. II. Kraków 1929. Nakładem Zgromadzenia SS. Felicjanek, str. VII+ 284 + 1 nłb.
- Hofstätter Robert: Die arbeitende Frau, ihre wirtschaftliche Lage, Gesundheit, Ehe u. Mutterschaft, Wien, Perles, 1929, str. VI + 516 in 4° (25 mk.)
- Howard John: The state of the prisons, London, Dent. Everyman's lib, 1929, str. 306.
- Jahrbuch 1928 des Allgemeinen Deutschen Gewerkschaftsbundes, Berlin 1929, str. 323, (8 mk.)
- Jankowski Ludwik: Dobór i niedobór w małżeństwie, Poznań 1929. Nakładem autora, str. 96.
- Kelchner Mathilde: Kummer u. Trost jugendlicher Arbeiterinnen. Eine sozialpsycholog. Untersuchung an Aufsätzen von Schülerinnen d. Berufsschule. (Forschungen z. Völkerpsychologie u. Soziologie Bd. 6), Leipzig, Hirschfeld, 1929, str. VIII + 90 (3,60 mk.)
- Kerschensteiner Georg: Charakterbegriff u. Charaktererziehung, 4. verb. Auflage, Leipzig, Teubner, 1929, str. XII + 305 (5 mk.)

- Kochko A. de: Scènes du monde criminel russe. Trad. du russe avec autorisation de l'auteur par Hippolyte de Witte, Paris, Payot, 1929, str. 375 (20 fr.)
- Mac Kown, Harry Charles: School cubs. Their organization, administration, supervision a. activities, New-York, Macmillan, 1929, str. 519.
- Kozielewski Ignacy: Łukasz Górnicki. Studjum historyczno-literackie. (Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie, Dział I, t. II, zes. 3) Nakładem Towarzystwa Naukowego z zasiłkiem Min. W. R. i O. P., Lwów 1929, skład gł.: Gebethner i Wolf w Krakowie, str. 1 nlb. + 146.
- Lang Elsie M.: British women in 20. century, London, Laurie, 1929, str. 284.
- Lempicki Stanisław, Prof. dr.: Medyceusz polski XVI w. (Rzecz o mecenacie Jana Zamoyskiego). Zamość 1929, str. 1 nlb. + 78.
- Lewis Lloyd a. Smith Henry Justin: Chicago, the history of its reputation. New-York, Harcourt, 1929, str. 520.
- Lewisohn Sam. A.: Neue Führerprobleme in d. Industrie, Berlin, R. Hobbing, 1929, str. 200 (7,50 mk.)
- Lochner Rudolf: Die Schulklasse als Gesellschaftsgruppe. Eine Einleitung zu ihrer Beobachtung u. Erforschung, Berlin, Schwartz, 1929, str. 40.
- Louis -Lucas, Pierre: La nationalité française. Droit positif et conflits de lois, Paris, Libr du „Recueil Sirey", 1929, str. 344.
- Mathieson William Law: Great Britain a. the slave trade, 1839—1865. New-York, Longmans, 1929, str. 214.
- Müller Leonhard: Der Kampf zwischen politischem Katholizismus u. Bismarks Politik im Spiegel d. Schlesischen Volkszeitung. Ein Beitr. z. schles. Kirchen-Parteien- u. Zeitungsgeschichte, Breslau, Müller & Seiffert 1929, str. IX + 282 in 4° (15 mk.)
- Mélia Jean: Mustapha-Kémal ou la renovation de la Turqué, Paris, Fasquelle, 1929, str. 240.
- Niedziałkowski Mieczysław: Demokracja parlamentarna w Polsce, Warszawa 1930. Nakład „Księgarni Robotniczej", str. 119 + 1 nlb.
- Ogniew M.: Riabcew w uniwersytecie. Zakończenie „Pamiętników Kosti Riabcewa". Przekład H. R. Winian, Warszawa 1929. Biblioteka Groszowa, str. 2 nlb. + 216.
- Pieper August: Der Staatsgedanke d. deutschen Nation, M. Gladbach, Volksvereins-Verlag, 1929, str. 259 (6 mk.)
- Poncius Léon de: Judentum u. Weltumsturz. (Le judaisme.) Übertrag v. Curt v. Wittich, Berlin, Schlieffen-Verlag, 1929, str. 199 (3 mk.)
- Protokoll des 5. Weltkongresses der Kommunistischen Jugendinternationale v. 20. August bis 18. Sept. 1928 in Moskau, Berlin, Verlag d. Jugendinternationale, 1929, str. 475.

- Reewes Margaret: Training schools for delinquent girls, New-York, Russel Sage Found. 1929, str. 455.
- Riolan : La prostitution, Paris, Libr. artistique, 1929, str. 104.
- Ruttenbeck Walter: Sören Kierkegaard, der christliche Denker u. sein Werk, Berlin, Trowitzsch, 1929, str. XII + 379 (18 mk.)
- Schmidt Friedrich, Georg, Gottlob: Berühmte Deutsche neuerer Zeit, New-York, Knopf, 1929, str. 215.
- Schmidt Wilhelm: Der Ödipus-Komplex d. Freudschen Psychoanalyse u. d. Ehegestaltung d. Bolschewismus, Berlin, Verlag d. „Nationalwirtschaft“, 1929, str. 36.
- Schwab Sidney I. a. Veeder Borden S.: The adolescent. His conflicts a. escapes, London, Appleton, 1929, str. 366.
- Słomka Jan: Pamiętniki włościanina od pańszczyzny do dni dzisiejszych. (Napisał b. wójt w Dzikowie.) Z przedmowami: prof. dr. Franc. Bujaka i prof. dr. Waclawa Sobieskiego. Wyd. II. Kraków 1929. Nakład Tow. Szkoły Ludowej w Krakowie, str. XXI + 524 + 4 nlb.
- Sozial-Demokratischer Parteitag, Magdeburg 1929, v. 26. bis 31. Mai in d. Stadthalle. Protokoll. Berlin, Dietz, 1929, str. 310.
- Sprawozdanie z działalności Kasy Chorych za lata 1922—1927. Wilno 1929. Nakład Kasy Chorych Miasta Wilna, str. 139 + XXX + 1 nlb.
- Stern William: Anfänge d. Reifezeit. Ein Knabentagebuch in psycholog. Bearb. 2 Auflg. Leipzig. Quelle & Meyer, 1929, str. VIII + 125 (2,80 mk.)
- Topf Erich: Die Staatenbildungen in d. arabischen Teilen d. Türkei seit d. Weltkriege nad d. Entstehung, Bedeutung u. Lebensfähigkeit. Hamburg, Friederichsen & de Gruyter, 1929, str. X + 260 in 4° (12 mk.)
- Vierkandt Alfred: Staat u. Gesellschaft in d. Gegenwart. 3 verb. Auflg. Leipzig, Quelle & Meyer, 1929, str. 151 (1,80 mk.)
- Wachsmuth Richard: Die Gründung d. Universität Frankfurt. Frankfurt a. M., Englert & Schlosser, 1929, str. VIII + 260 in 4° (7,50 mk.)
- Walling William English: Die amerikanische Arbeiterschaft u. die amerik. Demokratie. Hrsg. v. Georg Decker. Übers. v. Helene Levi-Fürst. Berlin, Verlagsges. d. Allg. Dt. Gewerkschaftsbundes, 1929, str. 207 (5,50 mk.)
- Warszawa. Warszawa 1929. Nakładem magistratu miasta stoł. Warszawy, str. 7 nlb. + 386.
- Zawistowicz-Kintopfowa Kazimiera: Zawarcie małżeństwa przez kupno w polskich obrzędach weselnych ze szczególnem uwzględnieniem roli orszaku pana młodego. (Prace Komisji Etnograficznej Polskiej Akademji Umiejętności, Nr. 10). Kraków, 1929. Nakład Polsk. Akad. Umiejętn. Skład gł. w księgarniach Gebethnera i Wolffa, str. 55 + 1 nlb.
- Zweig Stefan: Joseph Fouché. Bildnisse polit. Menschen. Leipzig, Insel-Verlag. 1929, str. 332 (8,50 mk.)

VI.

Wytwory społeczne.

- Antoniewicz Włodzimierz, Prof: Archeologia Polski. Zarys czasów przed-historycznych i wczesnodziejowych ziem Polski. Warszawa 1929, Trzaska, Evert i Michalski Sp. Akc., str. VII + 1 nlb. + 340.
- Barth Aloys: Das Zeitungswesen von Hildesheim. Ein Beitr. zur Geschichte u. Soziologie d. deutschen Presse. Hildesheim, Gerstenberg, 1929 str. VI + 182 (4,50 mk.)
- Bauer Wilhelm: Die öffentliche Meinung in d. Weltgeschichte. Liefg. 4—6, str. 97—192 in 4°. Wildpark, Potsdam, Ak. Verlagsges. Athenaion, 1929.
- Bertsch Albert: Schuld u. Sühne. Geschichtliches u. Grundsätzliches aus d. Zuchthaus. Stuttgart, Steinkopf 1929, str. 109.
- Bömer Karl: Bibliographisches Handbuch d. Zeitungswissenschaft. Krit. u. system. Einführung in d. Stand d. deutschen Zeitungsforschung. Leipzig, Harrassowitz. 1929, str. VIII + 344 (30 mk.)
- Bromilow William E.: Twenty years among primitive Papuans. London, Epworth, 1929, str. 316.
- Bryant A. T.: Olden times in Zululand a. Natal, containing earlier political history of the Eastern-Nguni clans. New-York, Longmans, 1929, str. 731.
- Chmielewski Jerzy: Angola. Notatki z podróży po Afryce. Biblioteka Podróży Egzotycznych, VIII). Warszawa 1929. M. Arct, Sp. Akc.
- Coenen Hans: Strafrecht u. Psychoanalyse. Breslau, Schletter, 1929. (Strafrechtl. Abhdlg. 261). str. XII + 96 (3,80 mk.)
- Cooper Cuthbert: The church a. publicity. London, Williams & N., 1929, str. 132.
- Field Harry H.: After Mother India. New-York, Harcourt, 1929, str. 339.
- Fischer Johann Ludwig: Über die Zukunft d. europäischen Kultur. München, Drei Masken-Verlag, 1929, str. 118 (1,75 mk.)
- Fuchsig Heinrich: Rund u. d. Film. Grundriss e. allg. Filmkunde. Wien, Dt. Verlag f. Jugend u. Volk, 1929, str. 221.
- Grandidier Guillaume: Ethnographie de Madagascar Vol. IV. [Agriculture, Forêts. Elevage. Industrie et commerce]. Paris, Hachett, 1928, str. 540 in 4⁰
- Gurland Rudolf: Erlebnisse aus bolschewistischen Gefängnissen. 2. Auflg. Leipzig, Sächsische Verlagsges. 1929, str. VII + 47 (1 mk.)
- Habdank Adam: Dożynki we dworze polskim na Litwie. Z dawnych wspomnień, Wilno 1929. Nakład autora, str. 8.
- Halle J.: Neue Zeitungen, Relationen, Flugschriften, Flugblätter, Einblatt-drucke von 1470 bis 1820. Einlgt. über. d. Anfänge d. gedr. Zeitungen von A. Dresler. München, Halle, 1929, str. X + 404 (5 mk.)
- Hanotaux Gabriel et Pinon René: Histoire de la Nation française. Vol. 9. Histoire diplomatique 1915—1928. Paris, Plon, 1929, str. 648 in 4° (85 fr.).

- Hensel Albert: Institution, Idee, Symbol. Rede. [Königsberger Universitätsreden 6]. Königsberg, Gräfe & Unser, 1929, str. 18.
- Hertzler J. O.: Social institutions. New-York, Mc Graw-Hill, 1929, str. 234. [Mc Graw-Hill publ. in sociology].
- Kawtaradze Jan: Gruzja w zarysie historycznym. Z przedmową Prof. Marcelego Handelsmana. Warszawa 1929. Wydawnictwo Instytutu Wschodniego, str. 10 nlb. + 191 + 1 mapa Kaukazu.
- Koch Hartwig: Die Hamburger sozialistische Presse im Weltkrieg. Elmshorn, Koch, 1929, str. 226 (2,40 mk.)
- Lowie Robert Harry: Are we civilized? Human culture in perspective. New-York, Harcourt, 1929, str. 319.
- Marcu Valeriu: Schatten d. Geschichte. Europäische Profile. 2 verm. Aufl. Leipzig, List, 1929, str. 291 (8,50 mk.)
- Meadows P.: Europe a. England, 1789—1914. (Parallel hist.), London, Nelson, 1929, str. 300.
- Mosse Armand: Les prisons et les instituteurs d'éducation corrective. Nouv. éd. rev. corrigée. Paris, Libr. de „Recueil Sirey", 1929, str. 456.
- Ohm Thomas: Kulturen, Religionen u. Missionen in Japan. Augsburg, Filser, 1929, str. VII + 216.
- Polska, jej dzieje i kultura od czasów najdawniejszych aż do chwili obecnej. Tom 2/12. zes. 36. Warszawa 1929. Wydawnictwo Księgarni Trzaski, Ewerta i Michalskiego, str. od 265—288.
- Racco Amedeo: Il fondamento psicologico del progetto del nuovo codice penale italiano. Lanciano, Carabba, 1928, str. 62.
- Rugg Harold Ordway: An introduction to American civilization. Boston, Gonn, 1929, str. 623.
- Schreckenber g Karl: Die Reichsverfassung als Grundlage d. Staatsbürgerlichen Bildung in d. Volksschule. Bochum, Verlags- u. Lehrmittelanst., 1929, str. 102 (3,80 mk.)
- Sulzbach Walter: Nationales Gemeinschaftsgefühl u. wirtschaftliches Interesse. Leipzig, Hirschfeld, 1929, str. V + 152, (6 mk.)
- Troeltsch Ernst: Die Absolutheit d. Christentums u. die Religionsgeschichte. Vortrg. erw. u. mit e. Vorw. vers. 3 unver. Aufl. Tübingen, Mohr, 1929, str. XXIV + 122 (6,50 mk.)
- Walsh Cecil Sir: Indian village crimes. Introd. on police investigation a. confession. London, Benn, 1929, str. 230.
- Weinbaum Martin: Verfassungsgeschichte Londons 1066—1268. Stuttgart, Kohlhammer, 1929, str. VIII + 143 (6,50 mk.)
- Wingender Hans: Erfahrungen im Kampfe gegen Schund- u. Schmutzschriften. Düsseldorf. Selbstverlag, 1929, str. 94 (2 mk.)
- Wyn dham Horace Cowley: Criminology. New-York, Cape & Smith, 1929, str. 105.

VII.

Varia.

- Adair E. R.: The exterritoriality of ambassadors in the 16. a. 17. centuries. London, Longmans, 1929, str. 282.
- Bauer Clemens: Politischer Katholizismus in Württemberg bis 2 Jahre 1848. Freiburg, Herder, 1929, str. IX + 173 (7 mk.)
- Boole Ella Alexander: Give prohibition its chance. New-York, Rewell, 1929, str. 190.
- Clouser Lucy Weller a. Millikan Chloe Ethel: Kindergarten-primary activities based on community life. New-York, Macmillan, 1929, str. 315.
- Craddock Reginald Sir: The dilemma in India. London, Constable, 1929, str. 380.
- Destrée Jules: Introduction à la vie socialiste. Bruxelles, Eglantine, 1929, str. 225 (15 fr.)
- Gachon Jean: Wer macht die auswärtige Politik d. Vereinigten Staaten. Aus d. franz. übers. v. Else Jaffe-Richthofen. Heidelberg, Kampmann, 1929, str. 146 (5,50 mk.)
- Górski Artur: List do nauczyciela w sprawie szkoły antyreligijnej. Warszawa, 1929. Nakład autora. Skład gł.: Dom Książki Polskiej, str. 15.
- Grabiec J.: Rok 1863. Wyd. III. Poznań 1929. Wielkopolska Księgarnia Nakładowa Karola Rzepeckiego, str. 470 + 1 nlb.
- Grüner V.: Die geistigen Motive kirchlicher Gemeinschaftsbildung. Riga, Löffler, 1929, str. V + 317 (16 mk.)
- Hughes Elizabeth A. a. Stuenkel Francella: The social service exchange in Chicago. London, Cambr. Univ. Pres. 1929, str. 116.
- Ibanez Blasco: Meksyk. (Bezpłatne premje powieściowe dla prenumeratorów „Unji”, 10). Warszawa 1929. Biblioteka Groszowa, str. 155 + 1 nlb.
- Die katholisch-soziale Tagung in Wien. Wien, Volksbund-Verlag, 1922, str. 140.
- Kłós Józef, ks.: Na drugiej półkuli. T. I—II. Poznań, Warszawa, Wilno, Lublin, 1929. Nakład Księgarni św. Wojciecha, str. 1 nlb. + VII + 368.
- Krishnamurti J.: Rozwiązanie Zakonu Gwiazdy. Tłum. Helena Bołoz-Antoniewiczowa. Warszawa 1929. Nakł. Księg. F. Hoesicka, str. 12 + 3 nlb.
- Kundt Walther: Deutsche Westwanderung. München. Eher, 1929, str. XVI + 253 (3,50 mk.)
- Knight Edgar Wallace: Education in the United States. Boston, Ginn, 1929, str. 599.
- Lehmann Gerhard: Zur Grundlegung d. Kulturpädagogik. Untersuchungen über d. Problem Kultur u. Erziehung. Berlin, Junker & Dönhaupt, 1929, str. VIII + 112 in 4° (5 mk.)

- Mackiewicz Stanisław: *Dziś i jutro*. Wilno 1929. Nakładem „Słowa”, skład główny: Księgarnia Józefa Zawadzkiego w Wilnie, str. 205.
- Małachowska M.: *Dom oświatowy Macierzy*. (Instrukcje organizacyjne). Biblioteka Centralnego Biura Polskiej Macierzy Szkolnej. Warszawa, 1929, str. 37.
- Marx Elie Marcus: *Citizenship training in elementary schools*. Rev. Boston, Heath, 1929, str. 159.
- Moehlman Conrad Henry: *The Catholic-Protestant mind. Some aspects of religions liberty in the United Staates*. New-York, Harper, 1929, str. 227.
- Moore Clyde B.: *Citizenship trough education*. New-York, American Bk., str. 335.
- Norwood Cyril: *The English tradition of education*. London, Murray, 1929, str. 340.
- Nowaczyński Adolf: *Pamflety, studjów i szkiców*, t. VI. Warszawa 1930. Nakład Księgarni F. Hoesicka, str. 342 + 2 nlb.
- Oppmann Artur (Or-Ot): *Moja Warszawa. Obrazki z niedawnych lat*. Warszawa 1929. „Księgarnia Polska” Tow. Polskiej Macierzy Szkolnej, str. 142 + 1 nlb.
- Oraczewski Czesław, ks.: *Moje wyznanie*. Warszawa 1929. Nakład autora, str. 149 + 1 nlb.
- Owen Ralph Albert Dornfeld: *Principles of adolescent education*. New-York, Ronald Pr. 1929, str. 442.
- Przeworski Stefan: *Studja nad osadnictwem i rolą Hetytów w środkowej Anatolji*. (Odb. z t. XI. Wiadomości Archeologicznych). Warszawa 1929. Państwowe Muzeum Archeologiczne, str. 47.
- Rotter A.: *Der Arbeiterroman in England seit 1880. Ein Beitrag z. Geschichte d. sozialen Romans in England*. Reichenberg, Stiepel, 1929, str. 126, (5,50 mk.)
- Stawell F. Melian: *The growth of international thought*. London, Butterworth, 1929, str. 250.
- Teslar Tadeusz: *„Wojna musi wybuchnąć”. Zagadnienie wojny na tle nowego Programu III Międzynarodówki Komunistycznej*. (Bibl. Polityczno-społeczna, t. I). Warszawa 1929. Nakład Tow. Wydawniczego „Polska Zjednoczona”. Skład: Główna Księgarnia Wojskowa, str. 79 + 1 nlb.
- Wasilewski Leon: *Świat po wielkiej wojnie*. (Biblioteka samokształcenia, Nr. 4). Warszawa 1930, str. 83 + 1 nlb.
- Wells H. G.: *Strajk*. (Meanwhile). Powieść. Przekład Janiny Sujkowskiej. Warszawa 1929. Biblioteka Groszowa, str. 2 nlb. + 391.
- Weryha A.: *Walka z masonerją*. Warszawa 1929, str. 40.
- Wskazówki dla wychodźców do Brazylii. (Mała Biblioteka Emigranta Polskiego, Nr. 4). Wyd. II. Warszawa 1929, Urząd Emigracyjny, str. 57 + 1 nlb.